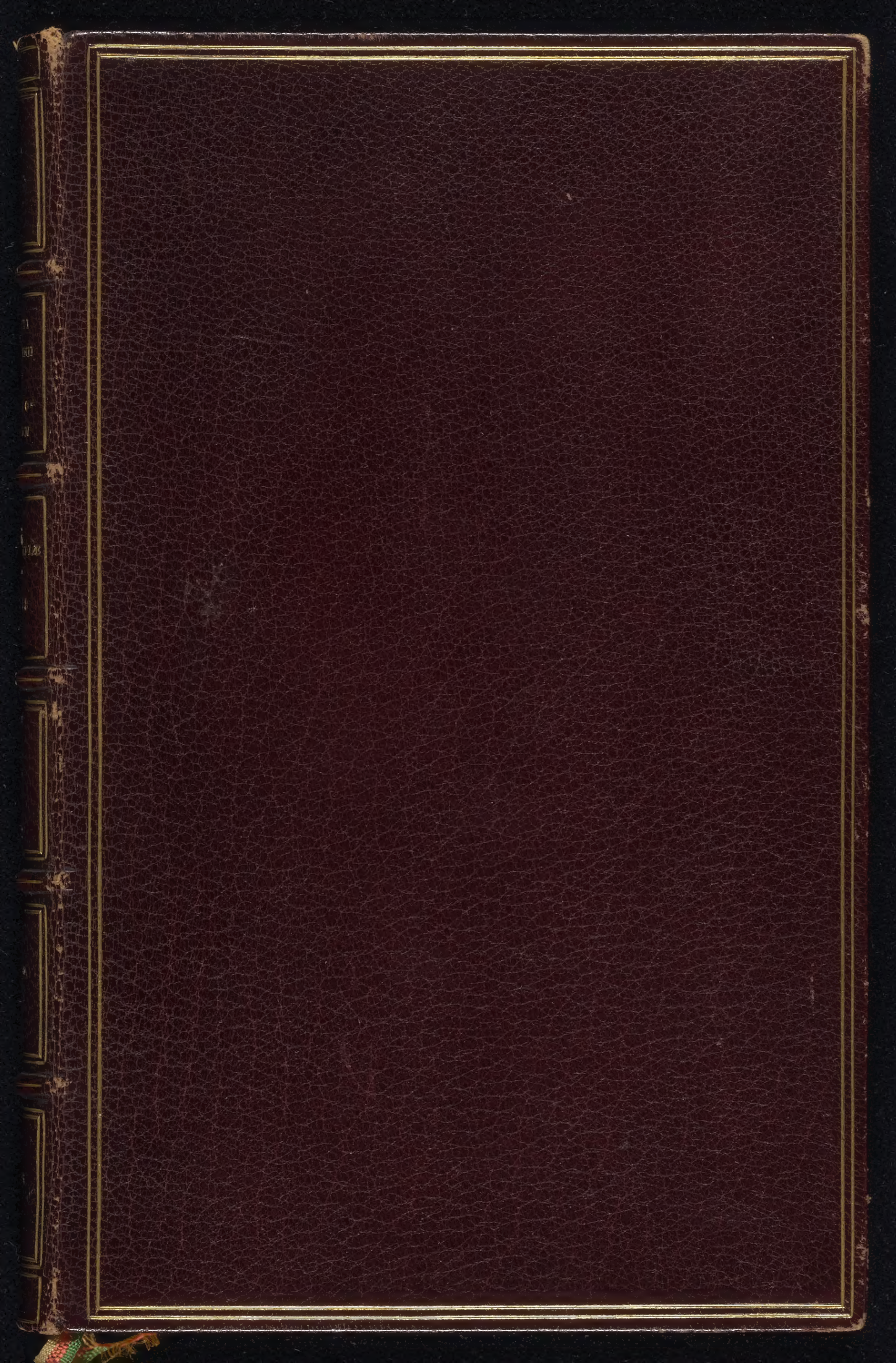
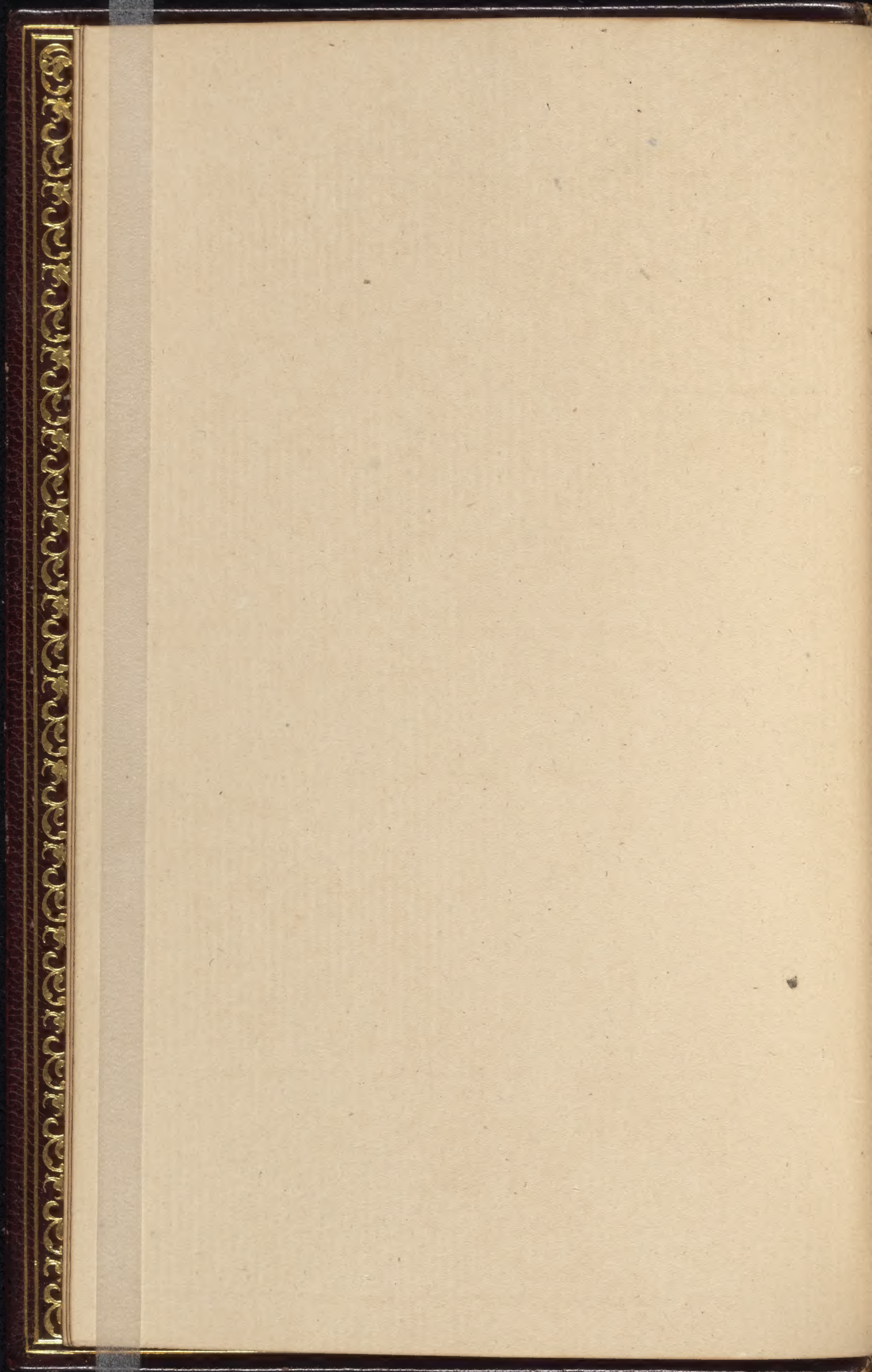

EX·LIBRIS
CORTLANDT F. BISHOP

Epiphanius

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΟΝΣΤΑΝΤΕΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ, ΕΙΣ ΤΟΝ ΦΥΣΙΟΛΟΓΟΝ.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ βαΐα λόγος.

SANCTI PATRIS NOSTRI EPIPHANII, EPISCOPI CONSTANTIÆ CYPRI, AD PHYSIOLOGVM.

Eiuſdem in die feſto Palmarum ſermo.

D. Conſali Ponce de Leon Hiſpalenſis, S. D. N. Sixti V. Cubicularij ſecreti, interpretis & ſcholiaſtæ, bimeſtre otium.

Ennius Iphigenia.

Otio qui neſcit vti, plus negotij habet,
Quàm cùm eſt negotium in negotio.

ANTVERPIÆ,
Ex Officina Christophori Plantini,
Architypographi Regij.
M. D. LXXXVIII.

PETRI ANGELII BARGÆI

AD LECTOREM.

Libellum lege Lector hunc, & vnà
Vno ex fonticulo hoc beatus hauri
Rerum notitiam abditarum, & altæ
Doctrinæ documenta Christianæ.
Et miratus opusculo in pusillo
Cælestem sapientiam explicari,
Gonsalo huic age gratias perennes,
Qui modò è latebris tenebricosis
In lucem tibi protulit fruendum
Tam doctum, aureolum, & pium libellum.

ΠΡΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΝ ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΟΝ

Ἐπίγραμμα.

Ὂν τόδ᾽ ἀνὰ ψυχῆς, φύσεως μέγα δῶρον ἀρούρης,
Πογκελέων σκύμνῳ πνῆσεν, ἔδωκε νόον.
Ἔνθα λέων, ἀετὸς, μύρμηξ, ἐθμύς τε μελισσῶν,
Θηρία πάντα βίου, πάντα κρατεῖ τε λόγου.
Σωφροσύνην μιμέει τε, κράτος τε, δίκην τε, φρόνειν τε,
Τῶν ζώων ἀρετὰς, τῆς γὰρ ἄγαλμα πέλει.
Τοῖσι καθοπλισθεὶς, κακιῶν κακοδαίμονος ἐχθροῦ
Τὴν σκέδασιν θείης πάντοτε πανταχόθεν.

Φεδερίκος Σαγέειος, Ρωμαῖος, Φιλόσοφός τε καὶ Φιλίατρος.

SAN-

SANCTISSIMO D. N. SIXTO V. PONT. OPT. MAX.

VM me in tuorum numerum asciueris, Pater Beatissime, tantoque munere obligaueris, id mihi nunc in mentem venit, vt saltem rusticos quosdam villicos imitarer, qui flosculo quopiam, aut alio simili symbolo dominis misso, animi sui deuotionem, ingentem quidem illam ac promptissimam, sed ab iniqua & pauperi fortuna oppressam, testificari solent. Ergo amœnos literarum hortos ingressus (vernant siquidem sub ipso etiam Saturni sidere isthæc prata) inter multos varia adblandientes gratia, hic sese nobis sancti Epiphanij Episcopi Constantiæ Cypri obtulit fasciculus, quem non vngue, sed calamo, & quidem leuiter decerptum Sanctitati tuæ offerre non indecorum iudicaui. Tu Pater Sanctissime, quando & litterarum studia semper amasti, & virtutis ac doctrinę genus omne amplexus es, & hisce de-

ce demum artibus ad hoc ſummæ dignitatis faſtigium es euectus, benigna ac paterna fronte humillimum ſeruitutis noſtræ teſtimonium accipe. Et verò quem à mundanis tumultibus prorſus ſemotum, ac rerum cæleſtium meditationi omnino deditum arbuſculæ quædam olim delectabant, nunc litterarius iſte ramus faſtidio afficere nòn debet. Addo, Pater Beatiſſime, non omnino fore Sanctitati tuæ argumenti genus iniucundum, cùm pias quaſdam allegorias contineat, quæ erudiendo pro concionibus populo apprimè ſolent eſſe vtiles. Tu verò quantum munere in iſto excellueris, & orbis hic, cui diuino numine iam præes, & tui ipſius typis olim mandatæ præclaræ lucubrationes planè teſtificantur. Diutiſſimè vale, Pater Sancte, ad Eccleſiæ Catholicæ vtilitatem, profectum, gloriam. E tua Roma, Kalendis Ianuariis. M. D. LXXXVII.

S. T.

Humilis ſeruus & cliens

D. Conſalus Ponce de Leon.

A D

AD LECTOREM PRÆFATIO.

I quis est, Christiane lector, inter sanctos Patres, quorum vel temporum iniuria, vel librariorum oscitantia, vel nouissimis hisce diebus praua hæreticorum arte mutila, corrupta, deprauataque ad nos scripta deuenere; si quis dico sacrorum auctorum, cuiusquam seduli ac docti hominis diligentiam exposcit, ac veluti efflagitat, deprecaturque; is quidem vnus, iudicio meo sanctus est Constantiæ vrbis Episcopus Epiphanius: cuius nunc tibi opusculum hoc luci demum redditum exhibemus. Fuit diuinus iste vir, si argumenti in quo versatur excellentiā, si rerum quas tractat dignitatem, si dogmatum ac sentētiarum quibus abundat, pondus perpendas, dignissimus profectò qui Christianæ reipublicæ nunquam interiret, cuiusque præclara excelsi ingenij monimēta pura semper atque illibata posteritati conseruarentur. At nescio qua, iniqua certè, studiosorum sorte effectum est, vt cùm in expurgādis illustrandisque aliorum Patrū libris felicem hactenus operam doctissimi viri posuerint, eorumque singulari beneficio pristino nitori restitutos, atque à barbarorum hominum iniurijs vindicatos illos habeamus; nulla tamen adhuc Epiphanio docti cuiusquam viri manus accesserit, iaceatque etiamnum scriptorum

iste nobilissimus inter tineas ac blattas consumendus. Nam quæso Græca ipsa exemplaria quot partibus extant diminuta? quot locis vitiata? quantis quamque fœdis erroribus conspersa? Latina verò translatio, vt de Πανaρίȣ dicam, (quod in tanta interpretum copia mirum certè est) ab vno tantum homine tẽtata, eoque (parcant defuncti manes) nec admodum Græcè perito, nec vsque adeò syncera ac probatæ fidei vt inoffenso pede per illius scripta liceat percurrere. Et certè non tantùm incuria & cessatione hac malè agitur cum nostro Epiphanio: verùm & Irenæo & Tertulliano, clarissimis duobus scriptoribus, vetustate tamen æquè corruentibus, non minima irrogatur iniuria. Nam cùm ab hisce fontibus pleraque ille hauserit, nonnulla etiam, verbum vẽrbo reddens, expresserit, eo vno correcto atque emendato ad veros Tertulliani Irenæique sensus eruẽdos compendio deduceremur. Itaque cùm primũ ab Illustrissimo atque humanissimo Guillelmo Sirleto Cardinali libellum hunc nactus sum, non mediocrẽ me ab studiosis omnibus gratiam initurum iudicaui, si quamprimum in Latinum sermonẽ conuersus, ac breuibus annotationibus (quas ipsa opusculi exilitas exigebat) auctus in lucem prodiret, & quod (si exiguæ ingenij mei vires non obstitissent) in omnes eiusdẽ auctoris libros tentarẽ, eam diligentiam in hac minima operum illius particula exornanda collocarem. Verùm enimuero bene ac feliciter mihi cessisse existimauero, si ij quibus & eruditio & otium suppetunt, à nobis admoniti

moniti tantam sibi gloriam è manibus elabi, aut ab alijs præripi non patiantur: verùm certatim vnusquisq; vicinis (quod aiunt) luminibus quantocyus obstruere in hac sibi & demandanda & absoluenda prouincia totis viribus contẽderint. Nunc (quod ipso noui cuiusq; operis initio in cõtrouersiam vocari solet) quibus argumentis adducar, Epiphanij vt esse opus hoc existimem, aperiam paucis. Primùm, liquidò constat iis qui vel mediocriter in Epiphanio versati sunt, opusculi huius phrasim cum reliquis operibus, quæ eius nomine circumferuntur, haud discrepare: quod cùm ex omnibus capitibus eiusdem libelli conuinci facilè poßit, in duobus præcipuè, vno videlicet de phœnice, atq; altero de serpente id manifestius deprehenditur: nec enim in narratione solùm ac re ipsa, in ἀγκυρώτῳ καὶ κατὰ αἱρέσεων libro 1. tom. 3. vbi eadem refert, constans sibi est; verùm & ipsis propemodum verbis vtrobique vtitur. Et certè cùm de vna phœnicis historia facilius sit inter horologia (quod aiunt) quàm inter Physiologos conuenire; Epiphanius tamen eadem omnino de hac aue dictis locis constanter narrat, quæ præterea apud alium nullum scriptorem reperias. Deinde cur libelli huius fides suspecta cuiquam esse debeat non video, cùm stabili doctißimorum hominũ consensione huius auctoris nomine fuerit semper & agnitus & allegatus. certè qui hactenus librorum indices conscripserũt, Epiphanij Ad Physiologum meminere, & ipse Bibliothecæ vltimus scriptor in præfatione libelli de

 lapi-

lapidibus, quem ex Græco Latinũ fecit, ita ſcribit: Et ego alium etiam eiuſdem Epiphanij non editum hactenus Phyſiologi titulo librum manuſcriptum habeo, in quo ex profeſſo ductas ab animaliũ numero 39. naturis ſimilitudines explicat: quem alio tempore ſi diuina fauerint, edam. *Hactenus ille. In ipſis autem celebrioribus Orbis bibliothecis eadem fide haberi nullus dubitat, Vaticanam intelligo, S. Marci apud Venetos, Genuenſem, Meſſanenſem in Archimãdricatu, Sancti Laurentij in Scoriaco, & omnium vetuſtiſsimã Pathmicam, vt omittamus Iacobi Marmoreti in ciuitate Conſtantinopolitana (quemadmodum refert libellus ille qui* Antiquitates Conſtantinopolitanæ *inſcribitur num. 7.) aliaſq; complures, quarũ fama lectori forſan obſcurior ſit. Accedit conuenientia & ſimilitudo argumenti cum illo nunc à me citato* περὶ τῶν λίθων, *quem eſſe Epiphanij nemo dubitat; vbi de duodecim lapidibus, quibus veteris legis ſacerdos ornabatur, agit, eorumq; allegorias docet. Tandem quod probis ac doctis omnibus omnem prorſus dubitandi occaſionem tollet, acerrimum eſt Guillelmi Sirleti Cardinalis ampliſsimi iudicium: ſcit mundus duce illo nihil de litteris ſiniſtrè cenſeri potuiſſe. Quæ enim (bone Deus) viri doctrina? qualis cognitio? quãta vis ingenij? dicant (dicent proculdubio) qui ex profeſſo tanti viri dotes ſeculis vẽturis non inuidebunt: nos qui tãto muneri impares ſumus hoc agamus. Non moueor ſi quis impuritatem linguæ, humillimúmque*

dicendi

dicendi genus mihi obiiciat; si rerum, quas narrat, incertitudinem notet; si nihil præter plebeias quasdam atque aniculares fabulas contineri contendat. Nam cùm non inficier, stilum esse omnino simplicem ac planè barbarum, abundare præterea quibusdam ὀνοματοποιΐαις, nec semper rectè aut cum delectu petitis; non tamen continuò mihi persuadeas Epiphanij opus non esse. nam verè si quis reliqua huius auctoris opera (vt memini) cum hoc conferat, non multo dißimilem stilum deprehendet. Fuit natione Hebræus, prouectiori præterea ætate Græcis litteris doctus, quid mirum si Atticas illas Veneres, quibus magnus Nazianzenus, quibus τὸ χρυσοῦν illud στόμα, atque alij abundant, in eo desideres? Diuus certè Hieronymus, Epiphanius (*ait*) Cypri Salaminæ Episcopus scripsit aduersus hereses libros, & multa alia quę ab eruditis propter res, à simplicioribus propter verba lectitantur. *Suidas autē Hieronymi verba transcripsit: quod quidem ego sic interpretor, vt res ob doctrinā & eruditionem doctis probarentur; verborum ac phraseos humilitas & inelegantia indoctis placeret. Quapropter istud ipsum euidens quidem mihi argumētum est, Epiphanij vt opus hoc esse credam; tantum abest, vt propterea adulterinum censeam: maximè cùm natiuo orationis vitio communis etiam accesserit librorum omnium calamitas; temporum videlicet ac librariorum iniuriæ: quæ, si quod vnquam aliud, adeò lacerum ac plagosum opusculum hoc reddiderunt, vt in persanandis*

 eius

eius vulneribus ope Pæoniæ manus opus esse, rectè quis existimare poßit. plurima enim verba, Græca quidem illa atq; à claßicis auctoribus vsurpata, vnius à principio litteræ mutatione, postmodum vt fit, crescente errore plurium, in vulgaria quibus Græcorum nunc vulgus vtitur degenerarunt. Multa irrepserunt: non pauca, sine quibus orationis sensus percipi non poterat, omnino desiderantur. Deinde si quis quas adfert animalium naturas, tanquam minus certas obyciat, is sciat, apud cæteros eiusdem argumenti scriptores ferè eas omnes reperiri: si quæ sunt, quæ vnũ Epiphanium auctorem habeant, non ideo aduersus ipsum falsi iudicium prætor dabit. nam & Aristotelem quandiu culex viuat (vt Mercurius apud Lucianum aiebat) narrantem, quàm profundè sol radios emittat in mare, qualem animam habeant ostrea, ac similia cum admiratione legimus: quem tamen abligurito patrimonio, & infeliciter in militia, ad quam irruerat, agentẽ, pharmacopolam primùm factum, postea simplices ac populares homines hisce nugis detinuisse scribit Epicurus. Sed nec eo nomine reiiciendus est noster Physiologus, quòd plebeia quædam, trita, ac in omnium ore versantia adducat. nam certè quicquid à tanto viro prodiit plurimi faciendum est, viro sanctitate, doctrina, antiquitate suspiciẽdo. Et verò veterum auctorum tanta est penuria, totq; nobis abstulit vetustas, vt minimas quasque eorum reliquias inuestigare, & ex hisce sacris ruderibus vel contritißimos lapides & minu-

tißimum

tißimum pulverem colligere abs re nõ fuerit. Iam vt de opella nostra dicam; id te scire cupio, lector candide, hoc nos tantùm laborasse, vt Epiphanij qualecunq; monumẽtũ non interiret: cætera enim minus accuratè tractanda esse iudicauimus: hacq́; de causa verba inusitata, phrases minus communes, lectionum denique varietates, quod aliis negotium faceret, ego non noto: nam certè hospitem me illico agnouisses, si tam nimis atticè loquerer. Id laboris tribuendum est aliis auctoribus, non quidẽ nostro Physiologo, de quo tam est manifestum quantum & tempori & barbaris manibus licuerit. Quæ etiam causa fuit, vt integra in eo capita omitteremus: cùm videlicet tam miserè essent deprauata, vt nullo modo intelligi ac tibi proponi possent. Scribit quidem interpres libelli De lapidibus 39. animalium naturas ab Epiphanio explicatas; nobis tamen videre tantùm licuit 36. ex quibus vndecim omisimus ob insanabiles deprauationes. Ex his verò quæ verti, plurima etiam resecaui, nonnulla adiunxi: Quod tamen bona fide factum affirmare possum: Tribus enim exemplaribus adiutus sum, quorum præsidio vsus id præstiti. Primum habui ab Illust. Sirleto; secũdum ex bibliotheca Panormitana, Siculi cuiusdam amici diligentia exscriptum; tertium, atq; omnium emendatissimum, à Francisco Turriano, Societatis Iesu presbytero. Denique nec noster Physiologus existimandus est is quem Gelasius Pontifex in canone Sancta Romana Ecclesia, *inter apocrypha connumerat, & ab*

hæreticis

hæreticis conſcriptum aſſerit. nam ille B. Ambroſij nomine, ipſo Gelaſio teſte, præſignatus erat: noſter autem nuſquam ſub hoc titulo, ſed nec Latinus (quale credendum eſt fuiſſe opus Ambroſio tributum) habetur. deinde ipſe ſe ſatis prodit, cùm nihil contineat niſi pium, orthodoxum, ſanctum. Supereſt vt ſi quid ſymboli per hanc noſtram lucubratiunculam communibus ſtudiis acceſſiſſe putas, id omne magni illius ſenis Guillelmi Sirleti, quem hoc ipſo quo hæc ſcribimus anniuerſario die, immenſa Chriſt. Reip. iactura, ab hoc ærumnoſo laborum ſtadio ad immortalem requiem æternámque felicitatem vocauit Dominus; vt huius, inquam, omni æuo celeberrimi viri, cuius humanitate opuſculum iſtud habuimus, piiſsimis manibus, ſi quid ex eius lectione voluptatis ceperis, acceptum referas: ſin minus, ingenij noſtri (quod quàm exiguum ſit verè ſentimus) tarditati parcas, & demum ad demerendam litterariam Rempublicam auſpicatiori Apolline accingaris. Et vale. Romæ. 6. Octobris die, anno Salutis M. D. LXXXVI.

VITÆ

VITÆ S. EPIPHANII
compendium ex Metaphraſte

PIPHANIVS in Phœniciæ oppido non procul ab Eleutheropoli,ex infimis & obſcuris natalibus ortus,in tenera adhuc ętate patre orbatus,cum vidua matre & ſorore virgine Calitrope relinquitur. Quibus cùm adeò tenues eſſent fortunæ, vt vix ommodè alerentur, eorum inopiam miſeratus Tryphon, Epiphanium ſibi adoptauit,& matri & ſorori neceſſaria ad ictum ſuppeditauit.Erat Tryphon profeſſione Iudæus, & n lege Moyſis non mediocriter inſtructus,qui eo etiã conilio Epiphanium in familiam aſciuit, vt filiam ei, quam nicam habebat,matrimonio iũgeret. Degebat itaque cum Tryphone Epiphanius, ætate & Hebraica ſapientia proficiens,cùm decedẽte tam eodem Tryphone,quàm eius filia hæres ex aſſe ab eo ſcriptus eſt. Quare opulenta hæreditate otitus,matre iam vita defuncta,ſororem in domũ recepit, um qua iucundè vitam agebat. Euenit autem,Deo ita diſonente,vt Epiphanio in vicum,in quo natus erat, egreſſo, nopinato quidem,opportuno tamen euentu vir quidã ocurreret,religione Chriſtianus, Lucianus nomine,doctrina k virtute clariſſimus, quique vitã monaſticam profitebaur: à quo perſuaſus, & in fide Chriſti vnà cum ſorore intructus,demum omnibus ſuis opibus pauperibus erogatis, b Epiſcopo loci baptizatur, & ſub Luciani monaſtico initituto Chriſtum ſequitur. Traditur autẽ à Luciano Hilaioni in diſciplinam: cuius doctrinã & egregios mores efingens Epiphanius,ſplendorem tanti magiſtri illuſtriorem eddidit. Fulgebat in dies miraculis, & per remotiſſima uæque loca ſanctitatis eius vagante fama,adeò magna hoinum turba ad eum cõfluebat,vt in monaſterio quieſcere

prohi-

prohiberetur. Cuius rei causa in Ægyptum secessit: vbi in multis magnisque rebus eius probitas ac religio spectata fuit: inde ad propria reuersus, Hilarionem ad Cyprũ nauigasse cognouit, quem inuisere cupiens, Paphum nauigauit, & in Hilarionis congressu incredibili fuit lætitia perfusus. Iussu verò Hilarionis Salaminem petit, cùm ea tum Ecclesia pastore destituta pro episcopo sibi vtili eligendo supplex Deum precaretur. Exaudiuit itaque preces supplicum clementissimus Deus, & ex Pappi episcopi Cytriæ, sanctitate mirabilis, prędictione repertus Epiphanius, principio recusans tantam dignitatem, Salaminiorum tandem episcopus creatur. Quo in onere ita se gessit, vt doctrinam vita, & vitam doctrina comprobaret. Fuit semper acerrimus hæreticorum oppugnator: aduersus quos edidit opus insigne, Panarion nũcupatum. Aëtio Valentinianorum episcopo blasphemum os obstruxit, omnibus qui eius sectæ erant ad fidei sinceritatem reuocatis. Huius & aliorum variis hæresibus conspurcatam Cyprum expurgauit, & edicto à Theodosio obtento hęreticos omnes ex insula eiecit. Ante & post adeptum episcopatum miraculis claruit. Nam & plurimos mortuos suscitauit ad vitam, cœcis visum restituit, multos ab immundis spiritibus vexatos liberauit, atque alia innumera edidit miracula. Tandem ab Eudoxia, in Ioannem Chrysostomum odio flagrante, Constantinopolim accersitur: quem cùm illa multis pollicitationibus in eam sententiam pertrahere conaretur, vt Chrysostomum episcopatu deponeret, nũquam tamen ille ab integritate dimoueri potuit. Quamobrem ab aula Imperatoris proficiscitur, & ingressus nauim vt ad Cyprum remearet, socios ad vitę innocentiam & ad fidei cõstantiam hortabatur. Iam enim Dominus seruum suum super pauca fidelem, supra multa constituere, & ad gaudium introducere volebat. Post effusas igitur ad Deum preces socios complexus est: quibus inquit:

Salui

Salui estote filij, Epiphanius enim non vos amplius videbit in hac vita. atque statim Deo tradidit spiritum, cùm esset ætatis centum & quindecim annorum & trium mensium. Nam ipse antequam nauim conscenderet, Arcadio de ętate interrogante testatus est, se sexagesimo ætatis anno ad episcopatum fuisse promotum, & in eo per quinquaginta quinque annos & tres menses vixisse. postea verò naui Salaminem appulsa, & mortis tanti antistitis nuntio diuulgato, magno cum populi totius fletu & lacrymis sepelitur.

HÆc ex Metaphraste decerpsimus: quæ vt minimè exacta iudicamus, sic alia scribere vanum ducimus. ne videlicet ex nostris riuulis hauriat lector, quæ ex purissimo & altissimo fonte petere propediem potest: maturat enim cotidianis amplissimorum virorum conuitiis motus doctissimus ac religiosissimus Cæsar Baronius Soranus ecclesiasticos suos annales. qui (vt ex vngue leonem cognoscas) quales futuri sint, satis declarabit Romanum martyrologium, omnium quotquot hactenus prodiere longè eruditissimum. habebis itaque veram Epiphanij historiam à viro totius ecclesiasticæ disciplinæ, antiquitatis, historiæ peritissimo. Interim vt ab eo ipso (quod honorificum semper putabimus) hæc eadem mutuemus, consule Hieronymum epist. 61. & in apolog. 2 aduersus Ruffinum. & Theophilum inter ipsius Hieronymi opera lib. 2. epist. 67. ad ipsum Epiphanium. Diuum Augustinum in libro de hæresibus ad Quoduultd. Socratem histor. lib. 6. cap. 9. 11. 13. Sozomenum lib 6. cap. 32. & lib. 7. cap. 26. lib. 8. cap. 14. 15. Niceph. lib. 2. cap. 46. lib. 12. cap. 46. lib. 13. cap. 13. 14. Cassidorum lib. 9. cap. 48. lib. 10. cap. 11. 12. & eos omnes qui scripserunt res gestas Ioannis Chrysostomi. vt Leon. Imp. Georg. Alexan. & Suidam. Habetur etiam Epiphanij mentio in Nicæna synodo secunda. Hæc ex Cæsare, In Maio die 12. qui sacer est sanctissimo Epiphanio.

IOANNES *Adolus Leucosiensis, haud indiligens pictor, hanc Sancti Epiphanij, Episcopi Constantiæ Cypri, imaginem ex peruetusto quodam exemplari depinxit. quod extat in Constantinopolitano antiquissimo monasterio Sula dicto, vulgò τὰ ἕξ μάρμαρα, id est, sex marmora appellant. illud nunc Armeniis annuo imposito censu habitandum Tyrannus permittit: olim Patriarchium fuit.*

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑ-

τρὸς ἡμῶν Ἐπιφανίου, ἐπισκόπου τῆς Κωνσταντείας Κύπρου, εἰς τὸν Φυσιολόγον, τὸν διεξελθόντα περὶ τῆς ἑκάστου γένους φύσεως τῶν θηρίων τε καὶ τῶν πετεινῶν.

SANCTI PATRIS

noſtri Epiphanij, Epiſcopi Conſtantiæ Cypri, ad Phyſiologum, qui de vniuſcuiuſque generis ferarum ac volucrum natura locutus eſt.

Ὁ Φυσιολόγος ἄρχεται λέγειν περὶ τοῦ λέοντος. Κεφάλαιον. Α΄.

Phyſiologus de leone agit primùm. Cap. 1.

DE leone ferarum atque animalium rege dicere incipiamus: Iacob enim benedicens Iudæ, Catulus leonis, ait, Iuda, ex germine fili mi: & quæ sequuntur.

PRIMA LEONIS PROPRIETAS.

C V M *leo in monte oberrat, & venatorem odoratur, sua ipsius vestigia cauda obtegit; ne illis insistentes venatores, lustrum inueniant, atque ipsum capiant.*

INTERPRETATIO.

S I C *Dominus noster Iesus Christus spiritualis leo qui vicit ex tribu Iudæ, radix Dauid, à Patre missus, sui ipsius spiritualia cooperuit vestigia, id est, diuinitatem suam; se enim exinaniuit, & in Mariæ ventrem descendit, vt saluaret fraude deceptum hominum genus. Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis: quapropter illi qui ignorabant desuper illum descendisse, dicebant; Quis est iste rex gloriæ? Sanctus vero Spiritus; Dominus, inquit, virtutum, ipse est rex gloriæ.*

ALTERA INTERPRETATIO.

N E C *aliter tu spiritualis homo, cùm feceris eleemosynam, sinistra*

Ἀρξώμεθα λαλῆσαι περὶ τοῦ λέοντος, τοῦ βασιλέως τῶν θηρίων ἤτοι τῶν ζώων. καὶ γὰρ Ἰακὼβ εὐλογῶν τὸν Ἰούδαν λέγει, Σκύμνος λέοντος Ἰούδα υἱέ μου ἐκ βλαστοῦ· καὶ τὰ ἑξῆς.

ΠΡΩΤΗ ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΟΣ ΦΥΣΙΣ.

Ὅτε περιπατεῖ ἐν τῷ ὄρει, καὶ ἔρχεται αὐτῷ ὀσμὴ τοῦ κυνηγοῦ, τῇ οὐρᾷ συγκαλύπτει τὰ ἴχνη: ἵνα μὴ ἀκολουθοῦντες τοῖς ἴχνεσιν οἱ κυνηγοὶ, εὕρωσιν αὐτοῦ τὴν ποίμνην, καὶ καταλάβωσιν αὐτόν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὕτωσὶ καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χριστὸς, ὁ νοερὸς λέων νικήσας ἐκ φυλῆς Ἰούδα, ἡ τοῦ Δαυὶδ ῥίζα, ἀποσταλεὶς ἀπὸ τοῦ πατρὸς, τὰ νοερὰ αὐτοῦ ἐκάλυψεν ἴχνη· τουτέστι τὴν θεότητα ἕως τῆς καταλεύσεως. κατῆλθε γὰρ εἰς τὴν τῆς Μαρίας νηδὺν, τοῦ σῶσαι τὸ πεπλανημένον ἀνθρώπινον γένος. Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. ἐκ τούτου οἱ ἀγνοοῦντες ἄνωθεν κατελθόντα, ἔλεγον, Τίς ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; Τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγει, Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης.

ΕΤΕΡΑ ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὕτω καὶ σὺ νοητὲ ἄνθρωπε ποιοῦντος σοῦ ἐλεημοσύνην, μὴ ἐπι-

γνώτω ἡ ἀρίστερά σου τῆς δεξιᾶς σου τὸ ἔργον, μή πως ἰχνολογήσῃ σε ὁ διάβολος τοῖς ἔργοις σου τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ ἐκκλίνῃ σε ἐπὶ τὰ πονηρά.

tua dextera opus ignoret. ne te diabolus ex bonis operibus inuestiget, & ad peccandum alliciat.

N O T Æ.

Physiologus.] Non mihi constat quis fuerit auctor hic; ab Origene & aliis eodem nomine citatur. Recentiores Obscurum aliquando appellant; vulgus persępè cum eo, quem vocant Incognitum Psalmorum commentatorem, cōfundit. Ex Aristotelis forsan operibus quæ de animalium proprietatibus hîc traduntur desumpta sunt; illum enim plurima, quæ non extant, de animalibus scripsisse auctor est Athenæus: scilicet, Ζωικὸν, περὶ Ζώων, περὶ Ζώων ἰχθύων. quorum pleraque & Theophrastus agnoscit. Nisi mauis secula anteuertere, & Salomonem auctorem facere. Ille enim à cedro, quæ alias arbores proceritate vincit, ad hyssopum vsque philosophatus est. 3. Reg. 4. Ioseph. lib. 8. c. 2. Nec mirum, ex innumerabilibus propè eius scriptis illo seculo aliqua superfuisse: nam & illud quod De exorcismis siue adiurationibus ad dæmones fugandos, inscriptum erat, suo extitisse tempore auctor est Origenes tract. 35. in Matth.

Iacob enim.] In eo consistit acoluthia sententiæ: quòd cùm leo symbolum sit Christi, Christus autem rerum omnium principium, meritò à leone incipiendum sit. Citat verò nobilem illam de Saluatore eiusque spiritualis regni perpetuitate prædictionem, quæ habetur Geneseos c. 49. ad quam (vt ordinarios Patrum cōmentarios omittamus) videndus Iulius Pomerius Archiepiscopus Toletanus ad Eruigium lib. 1. aduersus Iudæos: qui Christo totius prophetiæ verba perquam eleganter accommodat.

Cauda obtegit.] Meminit huius proprietatis Ælianus lib. 11. c. 30. Plutarchus libro De animantium comparatione;

tione: *Leo* (ait) *ſemper contortis ingreditur pedibus, tanquam vagina conditis intus vnguibus, ne aciem attriti retundant, néue veſtigantibus notam relinquant: quippe haud temerè inuenies vnguiũ indicium leonini, ſed qui in tenuia & cæca veſtigia incidunt, aberrant, nec aſſequuntur eos venatores.* Idem narrat Iſidorus lib. 1. Originum, c. 2. Sunt tamen qui hiberno tantùm tempore id obſeruare leones, dicunt, ſcilicet quòd tunc facilius ſit, ex impreſſis in niue veſtigiis luſtrum inueniri.

Sic Dominus noſter.] Eadem leonis proprietate, diuerſa tamen allegoria vſus eſt Nazianzenus in carmine de Virtute, his verbis:

——πολλάκι δ' αὖτε
Ἐσθλοῦ τ' ἠδὲ κακοῖο διάκρισιν ἐχθρὸς ἄμερσεν,
ὡς θὴρ κερδαλέος τις ὑπ' ἴχνεσιν ἴχνια βάλλων,
ὥσκεν θηρητῆρα κάλου πλάξειε δόλοισιν.

id eſt, ex Billio:

Sæpe mihi rurſus delectum ſubdolus hoſtis
Virtutis vitiiq; adimens, mea lumina fallit;
Vt fera ſigna pedum quæ ſignis callida turbat,
Hac venatorem virtutis lædat vt arte.

Dionyſius lib. 1. cæleſtis hierarchiæ ex interpretatione Perionij: *Leonis quidem figura declarare putanda eſt principatum, robur, inuictumq; animum, vimq; qua contendunt pro virili ſua ad diuinitatis, quæ abſtruſa eſt nec explicari oratione vlla poteſt, ſimilitudinem, inſiſtentes ſpiritualium veſtigiorũ obſcuritati, hærentesq; anguſtiis, quarũ myſteriũ enunciari non poteſt, viæ, quæ diuina luce illuſtrata ad eam ferre poteſt.* Glyca (qui annales ab ortu mũdi ad Alexij Pulcri imperatoris vſque tempora ſcripſit) totum hunc locum ab Epiphanio mutuaſſe videtur his verbis: *Hoc etiam diſce, leonem veſtigia ſua cõtrahere, quoties ipſum aliqui perſequuntur; ſic Dominus noſter in terrã deſcendens aduẽtus ſui tempus contraxit, diaboli cauſa, qui iam dudum virgines obſeruabat.*

Cùm feceris eleemoſynam.] Matth. cap. 6. Sed quî intelligi debeat

debeat præceptum hoc circa eleemoſynæ faciendæ modum optimè ac fusè explicuit Auguſtinus ſermone ſexageſimo de Tempore: quo loco Dexteram, Amorem Dei interpretatur, Siniſtram verò, à qua cauendum eſt nobis, vanitatem & cupiditatem ſeculi. Simili tropologia vſi ſunt Origen. Homil. 18. in Matth. Gregorius Magnus 1. Reg. 14. Ambroſius ſermone 8. ſuper Pſalmum 111.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΦΥΣΙΣ του λεόντος. Κεφάλαιον. Β'. *Altera leonis proprietas. Cap. II.*

LEÆNA mortuum & cæcum edit catulum, iuxta quem defixos in illum habens oculos triduò cubat: his verò transactis leo accedit, & in catulum spirat, qui statim & ad vitam reuocatur, & lumen oculorum recipit. Cùm verò dormit, euigilant eius oculi, ita vt venatorem ab septem stadiis præsentiat; ipsúmque fugit, neque ab illo capitur.

INTERPRETATIO.

SIC *gentes, quæ non credebant, per trium dierum sepulturam & Domini nostri Iesu Christi resurrectionem respexerunt, & ad vitam reuocatæ sunt. Ante baptismum enim & mortua & cæca dicebantur: verùm à leæna, id est, ab sancto Spiritu per triduum sepulturæ obseruabantur. cùm autem leo, hoc est, viuificum verbũ venit, & in ipsos Spiritũ sanctum inspirauit, ad vitã eos reuocauit, & omnes ab inferno eduxit.*

Ὅταν τέξηται τὸν αὐτῆς σκύμνον ἡ λέαινα, ἄπνουν τε καὶ τυφλὸν τυγχάνοντα, ἐμβλέπουσα, προσκαθέζεται προσέχουσα αὐτῷ τριήμερον. μετὰ δὲ τὸ συμπληρωθῆναι τὰς τρεῖς τῶν ἡμερῶν, προσιάζων ὁ ἄῤῥην λέων καὶ ἐμφυσήσας αὐτῷ, καὶ εὐθὺς βλέπει καὶ ζῇ. Ὅταν οὖν κοιμᾶται, γρηγοροῦσιν αὐτοῦ οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἀπὸ ἑπτὰ βημάτων τοῦ κυνηγοῦ προαισθάνεται καὶ διαδιδράσκει, τοῦ μὴ συνεμπεσεῖν αὐτῷ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

ΟΥτω καὶ τὰ ἄπιστα ἔθνη διὰ τῆς τριημέρου ταφῆς καὶ ἐγέρσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ ἀνέβλεψαν καὶ ἐζωοποιήθησαν. πρὸ γὰρ τοῦ βαπτίσματος νεκροὶ καὶ τυφλοὶ ὠνομάζοντο· διεβλέποντο δὲ ὑπὸ τῆς λεαίνης, τουτέστιν, ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἕως τῆς τριημέρου ταφῆς. ὅτε δὲ ἦλθεν ὁ ἄῤῥην λέων, τουτέστιν, ὁ ζῶν λόγος, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς αὐτοὺς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐζωοποίησεν αὐτοὺς καὶ ἀπῆρε πάντας ἐκ τοῦ ᾅδου.

N O T Æ.

Mortuum & cæcum.] Ita edi leonem narrant Arist. & Plinius. sed Plutarchus in quæstione, *Vtrum Iudæi, quòd venerentur suem, an quòd ab ipso abhorreant, abstineant se eius carne;* ea ratione leonem ab Aegyptiis Soli sacrari ait, quòd inter quadrupedes, qui vngues aduncos habent, solus pariat ca-

tulos

tulos qui cernant. & Democritus, apud Aelianum, inter animalia leonem ſolum oculis apertis naſci ſcribit, ſtatim enim à partu ſtrenuum quid prodere. Origenes hom.17.in cap.49. Geneſeos, locum hunc citat in hæc verba: *Phyſiologus de catulo leonis hæc ſcribit: quòd cùm fuerit natus, tribus diebus & tribus noctibus dormiat, tunc deinde patris gemitu vel rugitu tanquam tremefactus cubilis locus ſuſcitet catulum dormientem.* Iſidorus eandem ſententiam ex Origene exſcripſit. Huius verò rei rationem ex eodem Phyſiologo adferunt auctores, ſcilicet quòd cùm leones calidiſſimi ſint natura, vt eorum fortitudo cum audacia & iracundia coniuncta indicat, fœtus autem ex generis temperie humiditatem contineat, ſiccitate complexionis & caliditate viſcoſior redditur, & maximè circa cerebrum prȩualeſcente ſiccitate & animali ſpiritu adiuuante. vnde neruis obſtructis ſpiritus excluduntur, nec virtutes poſſunt actiones ſuas mouere: parentibus ergo rugientibus circa fœtum, ſpiritus per os & aures & meatus capitis ingreſſi præbent fœtui motum.

Apertis oculis.] Immò nunquam ſoporem admittere aliqui narrant. Aelianus caudam etiam cùm dormit mouere ait, vt oſtendat ſe non omnino dormire: apertos tamen habere oculos, & Plutarchus dicto loco tradit, & Iſidorus, & recentiores plurimi.

Sic gentes.] Pulcra eſt allegoria: nam Chriſti triduana ſepultura & glorioſa exſurrectio, typus fuit exſurrectionis noſtræ: nec eius tantùm qua in fine ſeculorum à morte corporis ad immortalem vitam reſurgemus; ſed cuius virtute per ſacrum lauacrum ad nouam iuſtitiæ vitam ex peccati morte viuificamur. Trina enim in aqua immerſio, rurſuſque ter facta ex aqua emerſio triduum ſepulturæ & glorioſæ exſurrectionis myſterium denotat. id mirè explicuit Apoſtolus; *Conſepulti*, inquit, *ſumus cum illo per baptiſmum, vt quo modo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos*

in nouitate vitæ ambulemus. Auguſt. ſermone 48. de Iuda: *Baptiſmus Christi nobis eſt ſepultura, in quo peccatis morimur, criminibus ſepelimur, & veteris hominis conſcientia reſoluta in alteram natiuitatem rediuiua infantia reparamur.* Fulbertus Carnotenſis epiſcopus totam allegoriam (quam omnes Græci Patres, præcipuè tamen Origenes in Paulo, & Baſilius in ſermone de Baptiſmate agnoſcunt) fuſiùs tractauit in epiſtola ad Adeodatum: *Sicut*, inquit, *Dominus noſter Ieſus Chriſtus tribus diebus & tribus noctibus corporaliter ſub terræ ſepulchro conditus fuiſſe deſcribitur: ita homo ſub cognato terræ elemento trina vice demerſus operitur; ac ſic vitalis imitatione myſterij dum demergitur, ſepelitur; dum educitur, ſuſcitatur.* Videndus doctiſſimus Ludouicus Legionenſis Auguſtinianus, in libro De nominibus Dei.

De

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΥΡΟΥ. Κεφάλαιον. Γ'.

De Vro. Cap. III.

Ο Οὖρος μέγιστόν ἐστι ζῶον πολὺ ὑπερβάλλον τὰ ἕτερα, βοῒ παραπλήσιος, δύο κέρατα ἐν ἑαυτῷ πρίονι ὅμοια ἔχων, αὐστηρὸς τῇ θεωρίᾳ παρὰ πάντα τὰ ζῶα, ὥστε τὰ μεγάλα δένδρα διακινηθόμενος τοῖς κέρασι διαπρίειν καὶ κλωνοκοπᾶν, καὶ οὐδὲν τῶν ζώων δύνασθαι ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσασθαι. νέμεται δὲ

VRus, animal omnium maximum, similis est boui, duóque habet cornua in modum serræ, éstque præ omnibus animalibus terribile aspectu: itaque proceras arbores quatiens, illas dissecat, ramósque præscindit; nec est vllum animal illo fortius. Pascitur non longè ab Oceano;

no; continuò verò vt bibit, veluti ebrius ludit, cornibúsque tanquam bos terram petit. Est autem illic arbor dicta Tanus, viti similis & alba ramis, quos cùm vrus capite concutit, cornu vincitur. Accedit itaque venator, & cornu alligatum deprehendit, illúmque opprimit.

INTERPRETATIO.

Tv igitur, ô spiritualis homo, considera quanto te vro generosiorem fecerit Deus: loco enim duorum cornuum, duo tibi dedit testamenta, nouum videlicet & vetus, quæ cornua sunt contra potestates aduersas, vt ne te circumueniat diabolus: ait enim Propheta: In te inimicos nostros ventilabimus cornu.

ALTERA INTERPRETATIO.

Oceanvs copiam diuitiarum significat, Tanus verò vitæ voluptatem, qua implicitus homo fidem negligit. venator igitur, hoc est, diabolus, illum aggreditur, quem voluptatibus mancipatum, fidémque negligentem inueniens, in suam potestatem redigit.

δὲ ὁ αὐτὸς οὖρος πλησίον τοῦ ὠκεανοῦ, καὶ εὐθέως μεθύσκεται, καὶ παλαίει πρὸς γῆν τοῖς κέρασιν ὥσπερ βοῦς. ἔστι δὲ ἐκεῖ δένδρον ἡ ὀνομαζομένη τάνις, κλήματος μόρφωσιν ἔχουσα λευκοκλώνου· καὶ κινηθόμενος ὁ αὐτὸς οὖρος τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ἔρνη τῆς τάννυος, τὸ κέρας αὐτοῦ δέδεται ὑπ᾽ αὐτοῦ. παραγινομένου τοιγαροῦν τοῦ κυνηγοῦ, καὶ εὑρίσκοντος ἐμπεπεδημένον τῶν κεράτων, κρατεῖ αὐτόν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σὺ οὖν νοητὲ ἄνθρωπε, νόησον ὅτι οὔρου γενναιότερόν σε ἐποίησεν ὁ θεός. ἀντὶ δὲ τῶν κεράτων, δέδωκέ σοι τὰς δύο διαθήκας, τουτέστι, παλαιὰν καὶ νέαν διαθήκην, κεράτων εἰς τὰς ἐναντίας δυνάμεις, ἵνα μὴ προσεγγίσῃ πρὸς σὲ ὁ πονηρός. εἶπε γὰρ ὁ προφήτης, Εν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν.

ΕΤΕΡΑ ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Ὠκεανὸς ἑρμηνεύεται τὸ μέγεθος τοῦ πλούτου, τάνις δὲ ἡ ἡδονὴ τοῦ βίου. ἐμπλεκόμενος ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰς ἡδονὰς τοῦ βίου ἀμελεῖ τῆς πίστεως· ἐπερχομένου δὲ τοῦ κυνηγοῦ, τουτέστι τοῦ διαβόλου, καὶ εὑρίσκοντος αὐτὸν συμπλεκόμενον, καὶ ἀμελοῦντα τῆς πίστεως, κατακυριεύει αὐτοῦ.

NOTÆ.

NOTÆ.

Vrus] Vox eſt Gallica, ſi Macrobio credimus: ſilueſtrem bouem plerique interpretantur; aliqui bubalũ vocant; nonnulli cum biſonte cõfundunt: alij illos eſſe volũt quos rhizes ex Iphicrate vocat Strabo. Apud Albertũ *vrnus* legitur.

In modum ſerræ.] Figura cornuum vri diuerſa eſt à boum noſtrorum cornibus; ſed eximiæ magnitudinis, & ex quibus pocula, quæ in maximo precio ſunt, confici auctor eſt Cæſar lib 6. belli Gallici: Plinius ad plurimas alias delicias conferre ſcribit, quas item narrat.

Non longè ab Oceano.] In Hercynia ſilua (ea eſt in Germania, Nigram ſiluam hodie vocant) vros naſci dicto loco ſcripſit Cæſar: Strabo apud Heſperios Aethiopes: in omni Septentrionali plaga (ſi eoſdem cum biſontibus eſſe dicamus) Solinus: Seruius lib. 3. Georgicorum in Pyrenæo monte; ac proinde vros ἀπὸ τῶν ὀρῶν dictos; cui & Iſidorus conſentit. De illorum vi ac velocitate plura apud præcitatos auctores. Iſidorus arbores ſolidas, & armatos milites cornibus eos alleuare ait.

Tanus.] Siue *Tamus*: vtrumque enim legitur in Græco exemplari. Latinam vocem vſurpauit, quam Græci ἀγριάμπελον, ſiue ἄμπελον ἀγρίαν ſoluta compoſitione: ſiue, vt aliquibus placet, οἰνάνθην vocant. Plinius fructum, taminiã vuam, vitem ipſam, ſalicaſtrum appellat. Ex earum eſt vitium genere quas Theophraſtus, & Dioſcorides ἀμπέλους λευκὰς vocant, ideoque Phyſiologus hic λευκοκλῶνον appellauit, quod nos *ramis albam* reddidimus. Ea credibile eſt vri cornua impediri; lento enim quodam & glutinoſo ſucco madet. Hæc dum videret Latinus Latinius meus, vir eruditione, doctrina, ingenio præſtantiſſimus; Vri cornua vitis huius ramis implicari facilè poſſe nos admonuit; iconemque demonſtrauit tortuoſis & ſpiſſis valde ramis. Sic in omni genere literaturæ excellit.

Duo teſtamenta.] Nota eſt allegoria ; quam in illud , *Vidi aliam beſtiam aſcendentem de terra, & habebat cornua duo ſimilia agni*, Apocalypſeos 13. vſurpat Auguſtinus.

Tamus vitæ voluptatem.] Forſan ducta eſt allegoria (nam apud antiquos Patres illam non legi) ab Hebræa ſignificatione vocis huius. Tamus enim ſiue Thamus , aut Thamnuz (prout Septuaginta nuper editi, & ibi ſcholium Theodoreti, habent,) Adonis dictus eſt, Veneris amaſius ; vt in c. 8. Iezechielis notat Hieronymus. Græcus textus habet: *Καὶ ἰδοὺ ἐκεῖ γυναῖκες καθήμεναι, θρηνοῦσαι τὸν θαμνοῦς.* & Tertullianus Hebræam ipſam vocem Latinam fecit, Cõtra Iudæos: *Et ecce illic mulieres ſedentes , plangentes Thamus.* Vulgata tamen editio *Adonidem* reddidit ; videlicet vt per magis notam vocem rem explicaret: quod & Septuaginta conſulto feciſſe, multa Hebræa *ἐξελληνίζοντες* obſeruarunt in Eſa. cap. 3. Cyrillus & Theodoretus , & in extremo capite lib. Iobi Olympiodorus. Sed & *θαμνὸς*, Latinè fruticem ſonat. Quare ad haſce *ὁμωνυμίας* fortè alludens Epiphanius, ſilueſtrem vitem (eam tanum, ſiue, tamum interpretati ſumus) voluptatis ſymbolum fecit.

ΠΕΡΙ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΛΕφαντος. Κεφάλαιον Δ'.

De Elephante. Cap. IIII.

ΕΣτι γὰρ ὁ ἔλεφας μέγιστον ζῶον, προβοσκίδα ἔχων τὴν διαφθεί-
ει τὰ ἐπερχόμενα αὐτῷ ζῶα· ὁμοί-
ς καὶ τὴν βρῶσιν καὶ τὴν πόσιν διὰ τῆς
ροβοσκίδος αὐτοῦ κυβερνᾶται· οὐ γὰρ
χει ἁρμοσίας· καὶ κύψας νέμεται,
οὐ κάμπτει γόνατα. ἡ θήλεις δὲ ζη-
εῖ βοτάνην τὴν λεγομένην μανδρα-
όραν, καὶ μεταλαμβάνει ἐξ αὐτῆς,
καὶ

ELEPHAS maximum est animal, proboſcidémque habet, qua quæ ipſum adoriuntur animalia, percutit. hac cibum & potum ſibi ſubminiſtrat, non enim habet compages, propenſúsque paſcitur, genua haudincuruans. Femina herbam quæ mãdragora dicitur, quærit, quam guſtat,

gustat, & coëundi cupiditate accensa, ad marémque properans, illam ipsi offert. Mas verò vt comedit, ardet libidine, & feminæ miscetur. Iam cùm instat pariendi tempus, lacum ingreditur, pertentátque aquam; qua mammillas vsque pertingente, parit. si enim in terram ederet fœtum, haud eleuari posset, cùm membrorum compagibus careat.

INTERPRETATIO.

MANIFESTVM *est, primum parentem Adamum, non vt Euam obedientiæ lignum prægustasse: illa enim dedit viro; qui vt comedit, sensit se præceptum Domini transgressum esse. Quis igitur partus? peccatum: & lacus vbi peperit quis? Paradisus.*

καὶ εὐθέως πυροῦται καὶ πορεύεται πρὸς τὸν ἄρρενα, καὶ παραπεζ δικτα κομίζει αὐτῷ τὴν βοτάνην· καὶ μεταλαμβάνει ὁ ἄρρην ἐξ αὐτῆς, καὶ εὐθέως πυροῦται, καὶ συγγίνεται τῇ θήλει. ἐπερχομένου δὲ τοῦ καιροῦ τοῦ τεκεῖν, εἰσβαίνει ἐς τινὰ λίμνην τοῦ ὕδατος, τὸ ὕδωρ καταμετροῦσα ὡς τοῦ πλησιάσαι τοῖς μαστοῖς, καὶ ταύτῃ γεννᾷ. ἐὰν γὰρ τέξηται ἐπὶ τῆς γῆς, ἀδυνατήσει ὁ σκύμνος ἐγερθῆναι, ἀμοιρῶν ἁρμοστῶν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

ΠΡόδηλον δέ ἐστι ὁ πρωτόπλαστος ἀδὰμ οὐχ ὥσπερ ἡ εὔα τοῦ τῆς παρακοῆς ξύλου προεγεύσατο παιζομένη καὶ τῷ ἑαυτῆς γαμέτῃ, ὅστις μετὰ τὴν γεῦσιν εὐθέως τοῦ παραβεβηκέναι ᾔσθετο. τί δὲ ἐγέννησε; τὸ δὴ δήπου τὸ ἁμαρτάνειν. τίς γὰρ ἡ τῆς γεννας λίμνη; ὁ παράδεισος.

NOTÆ.

Proboscidem habet.] Multus est (vt ait Physiologus) elephanto proboscidos vsus: quam & manum, & narē Aelianus, Plinius, & Aristoteles vocant. *Mandunt*, ait, *spirant, & bibunt, odorantúrque haud impropriè appellata manu.* De elephantibus Pori Indorum regis narrat Alexandri historia: illos arma virosque corripuisse, & rectoribus manu, id est, proboscide, tradidisse. Apud Iobū c.40 multa scituq; digna de Behemot: quo nomine elephantem designari, periti docēt. illustrat autē Iobi locū splendidissimū Hispaniæ nostrę lumen Benedictus Pererius lib.4. Cōmentariorū Danielis.

Man-

Mandragoram.] Recentiores locum hunc ex auctore obſcuro citant; & addunt, Orientem verſus, ad proximum Paradiſo locum, vbi hæc herba inuenitur, elephantes proficiſci. Vincentius: *Proli operam daturi, orientem verſus pergunt, ad proximum Paradiſo locum; vbi inuentam mandragoram femina prior guſtat, deinde perſuaſus ab ea mas, ſic miſcetur, & femina concipit.* Vbi interim noto, deprauatè forſan ex Phyſiologo adduci vocem *Orientem*, aut interpretum, aut librariorum incuria; & pro ea reponendum eſſe, *Occidentem.* Theophraſtus enim libro plantarum 6. cui & Plinius adſtipulatur, de modo colligendi mandragoras, agens, ſic ferme ſcripſit: *Circumſcribunt mandragoras gladio, ſecántque, ad Occaſum ſpectantes; iubent & alium ſaltantem tripudio circumagi, multáque de veneris vſu & re dicere.* Niſi velis ad Paradiſi ſitum vocem *Orientem* referre. Inde autem proprietatis huius ratio tracta eſt, quòd mandragoræ ad ciendos amores facultas ineſſe credatur; ideóque (auctore Dioſcoride & Galeno) Circæa à nonnullis appellatur, denominatione videlicet ſumpta à Solis & Perſees nimphę huius nominis filia, quæ conficiendorũ philtrorum peritiſſima fuiſſe dicitur. Quare infecundis mulieribus vtilem eſſe plantæ huius eſum vulgò plurimi arbitrantur; illo maximè Geneſeos loco adducti, vbi pro mandragoricis pomis vnius noctis cum Iacobo concubitum Lea à ſorore Rachel pacta eſt; hæc verò (quæ eò vſque ſterilis fuerat) non multo pòſt concepit. Accedit, in hac planta marem & feminam manifeſta expreſſione ſexuum reperiri, ac propterea ἀνθρωπόμορφον à Pythagora appellatam. Sed Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum huius opinionis vanitatem ſcitè arguit, piáque tropologia totum Geneſeos locum interpretatur. Cùm nec deſint, qui Hebræam illam vocem, pro qua Latinus & Græcus interpres, *mandragoras*, reddidit, magis propriè lilia ſignificare dicant, eodémque modo vertendum

dum censeant Canticorum illud: *Mandragoræ dederunt odorem suum*, &c.

Ardet libidine.] Rectè hoc addidit, vt germaniùs mysticum sensum eliceret. Esu enim vetiti pomi libidinosa voluptas generationis opus naturâ consequuta est, qua aliàs omnino caruisset. Vide Nicetam doctè de hoc differentem in Nazianz. scholio 11. orationis de Baptismo. Quinimo Adamus quamdiu in Paradiso fuit, Euam non cognouit, vt Epiphanius noster lib. 2. Contra hæreses, Tertullianus De velandis virginibus, & alij plures tradiderunt. Hinc porrò orta est celebris illa quæstio (quam aduersus Iouinianũ elegantissimè tractat Hieronymus, & circa quam à Latinis patribus Græci dissentiunt,) *Vtrum in Paradiso generandum esset, si nemo peccasset; vel vtrum contra actum libidinis, pugnatura illic fuisset traditio castitatis*: his enim verbis proponitur apud Augustinum lib. 13. Ciuitatis, cap. 23. Videndus ad idem Moses Bar-Cepha Syrus in libro de Paradiso cap. 25.

Constat primum parentem.] Michaëlus Glyca, cuius mentionem fecimus, in hunc Epiphanij libellum sine dubio inciderat; integrum enim hoc caput operi suo inseruit, in hæc verba: *Nec ad venerem* (ex fide porrò Lewenclaij) *elephantus accedit, quemadmodum harum rerum periti tradunt, nisi mandragoram degustet; nam priùs quàm hoc fiat, nullam coitus libidinem experitur. Quapropter femina sumptam mandragoram comedit, eandémque mari porrigit, & hoc pacto ad consuetudinem veneream accedunt. Hoc autem manifestò referri ad homines illos primùm conditos debet: nam & illi ante ligni vetiti degustationem, libidinibus superiores erant. verùm post eam, cum Eua rem Adamus habuit, eáque Cainum peperit.* Hactenus Glyca.

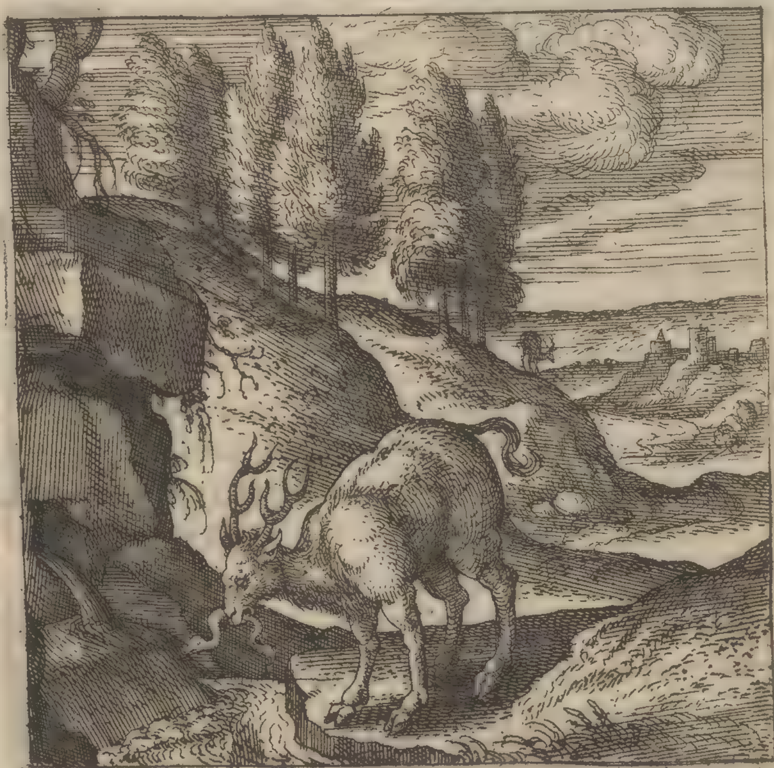
Peccatum.] Paulus ad Romanos 5. *Propterea sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt.* Insignis autem extat apud Theophanem

Nicæum

Nicæũ locus in elegantissima epistola De sacerdotio ad clerum, vbi mala quæ ob peccatũ Adami humanũ genus consequuta sunt, elegãter recẽsentur. Verùm cũ huius epistolæ, aliarũq. huius patris quę nondũ euulgatæ sunt, editonẽ iam vrgeam; hæc tunc ex fonte candido lectori haurire licebit.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΑΦΟΥ Κεφάλαιον. Ε΄.

De Ceruo. Cap. V.

Ἔστι δὲ ἡ ἔλαφος μόρφωσιν ἔχουσα ἀγρίας δορκάδος· τὸ δὲ κέρας αὐτῆς τρίαρχον, κατὰ τὰς τρεῖς ἀνα-

C E R V V S *similis est syluestri capreæ: illius cornua tribus ramis distinguuntur, vt & triplex*

triplex est eius vitæ reparatio. Viuit enim annos quinquaginta, nemorumq; siluas, & montium valles, vt velocißimus cursor contēto gradu perlustrat, serpentiūq; cauernas odore indagat; & sicubi serpens delitescit, è vestigio subodoratur, statimq; nares ad limen cauernæ admouet, halitūq; trahit: prodiēs igitur serpēs in fauces cerui sese ingerit, ille obuium deuorat. qua de causa appellationem sortitus est, videlicet quòd ex imo serpentes ad se attrahat. Postquam autem serpentē ex cauernis cepit, illico ad aquarū fontes decurrit: quòd si trium horarum spatio aqua se explere nō potest, moritur: sin autē aquæ potus obtingat, ad annos denuo quinquaginta vitam protrahit. Vnde propheta Dauid: Sicut desiderat ceruus ad fontes aquarum, sic desiderat anima mea ad te Deus.

ἀνακαινίσεις. ζῇ δὲ ἔτη πεντήκοντα, καὶ διατρέχει ὡς καλὸς δρομεὺς τὰς νάπας τῶν ὑλῶν, καὶ τὰς φάραγγας τῶν ὀρέων, καὶ ὀσφραίνεται τὰς ὀπὰς τῶν ἑρπετῶν, καὶ τὸν ὄφιν ὅπουπερ διατρίβοντα παραχρῆμα γινώσκει, καὶ εὐθέως τίθησι τὴν ῥῖνα αὐτῆς ἐπὶ τὴν θύραν τῆς ὀπῆς, καὶ ἀναιρεῖ τὴν πνοήν, καὶ ἐξιὼν ὁ ὄφις εἰσβαίνει εἰς τὸν λάρυγγα τῆς ἐλάφου, ἡ δὲ καταπίνει αὐτόν. διὰ τοῦτο ἔλαφος ὀνομάζεται, διὰ τὸ ἑλεῖν τοὺς ὄφεις ἐκ τοῦ βάθους. τρέχει γὰρ ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, καὶ ἐὰν μὴ τρεῖς ὥρας γεύσηται τοῦ ὕδατος, τελευτᾷ· εἰ δὲ εὕρῃ ὕδωρ, πάλιν ζῇ ἔτη πεντήκοντα. διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ προφήτης· Ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σὲ ὁ θεός.

INTERPRETATIO.

Tv igitur, spiritualis homo, tres habes restaurationes, baptismum scilicet incorruptionis, filialis adoptionis gratiam, atque pœnitentiam. si quando serpentem, id est, peccatum intra cordis recessus deprehenderis, ad fontes aquarum, hoc est, ad scripturarum scaturigines statim confuge; sanctam videlicet gratiam (quem- admo-

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

ΚΑὶ σὺ οὖν, νοητὲ ἄνθρωπε, τρεῖς μὲν ἀνακαινίσεις ἔχεις. τούτων ἡ μὲν ἐστὶ τὸ βάπτισμα τῆς ἀφθαρσίας, ἡ δὲ τὸ χάρισμα τῆς υἱοθεσίας, καὶ ἡ μετάνοια. καὶ ὅτε εὕρῃς τὸν ὄφιν ἐν τῇ καρδίᾳ σου (τουτέστι τὴν ἁμαρτίαν) δρομαῖος χώρει ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἤγουν ἐπὶ τοὺς κρουνοὺς τῶν γραφῶν (κατὰ τὰς ἑρμηνευούσας προφητείας) καὶ πίε ὕδωρ ζῶν,

ζῶν, τουτέστι τὸ ἅγιον δῶρον. κοινωνῶν γὰρ ἐν μετανοίᾳ, ἀνανεώσῃ σαυτὸν λοιπὸν διὰ τῆς αὐτῆς, καὶ τεθανατωθήσεται ἡ ἁμαρτία.

admodum Prophetæ interpretantur) hauri: nam si pœnitentiam egeris, ab ea iterum deleto penitus peccato, reparaberis.

NOTÆ.

Tribus ramis.] Albertus incertum esse scribit quot ramos (ipse culmos appellat) ceruinum cornu producat. sed Aristoteles, *Bimis*, inquit, *cornua primùm oriuntur simplicia & recta ad subularum similitudinem; quamobrem subulones per id temporis eos vocant: trimis bifida exeunt: quadrimis trifida; atque deinceps ad hunc modum procedit numerus vsque ad annum sextum. ab hoc similia semper prodeunt, ita vt non sit dignoscere ætatem ramorum numero.* Et Solinus: *Pro ætate ramos augent: id incrementum per sex annos perseuerat. denique numerosiora non possunt esse cornua; possunt crassiora.* Cui opinioni fauet & Plinius lib. 8. cap. 22.

Serpentiúmque cauernas.] Frequentissima est huiusce ceruinæ proprietatis mentio apud omnes naturalium rerum scriptores: quam & nonnulli ceruis cum elephantis communem esse tradunt. Plinius enim: *Elephantorum anima serpentes extrahit, ceruorum item vrit.* Verùm in assignanda ratione qua id fiat, non satis conuenit. Nam Ælianus lib. 2. capite 9. *Mirifico* (ait) *quodam munere naturæ ceruus serpentem funditus vincit. nec enim ipsum tametsi hostis in latebram abditus effugere potest; etenim ille naribus suis in serpentis cauernam incumbens, vehementissimè inspirat, & spiritu suo quasi amatorio quodam alliciens extrahit, inuitúmque profert*, &c. Græcorum autem Geoponicorum collector lib. 19. cap. 5. diuersam causam adducit, Xenophontemque testem citat, quòd ceruus serpentem spiritu afflans quasi afficiat vertigine, & sic attrahendo rapiat. Porrò eiusdem proprietatis Ecclesiastici auctores non raro meminerunt, quam diuersis mystagogijs

variis in locis exornarunt. Tertullianus libro De Pallio, cùm mundanarum rerum viciſſitudines longa inductione probet, *Taceo*, ait, *ceruum, quòd & ipſe ætatis ſuæ arbiter, ſerpente paſtus, veneno langueſcit in iuuentutem*. Sed & Origines lib. 1. contra Celſum, & in cap. 15. Matthæi, & in Canticum Canticorum homil. 3. prolixa ſatis narratione ceruinæ naturæ allegorias perſequitur. Et docet nunc virum iuſtum cerui nomine (quod apud omnes ſanctos Patres triuiale eſt) nunc Chriſtũ ipſum intelligi. Vide patrum cõmentarios in cap. 7. Iobi, Pſal. 28. & 41. & 103. Prouerb. 5. Cant. 2. 3. & 8.

Appellationem ſortitus eſt.] ἔλαφος enim ἀπὸ τοῦ ἐλαύνειν τοὺς ὄφεις. Plutarchus in libello de animantium comparatione: *Elaphos*, ait, *Græcè nomen ceruis inditum eſt non à celeritate, ſed à ſerpentis tractione ſorptionéque.* Sanctus Athanaſius in quæſtionibus cap. de Actu, eiuſdem etymologiæ auctor eſt. Iſidorus autem Latinam vocem, Feſtum ſecutus, à Græco vocabulo κέρας deriuauit.

Sicut deſiderat.] Gloſſa, quam ordinariam vocant, in hunc locum: *Ceruus ſenio grauis, excreſcentibus pilis & cornibus, ſerpentem naribus haurit; mox hauſto æſtuat veneno; vnde fontem ad bibendum ardentiſſimè deſiderat, quo poto pilos & cornua deponit.*

Baptiſmum incorruptionis.] τὸ βάπτισμα ἀφθαρσίας. incorruptionis vel immortalitatis baptiſmum vocat, quòd illius beneficio à peccati morte ac corruptione liberemur, vt hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ. quapropter regenerationis lauacrũ meritò appellatur ab Apoſtolo. Optatus lib. 5. contra Parmenianum: *Baptiſmus virtutum eſt vita, criminum mors, natiuitas immortalis, cæleſtis regni comparatio, innocentiæ portus, peccatorum naufragium.*

Filialis adoptionis gratiam.] Eſt hæc ſecunda poſt protoplaſti lapſum hominis reparatio, quæ & illius prioris effectus eſt: nec enim tantùm criminum labes ſacro lauacro abſterguntur, verùm ſimul filiorum Dei adoptionem illius virtute

virtute conſequimur, Chriſto videlicet coniuncti, illiusque membra effecti, de illius plenitudine accipimus; id eſt, renouationis ſpiritu plenè in nos effuſo, diuinæ gratiæ conſortes ſumus, & virtutes omnes à capite Chriſto deriuatæ animis noſtris infunduntur. Hoc præ aliis diſertè explicuit Nazianzenus dum duarum vocum χάρισμα καὶ σφραγὶς, quibus quaſi ſynonymicè Baptiſmus ſignificatur, diuerſam vim docet. Porrò χάρισμα (Latinè gratia, donum, munus, redditur) ad peccatorum condonationem ſpectat; σφραγὶς autem, id eſt, ſignaculum, obſignatio, ſigillum, ad virtutum, quas quaſi obſignat, ſigillat, ſeruat, & confirmat, acquiſitionem. Locus eſt in oratione Εἰς τὴν ἀδελφὴν Γοργονίαν, qui ſic habet: Καὶ μόνῃ σχεδὸν (agit autem de ſorore Gorgonia quæ tardiùs ad baptiſmum acceſſerat) ἵν' εἴπω τολμήσας, σφραγὶς ἀλλ' οὐ χάρισμα ἦν τὸ μυστήριον: *& penè ſoli (vt audacter loquar) ſigillum, non gratia erat initiatio.* quaſi dicat Gorgoniam ante ſuſceptum baptiſmum ita piè vixiſſe, vt baptiſmus illi non tam eſſet χάρισμα, id eſt, peccatorum (quibus non admodum erat infecta) condonatio, quàm σφραγὶς, id eſt, virtutum, quas multo tempore & ſtudio acquiſierat, ſigillum. Vide ſcholium Billij in illum locum.

Pœnitentiam.] Quæ altera eſt hominis inſtauratio, ac proinde ſecunda poſt naufragium tabula meritò appellata.

Sanctam videlicet gratiam.] Alludit ad locum Eſaiæ c. 12. vel Hieremiæ 2. vbi aquarum nomine ſacram ſcripturam myſticè interpretantur patres; vt contrà, per Ægyptiacas aquas in ſanguinem verſas vana Philoſophorum dogmata. Videndus præ aliis Origines, Exod. cap. 7. homil. 4.

De Aquila. Cap. VI.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΕΤΟΥ Κεφάλαιον ϛʹ.

AQVILA volucrum regina, à longißima vita denominationem accipit; viuit enim annos centum. Cùm verò senescit, roſtrum ei incuruatur, caligántq; oculi, ita vt nec videre poſſit, nec cibum capere. igitur in altum ſeſe attollit, & in præruptam ſe proiicit rupẽ, ad quam roſtrum alli-

Ἔστι γὰρ ὁ ἀετὸς βασιλεὺς τῶν ὀρνέων. ἀετὸς δὲ καλεῖται διὰ τὴν πολυετίαν αὐτοῦ. ἔστι μὲν ζῆν ἔτη ἑκατόν. καὶ γηράσαντος κυρτοῦται ὁ προμυκτὴρ, καὶ ἀμβλυώττουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, τοῦ μὴ ὁρᾶν, καὶ οὐκ ἰσχύει φαγεῖν. ἀνέρχεται δὲ εἰς ὕψος λίαν, καὶ ῥίπτει ἑαυτὸν ἐπὶ ἀκροτόμου πέτρας, προσκρούσας αὐτῇ τὸ ῥάμφος, καὶ λού-

λούεται εἰς τὴν ψυχρὰν λίμνην, καὶ κάθηται κατὰ τὸ ἡλιακὸν θερμόν. πίπτουσι δὲ λεπίδες ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ πάλιν ἐς νέους ἥκειν ἄρχεται.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

ΚΑὶ σὺ οὖν νοητὲ ἄνθρωπε, ὅταν πολλὰ ἁμαρτήσῃς, ἄνελθε εἰς ὕψος, τουτέστιν εἰς τὸ συνειδός σου. καὶ ῥίψον σε κατὰ πέτραν, ἤγουν εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, κλαῦσον τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν σου. ἐν τῇ λίμνῃ καθαρίσθητι ταῖς δακρυρροαῖς σου. θερμάνθητι κατὰ τὸν ἥλιον, ἤγουν κατὰ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ κατὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα, σπεῦσον τὴν ταχίστην ἐπὶ τὴν θέρμην τῆς μετανοίας. ῥίψον ἀπὸ σοῦ τὰς λεπίδας τὰς ἁμαρτίας, καὶ πάλιν ἀνακαινισθήσεται, ὡς ἀετοῦ, ἡ νεότης σου, καὶ δίκαιος ὀνομάσῃ παρὰ τῷ θεῷ.

allidit; & se frigidis immergit aquis, aduersusq; solares radios se opponit; tuncq; ex oculis cadunt lippidines, ac iterum iuuenescit.

INTERPRETATIO.

T*V igitur, ô spiritualis homo, cùm multitudine peccatorũ fueris oppressus, in altum ascende, hoc est, in tuam ipsius conscientiam; atque te ad petram, scilicet ad fidem orthodoxam proiice; defle peccatorum tuorum multitudinẽ; & perpetuis te aquis, id est, lachrymis abstergens, Solis radiis incalesce; hoc est, in cœtu fideliũ, & in sancto Spiritu ad calorem pœnitentiæ propera; lippidines, id est, peccata abiice; statim enim renouabitur vt Aquilæ iuuẽtus tua, & iustus vocaberis apud Deum.*

NOTÆ.

A longissima vita.] Ἀετὸς enim ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, id est, æuo, siue ἀπὸ τοῦ ἔτεος, id est, anno. Athanasius, ἀετός, διὰ τὸ πολλάκις ἀνακαινίζεσθαι καὶ πολλὰ ζῆν: *Aquila, quòd sæpe renouatur, & multos viuit annos.* Isidorus Latinam vocem ab acumine oculorum deduxit; Festus autem ab acutè volando, siue à colore fusco & subnigro.

Cùm verò senescit, &c.] Alij aliter hanc renouationem aquilæ narrant: Hieronymus: *Aquilæ, vbi consenuerit, grauantur pennæ & oculi; quærit illa fontem, erigitque pennas, calorem in se colligit, eo modo sanantur oculi, in fontem se ter mergit, atque ad iuuentutem redit.* Sanctus Augustinus: *Dicitur aquila, cùm*

senectute corporis pressa fuerit, immoderatione rostri crescentis, cibum capere non posse. pars enim rostri eius superior, quæ supra partem inferiorem aduncatur, cùm præ senecta immoderatiùs creuerit, longitudo eius incrementi non eam sinit os aperire, vt sit aliquod receptaculi interuallum inter inferiorem partem & vncum superiorem: nisi enim aliquod interuallum pateat, non habet morsus quasi forcipem, vnde velut tondeat quod transmittat in fauces. crescente itaque superiore parte & nimis aduncata, non poterit os aperire, nec aliquid capere. hoc ei facit vetustas. prægrauatur languore senectutis, & inopia comedendi languescit nimis, vtraque re, ætate & egestate accedente. Itaque modo quodam naturali in mensura reparandæ quasi iuuentutis, aquila dicitur collidere & percutere ad petram ipsum quasi labrum suum superius, quo nimis crescente, edendi aditus clauditur: atque ita conterendo illud ad petram excutit, & caret prioris rostri onere, quo cibus impediebatur: accedit ad cibum & omnia reparantur, & est post senectutem tanquam iuuenis aquila. redit vigor omnium membrorum, nitor plumarum, gubernacula pennarum, volat excelsa sicut antea. fit in ea quædam resurrectio. Hactenus Augustinus. Rabbi Dauid (à recentioribus citatus) ex Sahadia, his non dissimilia de aquila narrat. Vincentius item in hæc verba: *Aquila cùm senecta grauatur, nubes omnes volatu sublimi superat, vnde calore solis, oculorum eius caligo consumitur: & mox cum impetu, ipso caloris æstu, descendens, aquis frigidissimis tertiò immergitur, indéque resurgens statim nidum petit, & inter pullos iam validos ad prædandum in qualitate frigoris & caloris quasi quadam febri correpta cum sudore quodam plumas exuit, & à pullis suis fouetur ac pascitur. donec pennas plumásque recuperans innouatur.*

Ad petram.] Nota est metaphora: quam Hieronymus in comment. Matthæi cap. 16. & Augustinus lib. 2. de Trinitate, & in Psalmum 26. atque alibi frequenter sancti Patres notant; nam διὰ τὴν στερρότητα Fides appellatur petra; qua etiam ratione Christus fidei auctor petra ab Apostolo vocatur.

vocatur. Sed & Simon, qui fidei magiſter & Eccleſiæ caput à Chriſto conſtitutus fuit, ob hoc ipſum Cephas appellatus eſt. Cephã enim Syri & Hebræi (vel auctore Hieronymo) petram vocant. Vide Turrianũ libro 2. pro Apoſtolicorum Põtificum epiſtolis cap. 6. qui aduerſus Centuriatores Magdeburgicos doctè ac fusè locum hunc tractat.

Renouabitur vt Aquilæ.] Pſalmo 102. verſ. 5. quo loco Euthymius: *Depones debilem ſenectam quam morbi & peccata contraxerant*, ὡς ἐκεῖνος τὸ γῆρας τῶν ἑαυτοῦ πτερῶν *ſicut ille ſenectam alarum. Renouaberis per pœnitentiam.* ὡς ἐκεῖνος διὰ τῆς παλιφυΐας πτερῶν *ſicut ille per alarum repullulationem.* Cùm autem hæc ſit frequens apud Patres allegoriæ iſtius vſurpatio, Theodorus Heracleenſis (is enim eſſe creditur commentariorum illorum auctor) aliter locum hũc interpretatur; verba ſunt: Οὐ τοῦτο βούλεται εἰπεῖν ὅτι ἀνακαινίζεται ὁ ἀετὸς, οὐ γὰρ ἀνακαινίζεται εἰ μὴ μόνον (ὥς φασιν) ὁ φοῖνιξ τὸ ὄρνεον· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἀετός δοκεῖ βασιλεύειν τῶν πετεινῶν ἁπάντων, βούλεται εἰπεῖν, ὅτι ἡ παλαιότης ἡμῶν ἡ ἐν Βαβυλῶνι ἀνακαινισθήσεται εἰς βασιλείαν αὖθις, ὥσπερ ἦμεν ποτέ. διὰ γὰρ τοῦ ὄρνιθος τοῦ ἀετοῦ τὴν βασιλείαν αἰνίττεται. *Non hoc dicit quòd aquila renouetur: renouatur enim, vt aiunt, tantùm Phœnix auis: ſed quia aquila imperare videatur omnibus volucribus; ait, ſenectutem noſtram Babylonicam, ad regnum inſtauratum iri denuo, quemadmodum fuimus aliquando. per aquilam ſiquidem regnum ſignificatur.*

De vulture. *Cap.* VII.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΓΥΠΟΣ. Κεφάλαιον. Ζ′.

VVLTVR *cunctis auibus voracior eſt: quadraginta enim diebus cibo abſtinet, quem cùm inuenit, totidem ſe ex illo libris ingurgitat; itaq; quadragenariam abſtinentiam quadragenaria ingluuie compenſat.*

INTERPRETATIO.

Tu igitur ſpiritualis homo, qui in

Ὁ Γύψ, ὄρνεόν ἐστι, τῇ ἥττῃ τῆς γαστρὸς τὰ πάντα ὑπερακοντίζον. οὗτος ἀπαστίαν ἄγει τεσσαράκοντα τῶν ἡμερῶν, ἣν δὲ λαχὰν τύχῃ ἐδέσμασιν, ἐσθίει λίτρας τεσσαράκοντα, καὶ ἀναπληρεῖ τὴν τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἀσιτίαν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σύ, νοητὲ ἄνθρωπε ὅς, ἀπαστίαν

στίαν ἤγες ἡμέρας τεσσαράκοντα, προσκρίνων τὴν τοῦ κυρίου ἀνάστασιν, μὴ θέλῃς γαστριμαργίᾳ σχολάζειν, ἵνα μὴ ἀποβάλῃς τὴν τῶν τεσσαράκοντ' ἡμερῶν νηστείαν.

in quadrageſimali ieiunio Dominicam reſurrectionem expectas, noli ventri fœdè indulgere, ne quadrageſimalis abſtinentiæ meritum perdas.

NOTÆ.

Voracior.] Hinc porrò prouerbiales illæ locutiones: *Edacior vulture. Si vultur es, cadauer expecta.* Hiſque ſimiles; quæ in helluones, & præ nimia auaritia diuitum hæreditatum captatores vſurpantur. Martialis:

Amiſit pater vnicum Silanus:
Ceſſas mittere munera Oppiane?
Heu crudele nefas, malæq; Parcæ:
Cuius vulturis hoc erit cadauer?

Qua figura Origenes etiam eſt vſus (etſi illam aquilæ ceteriſque volucribus quæ ex rapto viuunt æquè conuenire ſcribat) homilia vij. in Leuiticum: *Non manducabis, inquit, hæc quia immunda ſunt, aquilam & vulturem & his ſimilia: his etenim auibus ſemper mortuorum corporum cibus eſt, & ex mortuis cadaueribus viuunt. omnes ergo qui huiuſmodi vitam gerunt, immundi habendi ſunt. Ego puto & illos in his nominari, qui alienis imminent mortibus, & arte quadã & fraude teſtamenta ſubiiciunt. huiuſmodi enim homines vultures & aquilæ meritò appellantur, velut mortuorum cadaueribus inhiantes.* Hactenus Origenes.

Quadraginta diebus.] Non legi proprietatis huius auctorem: niſi placeat (quod nonnulli probant) vulturem eumdem eſſe cum gypeæto, quod genus eſt aquilæ. Etenim gypeætum (quem ſolum ex aquilis, cadaueribus veſci teſtatur Ariſtoteles) multis diebus ieiunare ſcribunt. Ceterùm illa eſt vulturis proprietas & ſacris & prophanis ſcriptoribus frequentiſſima, quòd ex vento abſque maris concubitu vultures feminæ concipere exiſtimentur: cuius ex Græcis

Baſilius

Basilius, ex Latinis Ambrosius in commentariis Hexaemeri, meminerunt. Hinc Valentiniani (auctore Irenæo, & Tertulliano) imaginarios quosdam Sophiæ concubitus argumentabantur: sacri verò auctores conceptionis Deiparæ virginis puritatem coniiciunt. Basilius dicto loco; & illo antiquior Origines contra Celsum: *Præterea* (ait) *dicendum ad Græcos non credentes* IESVM *natum de Virgine, mundi opificem in animantum genitura tam varia, satis declarasse, potuisse si libuisset, in vno quoque animali, quod in aliis fecerit, atque etiam in homine facere. Reperiuntur autem inter animantes quædam feminæ quæ maris congressum prorsus nesciunt, sicut produnt de vulturibus ij qui scripserunt de naturis animalium: nihilominus hoc animal perpetuat successionẽ sui generis. Quid igitur mirum si volens Deus diuinum quendam magistrum generi hominum mittere, fecit, vt vice seminationis quæ fit ex congressu maris & feminæ, alia quadam ratione consuleretur futuro partui?* Hactenus ille. Sed & Cyrillus Alexandrinus in Iambis nondum vulgatis (quos nos ab eodẽ illo naturæ miraculo Gulielmo Sirleto habuimus) *περὶ ζώων ἰδιότητος καὶ φυτῶν* ad Sergium in eamdem sententiã scripsit:

Τίς ἀσπόρῳ τοὺς γῦπας ἐξάγει τόκῳ,
Θήλυος παρ' αὐτοῖς οὐχ ὑπούσης ἄρρενος,
Οἱ τὴν καθ' ἡμᾶς πυρφοροῦσαν παρθένον
Δεικνῦντες αὐτὴν, ὡς ἐφικτὸν ὀρνέοις;
Ἔδει γὰρ οἶμαι τοῦ τοσούτου θαύματος
Ἔχειν ἀμυδρὰς ἐμφάσεις.

Quæ nos verbum verbo omnino reddentes, seruata tamen metri lege, sic vertimus.

Quis vultures educit absque semine
Partu, marito, non subacta femina,
Perlucidam nostram exhibentes Virginem
Ipsam, vt volucribus licet? nam oportuit
Miraculi obscuras habere imagines
(Vt credo) tanti.

Ne quadragesimalis.] Eadem esse videtur celebris illius homiliæ hypothesis, qua Magnus Basilius populum suum à nimiis comessationibus, quibus die Paschatis, ieiunio transacto indulgebat, dehortatur: titulus est κατὰ μεθυόντων. quod Volaterranus, habita ratione totius argumenti, περιφραστικῶς reddidit: *In ebrietatem & luxum quibus die Pascha populum affectum vidit.* In ea autem plena est energiæ sententia illa, nec à nostro proposito aliena: μία ἑσπέρα, καὶ μία προσβολὴ τοῦ ἐχθροῦ πάντα τὸν πόνον ἐκεῖνον διέλυσε καὶ ἠφάνισε. *Vesper vnus, impetus inimici vnus, omnem præteritum laborem prodit atque diruit.* eodem interprete.

De

De Pelecano. Cap. VIII.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΕΛΕκᾶνος. Κεφάλαιον. Η.

PRÆ omnibus volucribus pelecanus prolis est amans. femina nido incubat, pullos suos custodiens; ipsósque fouet, complectitúrque, & nimiis osculis sauciat; perforat itaque illorum latera, & illi moriuntur. post tres verò dies accedit mas pelecanus, & mortuos inuenit pullos,

Ἔστι γὰρ ὁ πελεκᾶν φιλότεκνον ὄρνεον παρὰ πάντα τὰ ὄρνεα. ἡ δὲ θήλεια καθέζεται ἐν τῇ νεοττίᾳ, φυλάσσουσα τὰ τέκνα, καὶ περιθάλπει αὐτὰ ἀσπαζομένη, καὶ κολαφίζουσα ἐν φιλήματι, ὅπως ταῖς πλευραῖς κατεργάζεται, καὶ τελευτῶσι. καὶ μεθ' ἡμέρας τρεῖς, παραγενομένου τοῦ ἄρρενος πελεκᾶνος, καὶ εὑρίσ-

ρίσκοντος αὐτὰ τεθνηκότα, ὀλοφύρεται τὴν καρδίαν λίαν. πεπληγμένος δὲ τοῦ πόνου, κολαφίζει τὴν ἰδίαν πλευρὰν, καὶ ὀπὰς αὐτῇ ἐμποιεῖ, καὶ καταῤῥεῖ αἷμα, ἐπιστάζων ἐπὶ τὰς πληγὰς τῶν τεθνηκότων νεοσσῶν, καὶ οὕτως ζωοποιοῦνται.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

ΟΥτω καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χριστὸς, λόγχῃ τὴν πλευράν αὐτοῦ ἤνοιξε, καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν αἷμα, καὶ ὕδωρ: ἐπέσταξεν τὸ αἷμα ἐπὶ τοὺς τεθνηκότας νεοσσοὺς, τουτέστι τὸν Ἀδὰμ, καὶ τὴν Εὔαν, καὶ τοὺς λοιποὺς προφήτας, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς θανόντας, καὶ ἐφώτισε τὴν οἰκουμένην, καὶ ἐζωοποίησεν αὐτοὺς διὰ τῆς τριημέρου ταφῆς, καὶ ἐγέρσεως αὐτοῦ. διὰ τοῦτο ἐλάλησε διὰ τοῦ προφήτου, ὡμοιώθην πελεκᾶνι ἐρημικῷ.

los, & valde angitur, doloréque impulſus proprium latus percutit, ac terebrat, emanátque ſanguis, quem ſuper mortuorum pullorum vulnera inſtillat, qui ſic vita reſtituuntur.

INTERPRETATIO.

SIC *Dominus noſter Ieſus Chriſtus, cuius latus lancea aperuit, continuóque ſanguis & aqua exiuit, ſuper mortuos filios hoc eſt Adamum & Euam ceteróſque prophetas & ſuper omnes mortuos ſanguinem ſuum fudit, vniuerſúmque mundum illuminauit, & per triduanam ſepulturam ac reſurrectionem ſuam ad vitam illos reduxit. quapropter per Prophetam dixit: Similis factus ſum Pelecano ſolitudinis.*

NOTÆ.

Pelecanus.] Hunc Plinius Plateam, Cicero Plataleam, Hieronymus & Eucherius Onocrotalum vocant: pietatis autem in filios, Ægyptiis theologis ſymbolum fuit; cuius rei cauſa ex Horo colligitur, qui circa illarum venationem ita ferme ſcripſit; *Pelecanus nidificat in ſcrobe in terra, quod non ignorantes aucupes, bubulo ſtercore locum circumlinunt, ignémque ſuccendunt: ea verò fumum aſpiciens aggreditur ignem alis extinguere, verumtamen ei tantum abeſt ad extinguendum aſtutia, vt magis magiſque ſua tanquam ventilatione incendat, idcircóque alis exuſtis capiatur.* Ælianus autẽ ea ratione hunc Pelecanorum aduerſus filios amorem coniectat, quòd (idque & Herodios

dios etiam facere ait) cùm aliunde cibus non ſuppetit, eſculenta quæ prius ederant euomant, & in educandos fœtus conuertant, pulliſque imperitis ad volandum duces ſint. lib. 3. Hiſtoriæ cap. xxij. Sed horum in Ariſtotele nulla penè mentio: frequentior verò de Pelecanis ἐν τοῖς ποταμοῖς γινομένοις id eſt, fluuiatilibus, tam in loco περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων: quàm περὶ ζώων ἱστορίας: vbi docet, quo modo ſolidas conchas deuorent, quas calore concoctas, ob idque dehiſcentes, euomant, & carnem teſtis abiectis edant. Simile quid eſt apud Cyrillum in Iambis:

Τίς πελλεκάνων ἀντὶ λόγχης τὸ στόμα
Ξένοις διωργάνωσε μακροκοντίοις,
Καὶ χάσμα τούτοις ἐξανοῖγε πάμφαγον,
Πρὸς τὰς ἀπλήστους ἁρπαγὰς τῶν ἰχθύων;

Quæ ſic forſan reddi poſſunt:

Quis platalearum roſtrum in modum lanceæ
Externis aptauit longiſque haſtilibus;
Et voraginem ipſis aperuit omniuoram
Ad inexplebiles rapinas piſcium.

Perforat itaque.] A ſerpentibus Pelecanorum filios occidi, & parentum ſanguine viuificari auctor eſt Hieronymus, ſiue epiſtolæ ad Præſidium auctor. Ab Iſidoro cap. de Auibus, in hunc modum hac de re agitur: *Fertur, ſi verum eſt, Pelecanum occidere natos ſuos, eóſque per triduum lugere, deinde ſeipſam vulnerare, & aſperſione ſui ſanguinis viuificare filios.* Eadem ferè ſunt apud Auguſtinum in commentario ad pſalm. 101. & Greg. ſuper Pſal. V. Pœnitential. Ex Alberto autem idē ferè colligitur; niſi quòd à filiis prouocatos parentes (quos illi mox, vt adoleſcunt, in faciem percutiunt) impatientes iniuriæ, colaphis roſtrorum eos cædere, & interficere dicit. quibus addit, poſt ſanguinis effuſionē adeò debilitari Pelecanum, vt de nido exire non valeat, & pulli pro ſua ac parentis cibatione euolare cogantur. Verùm

horum

horum quidam propter ignauiam aut impietatem in parentem, exire nolunt, & pereunt; quidam autem ſe ipſos quidem paſcunt, parentem verò penitus negligunt; qui vt conualeſcit, pios filios nutrit, impios verò abiicit, & contemnit. Sed iſthæc (vt & ipſe Albertus agnoſcit) nullo aut experimento, aut veteri probato teſtimonio affirmari poſſunt. Quare verius puto, hanc Pelecani figuram roſtro pectus ſauciantem ac ſupra pullos ſanguinem inſtillantem, pro arbitrio pictorum hucuſque nobis exhibitam, nec vllam huiuſce naturæ auem vſquam eſſe: partimque ex Æliani loco de pietate eiuſdem auis in filios, partim ex Horo, qui vulturem ſcripſit femora ſauciare, & ex fluenti ſanguine pullos paſcere, hoc omne fuiſſe effictum. Quod & Hebræorum ſententia comprobatur, qui fatentur ingenuè, neſcire ſe quæ auis ſit Pelecanus. At liberum eſto (quid enim impediamus?) & inuentis pro libito vti, & noua (ſi cui placuerit) etiam addere.

Sic Dominus.] Nulla eſt in ſuggeſtis anagogia hac frequentior. in excuſis autem homiliariis tertio quoque verbo; quin & in ipſis templorum, ſuburbiûm ac ruſticanorum prædiorum parietibus, poſt Chriſtum crucifixum Pelecano proximus datur locus, vt notiſſimæ ſcilicet redemptionis noſtræ adumbrationi. Bene quidem: Chriſto enim Saluatori mirificè prædicta huius auis natura conuenit. Nec multum intereſt, ſi de illius veritate dubitetur. Auguſtinus poſt Hieronymum tropologiam omnem eleganter, etſi cum præfatione ſemper, vti virum ſcientiſſimum decebat, illuſtrauit: *Sed quo modo congruat Chriſto* (inter alia ait) *quòd ipſa parens Pelecanus occidat filios ſuos? An & illi non congruit: Ego occidam, & ego viuificabo; ego percutiam & ego ſanabo? An verò Saulus perſequutor moreretur, niſi de cælo percuteretur? Aut prædicator excitaretur, niſi illius ſanguine viuificaretur?* Et Michaëlus Glyca cùm de huius auis pietate in

sobolem agit, & ferè, quæ diximus adferat; ita ad Christum illam comparat: *Etenim Pelecanus est ipse Christus; nidus, paradisus, pulli, primum conditi homines; serpens insidiator, ipse Diabolus; virus serpentis, fraus diaboli; mors, à Deo diremptio atque separatio; paterna affectio, Dei verbi facta nostrûm causa naturæ humanæ assumptio; alarum supra pullos expansio, Christi super conditos illos primùm homines in crucem sublatio; laterum pulsatio, diuini lateris punctio, quam sequuta est sanguinis vitæ fontem continentis destillatio.*

Ad vitam illos reduxit.] Paulus ad Hebræos 10. eleganter explicuit, quis fuerit passionis Christi effectus: nam etsi sancti illi antiqui patres in fide venturi Christi, iustitiæque operibus æternam salutem meruissent; tamen quo minus illam adipiscerētur, commune naturæ peccatum obstabat. Hoc itaque sanguine, & passione Christi remotum est, post cuius sacrosanctam resurrectionem cæli aditus patuit: hæc enim est illa fiducia, quam in introitu sanctorum in sanguine Christi habere nos dicto loco iubet Apostolus. Videndus Thomas 3. parte, quæst. 48. & 49.

Similis factus sum Pelecano.] Psalmo 101. versu 7. Quem tamen locum de mœrore amaritudineque afflicti hominis, aut ob nimiam peccati pœnitentiam contriti, cui grauis ac molestus sit strepitus turbæ; publicique conspectus frequentia, vt plurimum interpretantur auctores. ferunt enim aues has in desolationibus, locis deuastatis, ac saltibus auiis habitare. Arnobius: *Factus sum sicut Pelecanus, auis illa quæ non habitat nisi in desertis, habens escas veneno eremi & incultis amaritudinibus plenas.*

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΕΡΔΙ-κος. Κεφάλαιον Θ'.

De Perdice. Cap. IX.

Ἔστιν ἡ πέρδιξ πολύτεκνος. νεοττοποιησαμένη δὲ πορεύεται ἡ θῆλυς, καὶ γεννᾷ τὰ ᾠὰ καθ᾽ ἑκάστην· καὶ οὐκ ἀρκεῖ αὐτῇ τῆς ἰδίας γαστρὸς ὁ τόκος, ἀλλὰ κλέπτουσα τὰ ᾠὰ τῶν ἀλλοτρίων, φέρει αὐτὰ ἐπὶ τὴν νεοττιὰν αὐτῆς.

PERDIX prolis fecunda est. constructo enim nido singulis diebus oua parit. nec verò proprij ventris sufficit illi fœtus; verùm aliarum auium discurrens suffuratur oua, & ad nidum suum illa defert.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σὺ οὖν νοητὲ ἄνθρωπε, ὅταν πολ-

INTERPRETATIO.

SIC tu, spiritualis homo, si mul-

multas feceris eleemosynas, ne tibi satis esse putes; sed ad alia præcepta festina, & nidum tuum abundè imple; hoc est, cor tuum expia, & te aduersus contrarias potestates valde muni.

πολλὰς ἐλεημοσιύας ποιήσῃς, μὴ ἀρκέσωσί σοι, ἀλλὰ δράμε εἰς ἑτέρας ἐντολὰς, καὶ πλήθυνον σφόδρα τὴν νεοττιάν σου· τουτέστι, ἅγνισον τὴν καρδίαν σου, καὶ σκλήρυνον λίαν σε κατὰ τῶν ἐναντίων δυνάμεων.

NOTÆ.

Prolis fecunda.] Clearchus apud Athenæum, quendam refert duos perdices in Anaphen (ea est Cretici maris insula, hodie Namphio dicta) inuexisse, ex quibus tanta perdicum vis enata est, vt incolæ de insula relinquenda periclitarentur. Harum autem auium fecunditatis illam rationem adduxit Philosophus in libris περὶ τῶν ζώων γενέσεως: quòd videlicet excrementis abundent, ob idque minus sint volaces, at salaces plurimum, & quæ coitu & partu alias superent: Καὶ τίκτει τῶν τοιούτων τὰ μὲν πολλὰ τὰ δὲ πολλάκις. πολλὰ μὲν οὖν, ἀλεκτορὶς, καὶ πέρδιξ, καὶ στρουθὸς ὁ λιβυκός: *Et pariunt ex his aliæ complura, aliæ sæpe. complura, gallina, perdix, Struthio Libycus.*

Singulis diebus oua pariunt.] Ælianus lib. 3. cap. 15. *Septem diebus nidum construunt: septem dies consumunt in pariendo: septem pullos nutricantur*: Gillio interprete.

Suffurantur.] Ad hunc maximè locum spectant Hieremiæ Prophetæ cap. xvij. verba illa: *Clamauit perdix, incubauit quæ non peperit, fecit diuitias & non in iudicio: in dimidio dierum suorum derelinquet eas, & in nouissimo suo erit insipiens.* Vbi Hebræi interpretes hanc ipsam de perdice proprietatem narrant. Hieronymus: *Perdix aliena oua calefacit, si propria furto amiserit: sed cùm creuerunt in nidis pulli, euolant, & ad parentes suos redeunt, ementitum omittentes.* Eadem sunt apud Ambrosium commentariis Hexâemeri, & ferè apud Aug. contra Faustum lib. 13. Isidorus verò Originum 12. cap. 7. sic ait; *Perdix adeò fraudulenta est, vt alteri oua diripiens foueat: fraus fructum non habet: denique dum pulli vocem propriæ genitricis*

audierint, naturali quodam instinctu hanc quæ eos fouit, relinquunt; & ad eandem quæ genuit reuertuntur.

Sic tu spiritualis homo.] Contra Origenis doctrinam, ad perdicis exemplum pium hominem hoc loco efformauit Epiphanius; nam ille Homilia 4. in Hieremiam quærit an in bonam vel in malam partem intelligentiam perdicis referre debeamus; & cùm de malignitate, fraude, obscænaque huius auis libidine plura scribat, tandem concludit: *Si igitur malignum, si immundum, si dolosum hoc animal est; impium videtur ad meliorem partem huius referre nomen, & ad Saluatoris nostri Iesu Christi intelligentiam temperare. magis autem conuenit mala Zabulo adiungere, & super aduersario lectionem intelligere præsentem*, &c. post quæ Diabolo atque eius ministris Valentino, Basilidi, & Marcioni perdicis proprietatem conuenire latè probat; sed & Philastrius in præfatione libri De heresibus sic ait: *De Hæreseon diuersa pestilētia, variisq; erroribus; qui ab origine mundi emerserint & sub Iudæis defluxerint, & ex quo venit Dominus noster Iesus Saluator in carne, pullulauerint, dicere oportet, numerumq; earum paulatim exponere, inimicumq; humani generis perdici fuisse à Hieremia Propheta nō immeritò comparatum agnoscere: qui cùm infecunditatē patiatur, sæpius aliorum furtim fœtus incubans, quasi suos iam fouet ac vindicat filios, vsque ad tempus aliquod: cumq; eis iam tempus ætatis discernens accreuerit, tunc amißis falsis parētibus, iura parentum sensu proprio recordantes, palamq; oculis intuentes, sequi eos amplius non demorantur: quorum causa nobis similitudo hæc denunciata est, quòd diabolo relicto impietatis causa, eius qui orbem terrarum sua sub ditione cum tenere putaret: postquam vero Christo parente à nobis viso ac recognito, omissa falsitate parentis mendacißimi, iam veri parentis Christi vestigia sequi omnis homo non moratur, agnoscens quotidie per ænigma: compleri enim cognoscimus prophetiam Hieremiæ beatißimi ita dicentem; Clamauit perdix, collegit quæ non parturiit, faciens sibi diuitias non cum sapientia; in medio dierum derelinquent*

eum, & in postremo erit insipiens. Hactenus Philastrius.

Contrarias potestates] Prauos spiritus intelligit. quos eodẽ nomine significauit Paulus, gloriosos resurgentis Christi triũphos describens, cap. 2. ad Colossenses ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παῤῥησίᾳ θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ· *spolians principatus & potestates, traduxit confidenter palam, triumphans illos in semetipso.*

De Turture. Cap. X.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΡΥΓΟΝΟΣ. Κεφάλαιον Ι΄.

INTER *omnes aues, coniugis amans est turtur. mas & femi-*

Ἔστι ἡ τρυγὼν φίλανδρον ὄρνεον παρὰ πάντα τὰ πετεινά καὶ πο-

πορεύονται ἀμφότεροι ἄρσεν καὶ θῆλυ, καὶ νεοσσοποιοῦσιν· ἀποζευχθέντων δὲ αὐτῶν, φυλάσσουσι τὴν μονογαμίαν ἕως τέλους τῆς ζωῆς αὐτῶν.

femina vnà volant, pullósque procreant: si verò morte separantur, ad finem vsque vitæ viduitatem custodiunt.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σὺ οὖν νοητὲ ἄνθρωπε ὅταν πληθῆς ἀνομιῶν, καὶ δόξῃ σοι καιρὸς τοῦ μετανοῆσαι, ἀπόβαλλε τὸ κακουργεῖν, καὶ μὴ περιπέσῃς εἰς ἕτερον ῥύπον, τουτέστιν εἰς ἑτέραν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ φύλαττε τὴν μονογαμίαν σου, τουτέστι τὸν ὅρον τῆς γυναικός σου, ἵνα εὕρῃς μονὴν ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ.

INTERPRETATIO.

Sic tu, spiritualis homo, cùm peccatis onustus, tempus esse pœnitendi iudicaueris, abiice praua opera; nec nouis te sordibus, id est, peccatis implices; sed vnico coniugio contentus esto: videlicet intra proprij tori limites te contine; vt in secundo aduentu mansionem inuenias.

NOTÆ.

Viduitatem custodiunt.] Coniugalem turturum castitatem Ælianus commemorat: sed & Aristoteles hanc illis esse cum columbis (nam & ξυγόνα genus esse περιστερῶν ex eodem philosopho voluit Athenæus) communem proprietatem scripsit. Isidorus inter pudicas aues connumerat. Albertus de his loquens, *Post primum* (inquit) *coniugem, secundum nesciunt.* Cyrillus verò in Iambis, de Porphyrione agens:

Πόθεν δὲ διπλοῦς ὥσπερ ἡ ξυγὼν γάμοις,
Τοῦ Πορφυρίωνος φύσις βδελύττεται;
Ὃς κἂν παρ' ἡμῖν ἐσκόπησε μαχλάδα,
Λιμῷ τὸ σῶμα τήκεται τεθλιμμένος,
Θέλων δὲ πόρνην μηδὲ τὴν θέαν ἔχειν·
Λάλῳ σιωπῇ σωφρονίζει τὸν βίον.

quæ (carminis non habita ratione) ita sonant:

Quî à duplicibus quemadmodum turtur nuptiis
Porphyrionis adhorret natura?
Qui si quando apud nos scortum viderit,

Inedia corpus macerans, tabeſcit;
Séque luſtrat, vt ne viſum meretricium habeat.
Loquaci ſilentio modeſtam inſtituit vitam.

Porrò (vt hoc obiter) de eximia Porphyrionis (is eſt quem Hiſpani *Calamòn* vocamus, corrupta vulgo vt arbitror voce, cùm potius *Talamòn* à thalami cuſtodia, vt & putat Hermolaus, dici debeat) caſtitate, qui viſo vel adulterio, vel ipſo tantùm adultero, aut inedia, vt ait Cyrillus, aut ſuſpendio vitam finit; plurima apud Oppianum, Athenæum, & Ælianum lector deprehendet. His verò quæ de turture diximus, & ſanctus Bernardus & recentiores illud addunt, in ſiccis ac truncis ramalibus turturem amiſſo compari inſidere, & limpidam aquam ad potum turbidare.

Intra proprij tori limites te contine.] Sic Baſilius Magnus homilia 8. in Hexäemeron, & in oratione de intemperantia, & incontinentia; *Turturem* (ait) *ſi quando à coniuge diſiunctus fuerit, numquam cum alio inire in poſterum ſocietatem dicunt: ſed cœlibem ſine coniugio manere, alterius ſocietatem euitando, cùm ſuperioris coniugis memoriam habeat. Quid ergo eſſe poteſt nobis infelicius, qui non ſolùm coniugibus noſtris ſimilem amorem non exhibemus; ſed contra Domini præceptum, erecta ceruice, ſcintillantibus oculis, fucato & ementito colore vultus, incedimus?* &c. Eadem ferè ſunt apud Baſilij fratrem Gregorium, in comment. in Cantica, cap. 2. & apud Origenem, & Gregorium Magnum, dicto loco, Cyrillum in Leuiticum lib. 2. Hieronymum aduerſus Iouinianum lib. 1. Auguſtinum lib. 16. Ciuitatis cap. 24. Nazianzenus autem in præceptis ad virgines, ex interpretatione Billij:

Vt ſemel eſt dulci turtur viduata marito
Extractum gemit aſſiduè, luctuque requirit.
O verè ſapiens volucris: mortalibus autem
Quanto virginitas tandem præſtare putanda eſt?

Sed & Michaëlus Glyca annalium parte prima totum ferè Baſilij

Baſilij locum exſcripſit. Tradunt (ait) turturem à compari ſeiunctam, ob coniugis prioris memoriam nullius alterius ſocietatem admittere. Dictum hoc mulieribus eſto; vitæ nimirum puritatem ab ipſis etiam brutis animantibus indecoræ plurium nuptiarum appetitioni præferri.

In ſecundo aduentu.] Videlicet Domini noſtri Ieſu Chriſti, hoc eſt, cenſorio die; frequens enim eſt ſacris auctoribus hæc dicendi phraſis. Nazianzenus in apologia cur in Pontum fugerit, difficile aiebat eſſe verba commodè facere de religionis noſtræ myſteriis, id eſt, de typis, de veritate, de teſtamentis, καὶ χριστοῦ παρουσίας πρώτης τε καὶ δευτέρας: *de Chriſti primo & ſecundo aduentu.* Hippolytus in oratione De conſummatione mundi *Ab ſcripturis* (ait) *duplicem aduentum Chriſti ac Saluatoris noſtri diſcimus. prior quidem ſecundum carnem abiectus fuit, eo quòd ille humilis apparuerit: poſterior prædicatus eſt glorioſus, quoniam veniet è cœlis cum potentia, cum angelis, & gloria Patris.*

Manſionem inuenias.] Græcè δεύτερης μονῆς: qua voce electorum ſors & beatitudinis diſcrimina à ſanctis patribus declarantur. vt ex Ioannis illo: Εν τῇ οἰκείᾳ τοῦ πατρὸς μου μοναὶ πολλαί εἰσιν. Vide inſignem Baſilij locum in libro περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. cap.16 quem citat & illuſtrat Anaſtaſius Nicænus quæſtione 84. in ſcripturam.

De Phœnice. Cap. XI.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΦΟΙΝΙΚΟΣ. Κεφάλαιον. ΙΑʹ.

PHOENIX *auis pauone pulchior est. pauo enim aureas argenteásque habet alas: phœnix verò hyacinthinas, & smaragdinas, preciosorúmque lapidum coloribus distinctas; coronam autem habet in capite & in pedibus malleolos. Prope Indiam degit. viuit autem annos quin-*

Φοῖνιξ τοῦ ταῶνος ὡραιοτέρα ὑπάρχει. ὁ ταὼν γὰρ χρυσίῳ, καὶ ἀργυρίῳ καταπετάσας τὰς πτέρυγας κέκτηται· ἡ δὲ φοῖνιξ, ὑακίνθου καὶ σμαράγδου, καὶ λίθων πολυτελῶν. πάραν γὰρ φέρει ἐπὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ σφύρας κατέχει ἐπὶ τοῖς ποσὶν αὐτῆς. ἡ φοῖνιξ τῆς Ἰνδίας ἐγγὺς κοιτάζεται, καὶ ἀμφὶ τὰ

τὰ πεντακόσια ἔτη τὸν βίον διάγει εἰς τὰς κέδρους τοῦ λιβάνου ἄβρωτος, καὶ ἄποτος, τρέφεται δὲ ἐκ πνεύματος. καὶ μετὰ τὰ πεντακόσια ἔτη ἀναμέσας ἐμποιεῖ τὰς πτέρυγας αὐτῆς ἀρωμάτων, καὶ ὅταν σημάνῃ ὁ ἱερεὺς τῆς ἡλιουπόλεως, ἐγείρεται ἐκ τοῦ ἰδίου τόπου, καὶ πορεύεται πρὸς τὸν ἱερέα, καὶ εἰσερχομένη εἰς τὸν ναὸν μετὰ τοῦ ἱερέως, εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον, καὶ πάντα τὰ μέλη αὐτοῦ, σποδὸς γίνεται. τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ εὑρίσκει αὐτὴν πτερυγομένην οὖσαν. τῇ τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ ἀναπεπλησμένη πτερύγων ἀσπάζεται τὸν ἱερέα, καὶ ἀνακαινιζομένη ἀπέρχεται πάλιν εἰς τὸν ἴδιον τόπον.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

ΚΑὶ πῶς οὖν οἱ παράνομοι ἰουδαῖοι ἠπίστησαν τὴν τριήμερον ἀνάστασιν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ἐπείπερ τὸ ὄρνεον διὰ τριῶν ἡμερῶν ἐζωοποιήθη, καὶ ὁ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς χριστὸς τῷ τρόπῳ οὐκ ἐδυνάτο ἐγεῖραι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν; διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ προφήτης: Δίκαιος, ὡς φοῖνιξ, ἀνθήσει.

quingentos, & in cedris Libani absque cibo & potu, vento pascitur. at post quingentos annos alas aromatibus implet, & cùm Heliopoleωs sacerdos sacrificia inchoat, è proprio egreditur nido, & ad sacerdotem pergit, vnáque templum ingreditur vsque ad sacrarium, & in cinerem tota consumitur. sequenti autem die alis renatis reperitur. tertia verò die iam integra sacerdotem salutat, restauratáque iterum ad proprium locum redit.

INTERPRETATIO.

C*vr igitur Iudæi iniqui, Domini nostri Iesu Christi triduanam resurrectionem non crediderunt, cùm auis trium dierum spatio ipsa se suscitet? aut quomodo seipsum à mortuis suscitare non potuit, cùm de illo dixerit Propheta: Iustus vt Phœnix florebit?*

NOTÆ.

Pauone pulchrior.] Philostratus (vt ait Ioan. Tzetzes) Phœnicem etiam cum pauone comparauit: *Philostratus* (ait) *in vita Apollonij Phœnicem auem per omnem vitam vnicam scribit, quæ pauone formosior sit, & maior citra collationem, & auri colore splendidior.* Lactantius autem, siue carminis illius de Phœnice auctor:

Effigies

Effigies inter pauonis mista figuram
Cernitur, & mistam Phasidis inter auem.

Albertus pauonis caput Phœnici tribuit.

Phœnix hyacinthinas & smaragdinas.] Elegantissima quidem est apud eundem Lactantium istius auis descriptio, ab illo versu: *Principio color est*, &c. quam quod longiuscula sit, hîc non subiiciam. Apud Plinium sic legimus: *Æthiopes, atque Indi discolores maximè & inenarrabiles ferunt aues: & ante omnes nobilem Arabiæ Phœnicem, haud scio an fabulosè, vnum in toto orbe, nec visum magnopere. Aquilæ narratur magnitudine, auri fulgore circa collum, cetera purpureus, cærulam roseis caudam pennis distinguentibus, cristis faciem capútque plumeo apice cohonestante.* Tacitus Annal. lib. 6. Fabio & Lucio Vitellio coss. id est, ab v. c. 787. in Ægyptum Phœnicem venisse refert; eumq. luculenter describit, & totius proprietatis meminit.

Viuit annos quingentos.] Varij sunt auctores in explicanda Phœnicis vitæ periodo. Plinius sexcentos sexaginta annos viuere, ait: Solinus quingentos quadraginta: Philostratus (teste Volaterrano lib. 25. Philologiæ) sexcentos: Rex Æthiophiæ in epistola ad Romanum Pontificem trecentos tantùm: Herodotus, Tacitus, Orus, S. Aurelius Victor, Ouidius, Ælianus, Albertus, recentioresque de quingentis consentiunt: alij, eodem Tacito auctore, mille quadringentos sexaginta vnum. at Ioan. Tzetzes ne parcus erga Phœnicem videretur, ex Chæremone Ægyptio sacrarum litterarum scriba, sex & septem millibus annis viuere illum (fides penes auctorem stet) constanter affirmat.

Absque cibo & potu, vento pascitur.] Plinius: *Neminem aiunt extitisse qui viderit vescentem.* Ouidius.

———nec fruge nec herbis,
Sed thuris lacrymis & succo viuit amomi.

Heliopoleos sacerdos.] Heliopolis Ægypti vrbs est, quam Solis vrbem vocat Plinius; hodie Bethsemes appellari in

eandem

eandem ſignificationem voce compoſita auctor eſt Ortelius. Porrò totam auis huius hiſtoriam abunde ex præcitatis auctoribus diſces: etſi illi non multum inter ſe conſentiant; in ſola videlicet conflagratione, nouaque Phœnicis inſtauratione conformes. Libet autem Alcimi Auiti Vienneñſis Archiepiſcòpi non inuenuſtum quidem, vt ætas illa ferebat, de Phœnice carmen ſubiicere, quod tale eſt:

Hîc quæ donari mentitur fama Sabæis
Cynnama naſcuntur, viuax quæ colligit ales,
Natali cùm fine perit; nidóque peruſto
Succedens ſibimet quæſita morte reſurgit:
Nec contenta ſuo tantum ſemel ordine naſci,
Longa veternoſi renouatur corporis ætas,
Incenſámque leuant incendia crebra ſenectam.

Sequenti autem die.] Albertus: *Ignis vi in cinerem vertitur, die altero vermem aiunt in cinere naſci, qui alis die tertia aſſumptis intra paucos dies in auem priſtinæ figuræ commutatur & auolat.*

Reſtaurata.] Ariſtides de Smyrna beneficio M. Aurelij imperatoris reædificata: ἡ πόλις ἀναφύεται μεταβαλοῦσα τὴν ἡλικίαν, ἡ αὐτὴ παλαιά τε καὶ νέα γιγνομένη, ὥσπερ τὸν φοίνικα ἀναβιώσκεσθαι λόγος αὐτὸν ἐξ αὑτοῦ, id eſt, *Repullulat ciuitas depoſito ſenio, vetus eadem & noua: quemadmodum dicunt Phœnicem ex ſe ipſa reuiuiſcere. atque alibi de eadem,* γέγονε γὰρ παλαιοτάτη καὶ νεωτάτη, ἡ αὐτὴ ἑαυτὴν ἀνανεωσαμένη, καθάπερ τὸν ὄρνιν φασὶ τὸν ἱερὸν, id eſt, *eadem vrbs & antiquiſſima & nouiſſima, iuuẽta aſſumpta, facta eſt, quod de ſacra aue aiunt.* Extat eiuſdem argumenti Martialis epigramma:

Qualiter Aſſyrios renouant incendia nidos,
Vna decem quoties ſecula vixit auis.

Ad proprium locum redit.] Artemidorus lib. De inſomniis cap. 49. atque alij etiam locum ex quo Phœnix euolet in Aegyptum & ad quem mox reuertatur ignorari aiunt. Artemidorum autem tranſcripſit Suidas in verbo φοῖνιξ.

Cur igitur Iudæi.] Clemens Romanus lib. 5. Conſtitution:

tion. totam Phœnicis historiam narrat, eaque aduersus Stoicos vtitur ad vniuersæ carnis exsurrectionem probandam. concludit enim (doctissimo illo æternæ memoriæ sene Francisco Turriano interprete) *Si ergo (vt ipsi aiunt) in aue rationis experte resurrectio apparet, quid nostra calumniantur?* Clementem ad idem citat Cyrillus catech. 18. de Resurrectione. Tertullianus verò hac de re agens: *Accipe* (ait) *plenissimum atque firmissimum huius spei specimen, illum dico alitem Orientis peculiarem, de singularitate famosum, de posteritate monstruosum, qui semet ipsum lubenter funerans, renouat, natali fine decedens atque succedens iterum Phœnix. Vbi iam nemo, iterum ipse: qui non iam, alius idem. Quid expressius atque signatius in hanc causam? aut cui alij rei tale documentum?* Sed & Epiphanius noster in Ancorato eisdem penè verbis quibus hic vtitur, huius auis naturam descripsit, & similiter Resurrectionem ex ea probat. Sanctus item Ambrosius libro de fide resurrect. & in 5. Hexameron, eodem argumento vtitur. Æneas item Platonicus ad idem: *Præterea* (ait) *& Phœnix auis vltra quingentos annos viuere dicitur. Ea verò vbi fuerit mortua & resoluta, viuere putatur. Succurrit multitudo animantium, quæ ex corruptione cepere principium.* Nazianzenus autem in præceptis ad virgines, pij animi qui pœnitentia doloreque mortificatus, per gratiam iterū reuiuiscit, Phœnicem symbolum fecit. Idemque in Oratione vltima de Spiritu sancto, aduersus Arianos Eunomianosque hac similitudine Trinitatis mysterium explicat. Ambrosius Psalm. 118. Cyprianus & Rufinus in symbolo ad probandam Christi ex Virgine sine virili semine natiuitatē, idem exemplum adducunt. Pythagorici in μετεμψυχώσεως suæ fidem adhibent: quò spectat tota illa apud Ouidium auis huius ecphrasis.

Iustus vt Phœnix florebit.] Psalmo 91. vers. 12. Vbi Latinus interpres rectè *Palma* reddidit: ὁμώνυμα enim sunt. vtrumque autem translatè dicitur ἀπὸ φοινίκου χρώματος. Etenim (vt ait

ait Gellius) palmæ arboris fructus non admodum calore concocti, ſpadicei vel phœnicei, id eſt, rubei & quaſi ſanguinei ſunt; ipſa verò auis quia hoc colore eſt, ita vocatur, Plinio & Iſidoro auctoribus. Lactantius autem ab ipſa aue arborem denominat, quod non probo. Tertullianus ſupra citatus in libro De Reſurrectione eundem ex Dauide locum allegat, & *Phœnix* vertit.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΑΩνος. Κεφάλαιον ΙΒʹ.

De Pauone. Cap. XII.

Ἐστιν ὁ ταὼς τερπόμενον ὄρνεον παρὰ πάντα τὰ πετεινά. ἔστι

PAVO *inter omnes volucres auis eſt iactabunda. corporis enim*

enim forma atq; alis pulcher est. Cùm ambulat, se ipse lætitia exsultans intuetur, demittit verò caput, & in terram oculos coniicit: cùm autem suos conspicit pedes, grauiter vociferatur, scilicet quòd illi ceteris corporis sui partibus non respondeant.

INTERPRETATIO.

Tu igitur, spiritualis homo, præcepta & bona tua videns delectare, & exulta: cùm verò pedes, id est, peccata aspexeris, vociferare, & corã Deo defle atque odio habe peccatum, quemadmodũ & pauo pedes, vt sponso iustus appareas.

δὲ μοςφόχροος, καὶ πτερύγων ὡραιῶν. περιπατῶν γὰρ ὁρᾷ αὐτὸν τερπόμενον, ἐγκεκυφεῖαν δὲ ἔχων τὴν κεφαλὴν ὑποβλέπει. ὅταν δὲ ἴδῃ τοὺς πόδας αὐτοῦ, φωνεῖ ἀγρίως, αὐτοὺς ἀνομοίως ἔχειν πρὸς τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ σώματος φάσκων.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

ΚΑὶ σὺ οὖν νοητὲ ἄνθρωπε, ὁρῶν τὰς ἐντολάς σου, καὶ τὰ ἀγαθά σου, τέρπου, καὶ ἀγάλλου· ὅταν δὲ ἴδῃς τοὺς πόδας σου, τὰ ἁμαρτήματά σου, φώνησον, καὶ κλαῦσον πρὸς τὸν θεὸν, καὶ μίσησον τὴν ἁμαρτίαν, ὥσπερ ὁ ταὼς τοὺς πόδας, ἵνα δίκαιος τῷ νυμφίῳ φανῇς.

NOTÆ.

Corporis enim forma.] Pulchra est pauonis descriptio apud Lucianum in Oratione De domo: nec inelegans in Dione Chrysostomo ἐν ὀλυμπικῷ ἢ περὶ τῆς πρώτης τοῦ θεοῦ ἐννοίας. At omnibus certè & breuior, & venustior apud Tertullianum in libro De pallio, cuius sunt verba: *Pauo pluma vestis, & quidem de cataclitis; immo omni conchylio depreßior, qua colla florent; & omni patagio inauratior, qua terga fulgent; & omni syrmate solutior, qua caudæ iacent; multicolor, & discolor, & versicolor; nunquam ipsa, semper alia, etsi semper ipsa quando alia: totiens denique mutanda, quotiens mouenda.* Quæ verò sint cataclita, quid patagium, quid syrma, optimè explicuit Turnebus, & dicto Tertulliani loco scholium Iacobi Pamelij.

Lætitia exultantem.] De hac pauonum philautia, plurima apud Aristotelem, Plinium, Oppianum, Aelianum, ceterosque huiusce argumenti scriptores.

Suos

Suos conspicit pedes.] Meritò Iulius Scaliger 238. exercitatione, Cardanum notat, qui aniculares hasce fabellas (vt ipse ait) de pauone narrat. Etsi non sit infrequens apud recentiores alios hæc pauonis proprietas; à quibus nec dissonant multũ, quæ ex Theophrasto Pierius adduxit libro 24. illis verbis ἀλλὰ περιγνῶθι, &c. si modò hac de re loquutus est Theophrastus. Pierium consule.

Præcepta tua.] Id est, diuinam legem tibi impositam: hæc enim Christiano homini veri gaudij causa non mediocris esse debet. De qua, legis videlicet diuinæ, mandati, præceptorum, testimoniorum, eloquiorum, iustificationum (nam hæc omnia synonymicè vsurpantur à regio Psalte) præstantia, & ad ingenerandam in animis hominum istam lætitiam facultate, tertio quoque verbo apud eundem Prophetam extant testimonia. Paulus autem ad Romanos 7. Συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον: *Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem.*

Pedes, id est, peccata.] Mystica illa Christi in nouissima cœna ante sacrosanctum suum agonem pedum discipulorum ablutio significauit, inquinamenta sordesque animi, imperfectiones, & carnalia desideria, veros cælestis magistri discipulos, confessionis ac pœnitentiæ lauacro abluere oportere: sic (ne in re vulgari lectorem morer) doctè ac fusè explicat Origenes in commentariis illius loci.

De Serpente. Cap. XIII.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΦΕΩΣ. Κεφάλαιον. ΙΓ΄.

AIT Christus in Euãgelio: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut colũbæ. Physiologus in serpente plures inesse naturæ proprietates ait.

Prima serpentis proprietas.

CVM senio grauatur, caligant illi oculi: & cùm iterum iuuenescere parat, quadraginta diebus

cibo

Ὁ Χριστὸς εἶπεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, Γίνεσθε φρόνιμοι, ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί. ὁ φυσιολόγος ἔλεξε περὶ τοῦ ὄφεως, ὅτι πολλαὶ φύσεις εἰσὶν ἐν αὐτῷ.

Πρώτη φύσις τοῦ ὄφεως.

ΟΤαν γηράσκει, ἀμβλυώονται αὐτοῦ οἱ ὀφθαλμοὶ, καὶ ἐὰν ἀνανεάζειν ἑαυτὸν βούληται, νηστεύει ἡμέρας τεσ-

σαρά-

σαράκοντα, ἕως ἂν τὸ δέμας αὐτοῦ χαυνωθῇ, καὶ εὑρίσκει πέτραν, καὶ ῥαγάδας δύει, πρηνύψας δὲ διὰ τῆς ὀπῆς ὠθεῖται περᾶσαι, καὶ ἐκβάλλει τὸ γῆρας, καὶ ἀποβαλὼν αὐτὸ περπωλὺ παρέχει νεανίσκων.

cibo abstinet, & tandem emollita cute, quærit petram per cuius foramen magno nisu contendens pronúsque transire nititur, cutémque exuit; qua deposita gaudet, atque iterum iuuenescit.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σὺ νοητὲ ἄνθρωπε, ἐὰν θέλῃς τὸ πάλαι ποτὲ γῆρας τοῦ κόσμου ἀποβαλέσθαι, διὰ τῆς στενῆς, καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ. διὰ νηστείας τὸ σῶμα μάστισον· στενὴ γὰρ ἐστὶν ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἐπάγουσα εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

INTERPRETATIO.

Et tu, spiritualis homo, si per angustam & arctam viam veterem mundi senectutem deponere vis, corpus tuum ieiunio macera: Est enim angusta porta, & arcta via quæ ducit ad regnum cælorum.

NOTÆ.

In Euangelio.] Locus est apud Matthæum capite 10. vbi Apostolos nouam Euangelij lucem annunciaturos mundo, salutaribus præceptis diuinus ille magister corroborat. Porrò totam Christianæ disciplinæ perfectionem complexus, duo necessaria esse ait ad administrationem verbi, prudentiam videlicet & simplicitatem. Ad prudentiam (vt breuiter dicam) eorum in vniuersum pertinet cognitio atque effectio, quæ ad bene beateque viuendũ in suo vnumquemque statu perducere possunt. Est enim diuina hęc virtus humanarum omnium actionum quasi gnomon, est virtutum dux & mater, est vitæ moderatrix; immo verò, iuxta Stoicorum placita, ars est agendæ vitæ. Deinde cùm simplicitatem iubet, hypocrisim vetat; nam simplicitas simulationi opponitur, & tam dolum in verbis, quàm in factis fraudem auersatur. Extant innumera sacrarum litterarum testimonia, quibus duplices corde à Spiritu sancto reprobantur, simplices verò ac recti variis encomiis extolluntur.

Iam licet duo hæc, prudentia & simplicitas differre quodammodo ac dissentire inter sese videantur; optimè tamen constituta ratio facili negotio illa copulabit ac vinciet: est siquidem inter virtutes omneis mira quædam societas atque connexio. Qui fortitudine præstat, temperans item esse rectè potest. Facilitatem morum ac seueritatem si quis vnà retineri non posse arbitratur, planè decipitur. idem de sobrietate & liberalitate ac reliquis istiusmodi virtutum speciebus dictum esto. Vide Petrum Velleium à Gueuara doctè ac fusè de hoc differentem in l. obseruandum. ff. de officio præsidis: Petrum Velleium à Gueuara, præteriti, si quod fuit virtutum fecundum seculum, viuidum simulachrum; præsentis vnicum ornamentum; futuri absolutissimum exemplar. & vero ô lector candide si viri huius præclarissimas doteis exprimere nunc vellem, vix tibi fidem facerem; etenim eò vsque maximorum virorũ elogia inuidiam & incredulitatem declinare solent, quousque communem hominum captum non excedunt. Ornat profectò tantum hunc virum antiquissimus generis splendor; ornat constans quædam à primis auctoribus ad posteros vsque deriuata in reges suos fidelitas & studiũ; multa apud eosdem principes ob hoc ipsum gratia; amplissimi magistratus domi militiæque feliciter administrati: ornat (quoniam quæ diximus vix nostra sunt) verior ac solidior animi nobilitas, vitę summa innocentia, incredibilis candor, rara morum suauitas, virtutum omniũ, atque huius maximè quam tractabam, prudentiæ, quæ reliquarum omnium condimentum est, eximia quædam & admirabilis possessio. Quid mirum? prudentes nasci homines negauit philosophus; at disciplina, labore, & experimento fieri testatur: Petrus Velleius isthæc sibi præsidia ita nimirũ comparauit, vt à primis annis sacrosanctis literarum studiis omnino consecratus, in omni bonarum artium genere ad miraculum excellat. Nec

vero

verò ille propterea ita ſe inuidit mundo, vt intra priuatos bibliothecæ parietes ſemper deliteſceret; multa vidit, multa cognouit, multa tractauit, plurimis officiis Rempublicam ſibi demeruit; quin etiam & Vrbi ipſi & in Vrbe Orbi illius virtus iam olim admirationi fuit. Finiam ſemel: Erit, cùm Velleium conſiderans, perfectiſſimam vigilantiſſimi præſulis, qualem Apoſtolus inſtituebat, imaginem te intueri dicas, atque illum ad Chriſtianæ Reipublicę vtilitatem, vtque aurea exorientis Religionis redeant tempora, præficiendum Eccleſiæ deſideres: erit, cùm ampliſſimo magiſtratui, ne tot ſileant iuris apices, aptiſſimum iudices: erit cùm ad efformandam lubricam illius ętatem, qui ad rerum omnium clauum admouęndus eſſet, natum Velleium exiſtimes. Denique nulla vnquam viris optimis & maximis præmia propoſita, nullæ tam ſecundæ atque inſolentes fortunæ, quibus non ille ſe digniſſimum præſtiterit, atque ad illas conſequendas ampliſſimam ſibi virtute ac doctrina viam non ſtrauerit. Patère quęſo lector candide, ſi me à propoſito argumento Velleij noſtri recordatio diduxit; animo quidem ac deſiderio noſtro haud planè ſatisfactum eſt; tuo nimirum digreſſione hac moleſtum nihil accidiſſe confido, Menandri videlicet memor; apud quem *ἀνὴρ δ᾽ χρυσὸς χρυσὸν οὐ μισεῖ ποτε.* Nunc ad rem.

Sicut ſerpentes.] Alibi etiam Serpentum prudentiæ meminere ſacræ litteræ; nam eo Geneſeos loco quem nunc vertit Hieronymus, *Erat ſerpens callidior*, nunc, *Erat ſerpens ſapientior*, Aquila & Theodotione *πανοῦργον* legentibus, ſeptuaginta habent *ὁ δ᾽ ὄφις ἦν φρονιμώτατος.* Nec arridet quod Auguſtino Stheuco placuiſſe video, ea ratione ſerpentes ibi prudentes vocari, quòd longiſſimè cernant; ętenim nimis frigida interpretatio eſt. Memini item Clemētem Alexandrinum, libro Stromatum ſexto, aliam adduxiſſe rationem; videlicet quòd in maleficiis (quorum optimus artifex eſt

 ſerpens)

ſerpens) inueniri etiam poſſit conſequentia aliqua & diſcretio, & compoſitio, & coniectura futurorum. Cui ſententiæ fauere videtur communis doctrina: quæ & Baſilium auctorem habet homilia 12. in principium Prouerbiorum; dum duplicem prudentiam conſtituit, vnam proprij commodi cuſtodem (Volaterrano interprete) & alieni doli obſeruatricem, qualem habet ſerpens; alteram quæ virtus eſt, & quæ ea quæ agenda aut non agenda ſunt, definit. Verùm certè priorem illam vix eſt vt prudentiam vocemus; aſtutiam, calliditatem, malitiam, fallaciam, verſutiam magis propriè appellabimus. Non inficior, verbum φρόνιμος in ſacris litteris ad vtrũque anceps eſſe. nam vt noui teſtamenti (in quo Græcorum verborum maior vis eſt) teſtimoniis agam, Paulus ad Romanos 11. μὴ ἦτε παρ' ἑαυτοῖς φρόνιμοι. & iterũ paulo inferiùs ad eoſdem, μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς, Lucæ capite 16. Villicum iniquitatis laudauit Dominus, ὅτι φρονίμως ἐποίησεν, quia ſubdit οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτός εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν εἰσί. At vides vbique & Paulum, & Lucam præfatos, illum παρ' ἑαυτοῖς, hunc εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν. Adde, perperam illius prudentiam in exemplum proponi qui ea tantùm ad nocendum & malefaciendum vtitur. Quare magis forſan phyſica ratio ſit, quam ex veteri Ægyptiorum Phœnicumque theologia colligit Euſebius, videlicet ſerpentes ſpiritaliſſimos eſſe animalium omnium. nam abſque manuũ aut pedum & omnino abſque alicuius organi exterioris adiumẽto, eximiam celeritatem aſſequuntur, feruntur, varias in figuras ac formas gradiuntur, inuoluto ac reuoluto greſſu in quamlibet partem rotantur. Hoc autem inde habent, quòd præ cæteris animalibus igneam naturam participent. Idque decantatiſſimus ille Epies ſacrarum litterarũ ſcriba, quem ſummum Deorum interpretem Ægyptij putarunt, cuiuſque libros Arius in Græcam linguam traduxit, concione ſignificauit;

ficauit;cùm conniuente atque adeò clausos habente oculos serpente, tenebras diffundi, illò verò palpebras oculorum erigente, luce omnia repleri scripsit. Hinc summa in hæc animalia religio: quibus templa erigebant, quæ pro diis venerabantur, rerum omnium principia putabant: quin & Deum appellabant Ophionea: de quibus ex Pherecide & Zoroastre pluta apud eundem Eusebium. Itaque (vt redeamus) non erit absurdum, si prudentiam serpentum apud Mosem de hac serpentina natura ad omnia habili & aptissima interpretemur. Eam nimirum Deus naturæ opifex ipsi serpenti largitus est, qua, vt Augustini verbis vtar, malus dæmon vsus est vt instrumento ad decipiendos primos parentes. Porrò bruta etiam haud impropriè appellari posse prudentia, docet Theophrasti opus cui titulus *De animalibus quæ dicuntur prudentia*: auctore Laërtio. Verùm hæc prolixiùs fortasse quàm oportuit.

Simplices sicut columbæ.] Optimè sanè diuinus ille magister prudentiam serpentum columbino candore temperauit: est siquidem animal istud omnino innoxium, nulli parat insidias, atque, vt Augustinus ait in Quæstionibus Euangelicis super Matthæum, non solùm grandium animalium contra quæ vires non habet; verùm minutissimorum quibus etiam perparui passeres aluntur, cæde abstinet. Columba serenitatis fuit Noëmo nuntia; Christo in baptismate super caput astitit; fausti ominis auis est, & quæ olim in sacris litationibus ob nimiam puritatem præcipuè expetebatur. Hinc fit vt rerum spiritualium ac diuinarum in sacris litteris vt plurimùm sit symbolum. Ea designantur Christus, Sanctus Spiritus, Ecclesia, Virgo Deipara, Gratia, Charitas, Sacra doctrina & Scriptura, Spiritualis Natura, Ecclesiæ Doctores, viri simplices ac recti, atque eius generis multa, quæ ex doctissimi Laureti rhapsodia facilè colliges. Adscribam ego elegantissimum Marci Antonij Fla-

minij epigramma, in quo magnũ Gulielmum Sirletum in pauperi adhuc fortuna delitescentem Seripando Cardinali commendat, atque appositissimè columbæ comparat. Ait;

Commendo tibi Seripande magne
Gulielmum hominem pium, eruditum,
Et candore animi parem columbæ;
Doctum præterea vtriusque linguæ,
Quódque existimo pluris æstimandum,
Pauperem, iuuenes tamen docentem
Gratis pauperie mala grauatos.
Illum Græcia magna procreauit,
Antiqua probitate, moribúsque
Dignis Pythagora, virum tuáque
Dignum amicitia: ídque ita esse certò
Sciens, hunc tibi magne amice dono,
Virtutíque tuæ dico: nec alter
Cliens aptior est tibi, nec ipse
Patronum inueniat sibi aptiorem.

Ergo (quod est præceptũ Christi in quo versamur) de coniungenda prudentia serpentina cum columbina simplicitate, atque adeò virtutibus iis quæ inter se videntur repugnare, videndus est diuinissimus Nazianzenus in oratione quam in funere & sepultura patris sui præsente Basilio habuit: quam certè vix tempero, quin integram hic transcribam: haud tamen inuidebo lectori omnia, sic ille: *Sed fuerit sanè* (pater Gregorius) *tanta támque illustri morum facilitate: industria tamen, eáque virtute quæ in rebus gerendis versatur, cuiquam alij cedebat? Minimè. Verùm idem ipse & lenis ac placidus, vt si quis alius erat, & ad agendũ peræquè aptus & appositus. Quamuis enim hæ duæ res ferè inter se pugnent & opponantur, simplicitas nimirum & asperitas, alteráque mansuetudinem cum inertia coniunctam habeat, altera rebus quidem gerendis apta sit, verùm humanitate careat; at in eo tamen mirificè hæc duo in vnum conuenerunt.*

runt: nempe vt & tanquam aſper ac vehemens rebus gerendis cum manſuetudine incumberet, & tanquam rebus gerendis alienus ſeſe cum induſtria ſubmitteret, in præſidiis ferendis, in ſermonibus ab omni metu liberis, in omni denique gubernationis genere. Nam cùm ſerpentis ad malum prudentiam, columbæ ad bonum ſimplicitati coniunxiſſet; ita ſe comparauit, vt nec prudentiam in verſutam improbitatem, nec ſimplicitatem in ſtoliditatem degenerare ſineret: verùm ex ambabus, quo ad eius fieri poterat, vnam virtutis ſpeciem efficeret, numeris omnibus perfectam & abſolutam. Hactenus Theologus, interprete Billio.

Iuueneſcere.] Hæc ſerpentum ageraſia apud prophanos & ſacros ſcriptores valde vulgaris eſt. Indicabo fontes: Ariſtot. lib. 8 hiſtoriæ animal. cap 17. & libro 5. cap 17. Plin. lib. 8. cap, 17. Leberida; Epiphanius hic (vt & ferè Græci) γῆρας per cathacreſin nominauit: Ariſtot. κέλυφος τοῦ ἔαρος; Nicander ἥβαν νεαρὴν appellat: actionem ipſam Plinius, vernare. Hac autem de re poëtæ ſic narrant: Prometheus cæleſtem ignem ſuffuratus ad homines quoſdam detulerat: qui tanto beneficio ingrati, Ioui furtum detegunt, ab eoque in delationis præmium perpetua iuuenta donati ſunt. Hanc igitur illi cùm ſuo clitellario aſello impoſuiſſent redeuntes, aſinuſque graui ſiti in itinere laboraret, ad fontem quendam perrexit, vbi loci cuſtos ſerpens, ne ad aquam accederet, prohibuit, niſi priùs pacto precio. Tunc areſcens aſinus ſe quodcunque haberet daturum promiſit: accepit igitur ſerpens ageraſiam, atque inde quotannis exuit ſenectutem, homines verò ſenio conficiuntur. Nicander autem ſic fabellam deſcripſit:

Ὠγύγιος δ' ἄρα μῦθος ἐν αἰζηοῖσι φορεῖται,
Ὡς ὁπότ' οὐρανὸν ἔσχε κρόνου πρεσβύτατος υἱὸς,
Νειμάμενος κασιέοισιν ἑκὰς περικυδέας ἀρχὰς
Ἰδμοσύνῃ νεότητα γέρας πόρεν ἡμερίοισι
Κυδαίνων. δὴ γὰρ ῥα πυρὸς ληϊστῆρ' ἔνιπτον

Ἄφρονες, οὐ μὲν τῆς δὲ κακοφραδίης ἀπόναντο.
Νωθεῖ γὰρ κάμνοντες ἀμορφεύοντο λεπάργῳ
Δῶρα. πολύσκαρθμος δ᾽ κεκαυμένος αὐχένα δίψῃ
Ῥώετο, γωλειοῖσι δ᾽ ἰδὼν ὁλκήρεα θῆρα
Οὐλοὸν, ἐλλιτάνευσε κακῇ ἐπαλαλκέμεν ἄτῃ
Σαίνων. αὐτὰρ ὁ βρῖθος, ὃ δή ῥ᾽ ἀνεδέξατο νώτοις,
Ἤτεεν ἄφρονα δῶρον ὁ δ᾽ οὐκ ἀπανήνατο χρειῇ.

Vitalis vertit:

Fabula per iuuenes celeberrima oberrat, vt olim
Fratribus imperium diuisit maximus æuo
Vnus natorum Saturni. præmia honorísque
Indicium cœpere domestica turba iuuentam.
Mortales preciosa Deûm sed munera post hæc
Dementes carpsere: nihil iuuere querelæ;
Nam tardi dorso imposuerunt pondus aselli,
Dona Dei: cui sicca siti præcordia vbi essent,
Ad fontem properat, prægrandem hîc repperit anguem,
Quem supplex orauit opem sibi ferre: sed ille
Quod gestet, precium lymphæ, pondúsque petiuit.
Ille siti pressus facilè annuit ista petenti.

Eadem ferè sunt apud Sophoclem ἐν κωφοῖς.

Cutem exuit.] Euge: nos in hoc etiam cum Tertulliano conuenimus, vt post pauum esset nobis sermo de serpente. ille libro de Pallio: *Nominandus est & serpens, licet ponè pauum; nam & iste quod sortitus est, conuertit, corium & æuum: siquidem vt senium persensit, in angusta se stipat, paritérque specum ingrediens, cutem egrediens ab ipso statim limine erasus, exuuiis ibidem relictis, nouum se explicat cum squamis: & anni recurantur.* Voluit isto serpentis argumento Ioannes Spondanus in Odysseæ librum 16. Paracelsicam doctrinam de lapide philosophico astruere. sed mihi nondum persuasit.

Gaudet.] Hoc vernantis serpẽtis gaudiũ expressit Lucretius, dũ impiè ac stultè animorũ immortalitatẽ oppugnat:

quòd

———quòd si immortalis nostra foret mens;
Non iam se moriens dissolui conquereretur:
Sed magis ire foras, vestémque relinquere vt anguis,
Gauderet.———

Est & apud Nicandrum eiusdem vernationis gaudium ita significatum:

Μὴ δ' ὅτε ῥικνεῖον φολίδων ἄπο γῆρας ἀμέρσας
Ἂψ ἀναφοιτήσῃ νεαρῇ γε κεχαρημένος ἥβῃ.

id est: *Tunc etiam caueas, horrendam quando senectam*
Exutus serpens renouata pube resultat.

Hoc autem Græcæ illi parœmiæ locum dedit: *Lætor & rideo magis quàm si exuissem senium*; quæ apud Aristophanem obscenioribus aliquantulum verbis proponitur; & eisdem citatur à Suida.

Sic tu.] Basilius in oratione. 7. De virtute & vitio, locum Matthæi citat, eiusdemque serpentinæ proprietatis meminit, atque ad mores accommodat, his verbis: *Sitis, inquit Christus, prudentes sicut serpentes: qui, cùm eos senium deponere necesse sit, loco angusto & optimè septo corpus suum committunt, & ita prudenter atque sapienter senectutem exuunt suam. Quod etiam & nos facere vult sacra scriptura cùm per arduam & angustam viam iter faciamus; exuere, inquam, veterem hominem, induere verò nouum; ita vt etiam nostra sic repuerascat iuuentus vt aquilæ solet.* Eadem omnino sunt apud Isidorum Pelusiotem (cuius nunc aliquot epistolæ, ex infinitis prope myriadibus, ope doctissimi Godefredi Billij luce perfruuntur) libro 1. Epistola 416. ad Herminum Comitem in hæc verba: *Serpens arte ac versutia vetustatem exuit, in arcta quadam & angusta rima sese comprimens, ac senium deponens. Vult igitur nos quoque per arctam viam & afflictionem, veterem hominem exuere, ac pro eo nouum induere, qui ad eius imaginem renouatur.*

Arcta est via.] Matthæi 7. Quibus verbis Climacus (vt & Epiphanius hîc) ieiunium præcipuè commendari auctor est:

est: *Si angustam viam* (inquit gradu 13. agens de gula) *durámque etiam pergere Christo promisisti, reprime ventrem. hunc enim si foueas atque distendas, pacta & conuenta cum Domino tuo irritasti. Intende animo vt audias dicentem: Lata & spatiosa est via ventris, quæ ducit ad perditionẽ fornicationis, & multi sunt qui ingrediũtur per eam. Et quàm angusta ianua, & arcta est via ieiunij, quæ ducit ad viam castitatis, & pauci sunt qui per eam ingrediuntur.*

ΔΕΥΤΕΡΑ ΦΥΣΙΣ τοῦ ὄφεως. Κεφάλαιον. ΙΔʹ.

Secunda serpentis proprietas. Cap. XIIII.

Ὀφθεὶς τῷ ὄφει ὁ ἄνθρωπος ἐνδεδυμένος, φοβεῖ αὐτὸν τὰ μά-

CVM *serpens vestitum hominem conspicit, pauet, ipsum-*

μάλιστα, καὶ διαδιδράσκει· ὁρᾳθεὶς δὲ γυμνὸς καταθαῤῥεῖ αὐτοῦ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σὺ νοητῶς ἐννόησον, ὅτι ἡνίκα ὁ πατήρ σου ὁ ἀδὰμ ἦν ἐν τῷ παραδείσῳ ἀναβαλλόμενος τὴν θεοῦ ὑφαντὸν στολὴν, οὐκ ἴσχυσε ἐμπεσεῖν τῷ ἐχθρῷ, ἀλλὰ ἔφυγε μακρὰν ἀπ' αὐτοῦ· ὅταν δὲ γυμνὸς ἔμεινε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ παραβὰς, τότε ὁ πονηρὸς ἐκράτησεν αὐτόν.

ipsúmque fugit: quòd si nudum videt, illum petit.

INTERPRETATIO.

Et tu spiritualiter considera, quòd cùm noster parens Adamus veste à Deo contexta in Paradiso indutus fuit, illum adoriri Diabolus non potuit; sed procul ab eo fugit: cùm verò praecepta Dei transgressus, nudus mansit; tunc vicit illum Diabolus.

NOTÆ.

Vestitum.] Diuersa omnino sunt apud sanctum Hieronymum siue auctorem epistolæ De cereo paschali ad Præsidium Diaconum, & apud Isidorum in Originibus, Albertum in historia, & alios. nam in hominem vestitum salire serpentem scribunt, à nudo verò fugere. Plinius, ex Agatharchide, familias quasdam recenset quæ serpentibus terrori erant, quorum è genere fuisse ait Psyllos, sic à Psyllo rege dictos, cuius corpori ingenitum fuit virus serpentibus exitiale: vnde mos illi genti fuit, vt liberos genitos statim obiicerent serpentibus, quo argumento pudicitiam coniugum experiebantur, detecto vel proprio vel adulterino sanguine. Hos Catonem per Libyæ deserta iter facientem secum duxisse, vt serpentium morsibus mederentur, Plutarchus scripsit. meminit & illorum Gellius lib. 19. cap. 11. & Strabo 15. Lucanus item ab illo versu.

——Gens vnica terram
Incolit, à sæuo serpentum innoxia morsu
Marmarydæ Psylli, &c. Celsus autem medicus non Psyllorum naturæ, sed illorum audaciæ hoc tribuendum putat. Marsos item Italiæ populos à Circes filio ortos eandem

dem

dem vim aduersus serpentes habuisse auctores sunt & Plinius & Gellius; quorum item meminere Solinus, & Silius Italicus ab illo versu, *Hæ bellare acies norant*, &c. lib. 8. Denique & illos etiam à serpentibus metui scripsit Plinius, qui Ophiogenes vocabantur in insula Cypro. Ex quibus Hexagon quidam nomine, Romam legatus, coniectus fuit experimenti causa in serpentium dolium, à quo tamen illæsus extractus est. Ægyptij (auctore Æliano) serpentes ibidum pennas metuere tradiderunt: & Aristot. lib. 8. cap. 11. cuiuslibet hominis saliuam eisdem esse venenum ait: cui & Plinij accedit opinio lib. 7. cap. 2.

A Deo contexta.] Veste à Deo contexta indutum fuisse Adamum in paradiso dicit, innocentiæ statum in quo creatus fuit, significans. Nam inter theologos obtinuit, eousque protoplastos nuditatem non exhorruisse, quousque deliquêre; tunc enim in peccati pœnam erubescere, & veste se amicire cœperunt. Origenes in explicatione cap. 3. Geneseos tunc primùm eos carnem sumpsisse dixit, cùm prius essent incorporei. Vnde pelliceas vestes, de quibus ibi agitur, humana corpora interpretatur, quibus post offensam & eiectionem de Paradiso induti sunt, quasi antè in Paradiso sine carne, neruis, & ossibus fuerint. Sed errauit: rectéque reprehenditur ab Epiphanio nostro, lib. 2. hæresi 64. Cum verò ille homilia 6. in Leuiticum apertis verbis communi ac veræ sententiæ se subscribat, dubitari potest, an meritò huiusce hæresis insimuletur, vel potiùs Origenistis debeat imputari; tum maximè cùm dici possit allegoricè more suo, pro vestibus corpora exposuisse: nam hæc fuit vetus illius sæculi aduersus Origenem expostulatio, quem historici & (vt vocant) litteralis sensus corruptorem appellarunt multi. Sanctus Hieronymus aduersus errores Ioannis Hierosolymitani disputans, huius etiam illum & notat & redarguit. Tertullianus aduersus Valentinianos cap. 24.

&

& lib. De resurrectione carnis cap.7. Irenæus lib.1. aduersus hæreses, cap. 1. Iustinus martyr quæst. 49. Chrysostomus Homil.18. in cap.3. Geneseos. Greg. Nyssenus Catechetica oratione cap.8. & nouissimè Rupertus in cõment. dicti cap. lib. 3. cap. 27. errorem hunc dilucidè refellunt. Nazianzenus autem (ita explicante Cyro) non simpliciter carnem, sed atram, grauem, mortalemque pro pellucida, tenuissima, atque immortali Adamum post peccatum suscepisse refert. sicque mysticè interpretatur illius & nuditatem, & vestes. locus est in carmine περὶ ψυχῆς. quem ita reddidit Latinè Billius Prunæus:

Protinus in viridi Paradisi sede locauit
Ancipitem, obseruans partem inclinaret in vtram;
Nudum etiam & sceleris purum fraudisque malignæ:
Pestiferi at postquam sæuis insultibus hostis,
Femineisque leuis præbens insultibus aures,
Nectaream dentes præ tempore misit in escam,
Pelliceas vestes, hoc est, graue pondus & atræ
Subiectum morti tunc induit ipse.———

Nudus.] Dicta hæc sunt quasi καταχρηστικῶς, si ad serpentinam proprietatem accommodentur. Nec enim Adamus transgressus præceptum Domini nudus mansit; sed potiùs ab ea hora vestitus & opertus: at certè vestis illa nihil magis quàm eius nuditatem præferebat, id est, illum ab innocentiæ statu decidisse; ac proinde ideo vestitus, quia nudus, hoc est, omni felicitate priuatus, & omni præsidio destitutus. Augustinus in expositione Psalmi 103. pellicearum harum vestium allegorias latè persequitur.

Diabolus.] In Græco est πονηρὸς, *Malus*: est autem in diuinis litteris communis loquendi phrasis, vt per antonomasiam hac voce intelligatur prauus spiritus, sicut & per magis vulgarem illam, Diabolus, quæ calumniatorẽ significat. In prece Dominica: ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, habetur: Latinè,

tinè, *ſed libera nos à Malo:* nec enim à rebus aduerſis (vt vulgo putant) ſed à malo dæmone liberari, oramus. Matth. item 13. ἔρχεται ὁ πονηρὸς &c. *Venit Malus.* Ioannis 1. cap. 2. γράφω ὑμῖν νεανίσκοι, ὅτι νενικήκατε τὸν πονηρὸν, vbi Vulgata: *Quoniam viciſtis Malignum:* item quinto, καὶ ὁ πονηρὸς οὐχ ἅπτεται αὐτοῦ. Eadem ſimili voce: *Malignus non tangit eum.* Paulus, ἐν ᾧ δυνήσεσθαι πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι: vbi & tranſlatio Latina auxit gradum, & reddidit: *In quo fidei ſcuto poßitis omnia tela Nequißimi ignea extinguere*: ad Epheſios vltimo. Sunt qui & illud Iſaiæ de Hieruſalem, οὐ σὺ εἶ ἡ κατομήσασα πλάτος; *Numquid non tu percußiſti ſuperbum?* eodem tropo de Satana interpretentur. Adi doctas inſtitutiones Epiſcopi Caurienſis Petri Garſiæ Galarzæ.

ΤΡΙΤΗ ΦΥΣΙΣ ΤΟΥ ὄφεως. Κεφάλαιον ΙΕʹ.

Tertia Serpentis proprietas. Cap. XV.

Τοῦ ἀνθρώπου αὐτὸν ἀποκρεμῆσαι ἰχνεύοντος, ὅλον τὸ σῶμα παραδίδωσι, τὴν κεφαλὴν μόνην φυλάσσει.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Ὀφείλομεν οὖν καὶ ἡμεῖς ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ὅλον τὸ σῶμα θανάτῳ παραδοῦναι, μόνην τὴν κεφαλὴν φυλάττοντες: τουτέστι, τὸν χριστὸν

Si quando serpens ab homine petitur, caput ille tantùm custodit, reliquum corporis exhibet.

INTERPRETATIO.

DEBEMVS *igitur & nos in tempore periculi totum corpus morti concedere, solum caput custodire: hoc est, Christum non*

deserere; quemadmodum sancti martyres fecerunt. Omnis enim viri caput Christus est: vt ait scriptura.

στὸν μὴ ἀρνούμενοι, ὅπερ ἐποίουν οἱ ἅγιοι μάρτυρες· ἡ κεφαλὴ γὰρ παντὸς ἀνδρὸς ὁ χριστὸς ἐστιν· ὡς γέγραπται.

N O T Æ.

Caput tantùm custodit.] Hieronymus, siue auctor epistolæ ad Præsidium: *Coluber caput suum celat quando percutitur, vbi scit esse mortem suam.* Isidorus: *Dicit autem Plinius, si creditur, quòd serpentis caput etiam si cum duobus euaserit digitis, nihilominus viuit. vnde & totum corpus obiicit pro capite, serientibus.* lib. 12. Origi. cap. 4. Ælianus autem huius rei rationem reddit. nam auctor est serpentibus cor esse in gutture, lib. 5. cap. 31.

Debemus.] Eadem omnino sunt apud Epiphanium nostrum li. 1. to. 3. contra Ophitas. Sed & sanctus Chrysostomus in commentario psalmi 114. in illo versu; *O Domine libera animam meam*; eandem proprietatem simili allegoria ad mores accommodat: *Quemadmodum* (ait) *serpens reliquum corpus proiicit vt caput conseruet; ita oportet te quoque alia omnia dare pro salute animæ.* Idem in caput Matth. 10. homil. 34. id ipsum copiosiùs tractat. Augustinus in enarratione psalmi 57. *Offer* (inquit) *sicut serpens membra tua percutienti, dummodo caput integrum serues: Caput viri Christus.* Sed & Gaudẽtius Brixianus Episcopus in responsione ad Germinium de villico iniquitatis; *Caput* (inquit) *nostrum, qui est Christus, omni diligentia conseruantes & pro eo membra omnia persequentibus laceranda tradentes, vt fides Dei, quæ caput salutis ac vitæ est, sana & inuulnerata permaneat.* Isidorus autem Pelusiotes: *Dominus nos prudentes vt serpentes esse iubet, vir ingeniosissime: sic nempe vt caput nostrum in omni tentatione cõseruemus. etenim quibuscunque aduersis casibus ac plagis serpens prematur, incolume atque illæsum caput seruat*: Ad Comitem Herminum. Michaëlus Glyca huius & earum quas superiùs adduxi-

duximus, proprietatum meminit, & eas eiſdem penè, quibus Epiphanius, verbis allegoricè tractat.

Ait ſcriptura.] 1. ad Corinth. cap. 11. quibus verbis monet eo loci Paulus viros aperto capite orare debere, feminas verò velato; nam vt ex eo colligitur, vir imago Dei eſt & ipſius gloria, mulier autem viri gloria & propter virum creata, ac proinde in ſignum ſubiectionis velare debet caput ſuum. Tertullianus Apoſtolorum ſeculo proximus conſuetudinem hanc multis in locis commendat, & aduerſus contrarium ſentientes illam tuetur; præcipuè lib. 5. aduerſus Marcionem, cap. 8. & ex profeſſo toto libro De veland. virg. Vide Concilium Gangrenſe, canone. 17. & Sanctum Chryſoſtomum in commentario dicti capitis 11. ad Corinth. & Anaſtaſium Nicænum in quæſtionibus ſuper ſcripturam, Quæſtione 62. Sed hæc forſan aliquantulum ἀπὸ τοῦ σκοποῦ.

Quarta serpentis proprietas. Cap. XVI.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΦΥΣΙΣ τοῦ ὄφεως. Κεφάλαιον ιϛʹ.

CVM serpens ad fontem vt bibat pergit, virus non defert, sed in antro illud dimittit, sicque purus accedit; ne ex illis aquis bibentes veneno inficiat.

Ὅταν ἐπὶ τὴν πηγὴν τοῦ ὕδωρ πιεῖν ἔλθῃ ὁ ὄφις, οὐ φέρει τὸν ἰὸν, ἀλλά γε ἀφεὶς αὐτὸν ἐν τῇ νεοττιᾷ, οὕτω καθαρὸς πορεύεται, ἵνα μὴ τοὺς ἐξ αὐτῆς πίνοντας φαρμακεύσηται.

INTERPRETATIO.

DEBEMVS *igitur & nos qui ad perennem purámque & di-*

uinis

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Ὀφείλομεν μὲν οὖν χ' ἡμεῖς ἐπὶ τὸ ἀέναόν τε καὶ ἄκακον ὕδωρ σπεύ-

δον-

θόντες, τὸ τῶν θείων καὶ ἐπουρανίων λογίων ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ γέμον, μὴ φέρειν σὺν ἡμῖν τὸν τῆς κακίας ἰὸν, οὐ μὴν· ἀλλὰ πᾶσαν κακίαν καὶ λοιδορίαν, πᾶν τε πονηρὸν ἐνθύμημα ἀφεῖναι, καὶ οὕτως ἄμωμοί τε καὶ καθαροὶ προσέλθωμεν ἐν τῇ τοῦ χειστοῦ ἐκκλησίᾳ, ὅπως μὴ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν καταφαρμακεύσωμεν.

uinis ac cælestibus eloquiis scatu-rientem aquam in Dei Ecclesia properamus, malitiæ venenum nobiscum non deferre: sed omnem prauitatem ac iurgium & omnem malam cogitationem deponere, sicq́ insontes & puri Ecclesiam Christi adeamus, ne anima nostra veneno inficiatur.

NOTÆ.

Virus non defert.] Auctor epistolæ ad Præsidium De Cereo Paschali, de hac re ita scribit: *Coluber ad bibendum veniens, in aqua venenum deponit, ne eum venenum aqua concretum occidat* Glycæ autem* magis cum Epiphanio conuenit, cuius sunt verba: *Quòd si aliquando sitiat serpens inque puteo contacturus est aquam, primò virus suum euomit, ac deinde ad fontem accedit: sic etiam nos cùm ad diuinum illud poculum accessuri sumus, vt vrentia nos peccata sanemus, omnem prius vitiositatem* (forsan dixit simili qua Epiphanius voce κακίαν) *debemus abiicere atque ita nosmet ad sacrosancta mysteria conferre.* Hactenus Glyca. Serpentibus virus esse in felle scripsit inter alios Plinius lib. xi. cap. xxxvij.

Aquam.] Multa intelligi typicè possunt aquarum nomine, vt sanctus Hieronymus auctor est in capite tertio Hieremiæ. Quòd autem hæc significasse Epiphanio videntur, sacra est scriptura, siue diuini verbi doctrina. Hieronymus ipse in illud Zachariæ, *Et erit in die illa exibunt aquæ viuæ de Ierusalem: Aqua* (inquit) *quæ egreditur de Hierusalem, hoc est, de Ecclesia, doctrinam indicat Saluatoris.* Idem docet in Iobi caput xij in illis verbis: *Si continuerit aquas, omnia siccabuntur.* Idem in Prouerbiorũ illud: *Quo modo in aquis resplendent,*&c. cap. xxvij. idem in Ezechielis cap. xxxxvij. Videndi etiam

ſunt interpretes in illud Iſaiæ cap. xj. *Repleta ſunt omnia ſcientia Domini, ſicut aqua multa operiens mare.* In Ioannis item caput 4. & 7. in Euangelio.

In Dei Eccleſia.] Optimè : nam certè extra vnam Eccleſiam nulla eſt ſana doctrina, nulla ſcripturarum auctoritas. Atque hoc dictum eſto contra eos qui prohibito ſcripturas vel nouas ſibi confingunt, vel veteres & probatas temerariè reiiciunt, quorum infeliciſſimorum hominum (proh dolor) noſtro æuo quàm penè infinitus eſt numerus? Atqui Epiphanius feliciſſimis illis naſcentis Eccleſiæ temporibus proximus, bis certè in vix quatuor aut quinque lineolis repetit, in vna Eccleſia ſalutares haſce aquas ſcaturire, hoc eſt, ſacram & diuinam doctrinam. Quid? an non & ipſe olim Paulus neceſſe habuit Hieroſolymam aſcendere, vt cum Eccleſia Euangelium quod Gentibus prædicabat, conferret? Quid eſt quod ſanctus Hieronymus in ſymbolo ad Damaſum Romanum Pontificem ſcribens tam diſertis verbis teſtatur? *Nouum* (inquit) *& vetus Teſtamentum recipimus in eo librorum numero quem ſancta Eccleſiæ Catholicæ tradit auctoritas.* Quid & Auguſtini vulgatum illud contra Epiſtolam Manichæi cap. 5. *Ego Euangelio non crederem niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoueret auctoritas.* Vt interim infinita alia ſanctorum patrum teſtimonia, œcumenicorumque conciliorum decreta omittamus. Sed hæc ſera nimis atque infructuoſa eſt tam pernicioſi erroris expoſtulatio: ſcimus ac dolemus.

Inſontes & puri.] Nam, vt ait Sapiens, *In maleuolam animam non introibit Sapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu, & corripietur à ſuperueniente iniquitate.* Capite 1.

ΠΕΡΙ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΥΡΜΗκος. Κεφάλαιον ΙΖ΄.

De Formica. *Cap.* XVII.

Ο Σολομὼν εἶπεν ἐν ταῖς παροιμίαις· Ἴθι πρὸς τὴν μύρμηκα ὦ ὀκνηρέ. ὁ φυσιολόγος εἶπε περὶ τῆς μύρμηκος τῆς πολλὰς φύσεις ἐχούσης.

Πρώτη φύσις τοῦ μύρμηκος.

Ὅταν ἐπιμήκως βαδίζουσιν ἕκασται κομίζουσαι τὸν κόκκον, καὶ οὐ λέγουσι τοῖς φέρουσι, δότε ἡμῖν, οὐδ᾽ ἁρπάζου-

AIT Solomon in Prouerbiis: Vade ad formicam ô piger. Physiologus multas proprietates habere eam dicit.

Prima proprietas formicæ.

CVM *solicitè discurrunt, & singulæ granum portant, à ferentibus vacuæ nec petunt, nec*

vi auferunt, ſed vnaquæque colligere ſibi ſtudet.

ζουσιν ἀπ᾽ αὐτῶν, ἀλλ᾽ αὐτόματοί τε ξυλλέξουσι οἴχονται ἀπιοῦσαι.

INTERPRETATIO.

H Æc *in prudentibus & fatuis virginibus deprehenduntur.*

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

ΤΑῦτα ἐπὶ τῶν σωφρόνων τε καὶ μωρῶν παρθένων εὑρεῖν ἐστί.

NOTÆ.

In Prouerbiis.] Capite 6. Sed & 30. idem Salomon: *Quattuor ſunt* (inquit) *minima terræ, & ipſa ſunt ſapiẽtiora ſapientibus; formicæ populus infirmus, qui præparat in meſſe cibum ſibi,* &c. Sunt autem apud profanos & ſacros ſcriptores inſecti huius frequentiſſima encomia. Plinius: *In opere qui labor? quæ ſedulitas? Et quoniam ex diuerſo conuehunt, altera alterius ignara; certi dies ad recognitionem mutuam nundinis dantur. Quæ tunc earum concurſatio? quàm diligens cum obuiis quædam collocutio, atque percontatio? Silices itinere earum attritos videmus, & in opere ſemitam factam, ne quis dubitet qualibet in re quid poſſit quantulacumque ſedulitas.* Cicero libro 3. de Nat. Deor. *In formica non modò ſenſus, ſed etiam mens, ratio, memoria eſt.* Ouidius:

——parcum genus eſt patiénſque laborum,
Quæſitíque tenax, & quod quæſita reſeruat.

Horatius: *Paruula nam exemplo eſt magni formica laboris.* Ariſtoteles multis in locis illarum ſedulum & induſtrium ingenium commendat. & lib. 1. hiſtoriæ animalium, apes quidem ὑφ᾽ ἡγεμόνα ſubdit; formicarum autem ſodalitia ἄναρχα ἡγεμόνος: veluti quid democraticum & ſtatus popularis rationem præ ſe ferre conſtituant, vt apes regni.

Cùm ſolicitè.] Huius proprietatis totidem verbis meminit auctor epiſtolæ ad Præſidium, quæ inter opera ſancti Hieronymi habetur. verba ſunt: *Formicæ quæ nihil portant, non rapiunt onera earum quæ portant.* Plutarchus in libro De animantium comparatione: *Illa eſt in occurrendo honeſtas candórque: decedunt via onuſtis vacuæ, præbentq́ue tranſitum.* & Ælianus:

nus: *Aliæ (ait) ad legenda grana eunt; aliæ onus portantes redeunt; ac summo cum honore ac modestia aliæ aliis de via decedunt.* Dio Chrysostomus in oratione De ciuitatis statu habita in concione, ad idem respexisse videtur. ait: Καὶ μέν τοι καὶ μύρμηκας πάνυ ἡδέως ἰδεῖν ἐστιν ὅπως μὲν οἰκοῦσιν μετ' ἀλλήλων εὐκόλως, ὅπως δὲ ἐξίασιν, ὅπως δὲ τὰ βάρη μεταλαμβάνουσιν, ὅπως δὲ παραχωροῦσιν ἀλλήλοις τῶν ὁδῶν: id est, *Quin etiam valde iocundum est formicas videre, quo modo facilè versentur inter se, quo modo egrediantur, quo modo onera suscipiant, quo modo mutuò cedant in viis.* Sed & Basilius Magnus, in homilia in Psalmum 14. in illo versu, *Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram*: ad hoc ipsum allusisse videtur. verba sunt: *Formica*, (fenerantium auaritiam reprehendit) *potest nec rogans nec mutuò accipiens nutriri; & tu industrium animal homo vnam tamen ad vitæ vsum viam reperire nescis.*

Nec petunt.] Sic verti illud δότε ἡμῖν. quod tamen positum videtur ab Epiphanio vt adluderet ad eam quam mox in ἑρμηνείᾳ citat decem virginum euangelicam parabolam, in qua eadem habentur verba: δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν: *date nobis de oleo vestro.*

Hæc in prudentibus.] Id est, prudentes virgines ad exemplum formicæ præpararunt se ad aduentum sponsi: fatuæ verò improuidæ fuerunt, ita vt adueniente sponso, mutuò petierint oleum à prudentibus, quod tamen non receperunt. Nota est collatio. Math. 25.

Secunda proprietas formicæ.	ΔΕΥΤΕΡΑ ΦΥΣΙΣ τῆς μύρμηκος.
Cap. XVIII.	Κεφάλαιον. ΙΗʹ.

CVm in cellulis grana condunt, in duas partes illa diuidunt, ne hyeme ingruente putrescant, & ipsæ fame pereant. Formica enim cùm sit animal solers, & æstum solis nimium, & hybernum tempus præsentit. Itaque cùm eam videris triti-

ΟΤαν ἀποταμιεύσῃ τοὺς κόκκοις ἐν τῇ ποίμνῃ, διχοτομεῖ αὐτούς, μὴ χειμῶνος καταλαβόντος σαπῶσιν οἱ κόκκοι, καὶ λιμοκτονηθῶσιν αὐταί. ἡ γὰρ μύρμηξ θυμόσοφος τυγχάνουσα προνοεῖ καῦμα μέγα, ἢ καὶ βροχὴν ἔρχεσθαι. θεωρουμένου δέ σου τὸν μύρμηκα τὸν κόκ-

κόκκον τοῦ σίτου εἰς τὴν ὀπὴν εἰσκομίζουσαν, ἐρχόμενον νόει τὸν χειμῶνα· τὴν δὲ ἐκφέρουσαν θεάσῃς, γαλήνην ἐσομένην γνῶθι.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

ΚΑὶ σὺ οὖν, ὦ ἄνθρωπε, τὰ τῆς παλαιᾶς ῥήματα ἐκ τῶν πνευματικῶν διάστελλε. τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει. παῦλος γὰρ εἶπε· Ὁ νόμος πνευματικός ἐστι. πρὶν γὰρ τῷ νόμῳ μὴ προσέχοντες οἱ ἰουδαῖοι, ἐλιμοκτονήθησαν.

triticum in cauernam condentem, hyemem aduentare intellige: ſi verò illud extra educentem ipſam videris, tranquillum inſtare tempus ſcito.

INTERPRETATIO.

TV verò, ô homo, ſermones veteres ab ſpiritualibus ſepara. Littera enim interficit. Et Paulus ait: Lex ſpiritualis eſt. Iudæi autem legi minimè adhærentes, fame perierunt.

NOTÆ.

In duas partes.] Nam mira eſt formicarum ſecundùm Ariſtotelem, Plinium, & Ælianum, cellularum ſtructura. *Intermedia ſepimenta* (inquit Ælianus, ex interpretatione Gillij,) *cauernas alias ab aliis ſecernentia ſolertiſſimè machinantur; atque, vt in ſplendidis hominum ædibus fieri ſolet, domum ſuam triplici regione formáque circumſcribunt. alterum enim in ea locum Andronem, in quo mares habitant, ædificant; alterum Gynæceum nuncupatum, vbi feminæ pariant, moliuntur; tertium granorum aceruis deſtinant.* Plutarchus autem hanc cubilium diſcretionem non recipit. ſed & auctor epiſtolæ ad Præſidium eadem ferè quæ hic Phyſiologus: *Formicæ* (inquit) *diuidunt grana, timentes ne ſi fuerit pluuia, floreſcant.*

Putreſcant grana.] Illud eſt Plinio cum ceteris commune, formicas ſemina arroſa condere, ne rurſum in fruges exeant, & Plutarchus: *Ne triticum vertatur in ſemen atque inutile reddatur cibo, ſed potiùs permaneat, caput arrodunt quo effundit triticum germen.* Baſilius Magnus: *Secant vnguiculis fructus medios, arroſoſque condunt, ne rurſum in fruges exeant è terra, atque inutiles inde ſibi ad vſum alimoniæ fiant.*

Præſagit

Præſagit.] Citat Plutarchus Arati verſum, quo hæc formicarum diuinatio ſignificatur : verba ſunt ex interpretatione Cruſerij: *Quando oua exponunt, torréntque ſub dio; id pro ſignificatione habet Aratus imbrium : Oua penetrali quando omnia porrigit antro Formica: alij* (addit Plutarchus) *non oua ſcribunt, ſed fruges conditas, quoties æruginem ſenſerint aut vereantur cariem aut putredinem, ab eis exponi.* Plinius de animalibus præſagientibus: *Segniter & contra induſtriam ſuam abſconditæ formicæ, aut concurſantes & oua progerentes imbrem præſagiunt.* Ariſtoteles auctor eſt ſilente Luna formicas ab opere ceſſare. Ælianus autem nono quoque menſis die; cuius hæc ſunt verba lib. 1. cap. 23. *Rerum cæleſtium notionem habere, curſum ſiderum tenere, atque vim intelligere ſaperéque Babylonios & Chaldæos teſtantur hiſtorici; formicæ verò nec cælum ſuſpiciunt, nec digitis dies numerare ſciunt; hoc tamen eis natura donauit admirabile, vt menſis nono quoque die non pedem ex cauerna egredientes, admodum quietæ ſe teneant:* Gillio interprete.

Littera occidit.] Paulus poſteriori ad Corinthios, cap. 3. Quæ ſententia variè exponitur vel ab ipſo Apoſtolo, non modo à ſacris expoſitoribus. Epiphanius hîc eam vſurpat aduerſus Iudaicæ legis, poſt exortam veritatem Euangelicam, obſeruatores. nam (vt ait) vetera illa omnia vmbræ tantùm erant, & futurorum myſteriorum ſignificationes. quapropter Chriſtus finis legis meritò vocatus. In eundem ſenſum accepit literam occidentem Origenes homilia 7. in Leuiticum, &. 1. περὶ ἀρχῶν. Chryſoſtomus item & pluribus in locis Hieronymus: ſed omnium copioſiſſimè Auguſtinus peculiari libello De ſpiritu & litera ad Marcellinum.

Lex ſpiritualis eſt.] Ad Romanos. 7. Qui locus variè item ab expoſitoribus tractatur. non eſt inſtituti noſtri hæc perſequi. Quod ad propoſitum facit, eſt interpretatio Tertulliani lib. v. aduerſus Marcionem, vbi ſpiritualem legem explicat propheticam & figuratam: *Si autem* (inquit) *& ſpiritalem*

vitalem confirmat legem, vtique & propheticam, vtique & figuratam & addit; *Debeo enim & hinc constituere Christum in lege figuratè prædicatum, quo nec à Iudæis omnibus potuerit agnosci.*

Iudæi autem.] Iudæi sic veteri legi adhærebant vt nullum locum concederent prophetiis quæ de nouo Euangelio tam planè loquebantur. vnde corruperunt omnia. Irenæus lib. 4. cap. 29. Tertullianus lib. 2. contra Marcionem: Iustinus in Dialogo, inter alias rationes datæ à Deo populo Hebræo per Moysem legis vnam esse aiunt, vt ab idololatria illum auerteret.

Perierunt fame.] Explicuit Esaias populi non credentis inediam hanc, illo capite quo nobile de Christo venturo vaticinium continetur. verba sunt: *Declinabit ad dexteram & esuriet, & comedet ad sinistram & non saturabitur.*

De

De Vulpe. Cap. XIX.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩπεκος. Κεφάλαιον. ΙΘʹ.

VVLPES versutum est animal. cùm enim esurit, & cibo caret, aprica loca adit, & humi strata animámque continens, ac simulans se mortuam, supina iacet, oculis & pedibus sursum erectis. Aues itaque delabuntur vt ipsa vescantur: illa verò arripit eas

subi-

Ἡ Ἀλώπηξ ἐστὶ πολύτροπον ζῶον. πεινάσασα δὲ καὶ ἀποροῦσα τροφῆς, ἀπέρχεται ἐπὶ τοὺς ἡλιακοὺς τόπους, καταρρίπτουσα αὐτὴν ἐς γῆν, καὶ ἀνεχομένη τὴν πνοὴν καὶ ὑποκρίνουσα τεθνηκυῖαν κεῖται ὑπτία, τούς ὀφθαλμούς τε καὶ τοὺς πόδας ἄνω ἔχουσα· ἐπερχομένων δὲ τῶν πετεινῶν, καὶ αὐτὴν κατεσθίειν

βουλο-

βουλομένων, ἐκείνη ἑτοίμως αὐτὰ κρατεῖ, καὶ ὅσα βούλεται καταβρώχει.

subitò, ac pro libito deuorat.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὕτω καὶ ὁ διάβολος παγιδεῦσαι τὸν ἄνθρωπον βουλόμενος, διαπειράζει αὐτὸν, ὅπως ἀμελῶς ἔχηται τῆς προσευχῆς, καὶ ῥᾷστα οὕτως παγιδεύει αὐτόν.

INTERPRETATIO.

Nec *aliter diabolus cùm illaqueare hominem vult, tentat ipsum, vt quàm negligenter se in oratione gerat: sicque facillimè irretitur.*

N O T Æ.

Versutum animal.] Nam & ipsum nomen, non quidem θέσει vt volebat Hermogenes; sed certè φύσει iuxta Cratyli sententiam, vulpi impositum videtur: ἀλώπηξ enim, ab ἀλῶ decipio, & ὢψ ὠπὸς, oculus, deriuatur; quasi multa oculis imponat vulpes. Hinc ἀλωπεκίζω, id est, fraudulenter & versutè ago: Quod & Latini veteres, eadem voce vulpinari dixerunt; & vulpionem, pro eo quod & Græci ἀλωπεκώδην. Varro; *Vulpinare modo, & concursa.* Apuleius; *Etiam cùm matri blandirere; tamen iam tunc vulpionem, & impium fuisse.* Itaque μεταφορικῶς callidi, ac veteratores, vulpina appellatione denotantur. Sic Christus Dominus, Herodem Antipam (cuius impij patris immanem feritatem, tot occisis infantibus, vt eundem vitę auctorem perderet, hac ipsa anniuersaria die qua hæc scribimus, id est, Decembris 28. Ecclesia commemorat) huius, inquam, patris haud degenerem prolem, sanctissimi Baptistis atrocem carnificem, vulpem appellauit Christus Lucæ 13. πορευθέντες (ait ad Pharisæos) εἴπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ. *Ite: dicite vulpi huic.* Dedit autem vulpina hæc πανουργία infinitis prope apologis occasionem, qui & Æsopi, & aliorum nomine circunferuntur. Parœmiæ item in eandem rem habentur quàm plurimæ.

Humi strata.] Gillius ex Oppiani lib. 2. De piscibus, de hac ipsa vulpeculæ proprietate iisdem verbis: *Cùm auium,* inquit,

inquit, *greges ſubuolantes videt, humi ſtrata iacet, ſimul & oculos claudit, & roſtrum in terram deponit, & animam continet, & dormientis, vel potiùs extinctæ ſpeciem, ſimilitudinémque gerit: cùm autem eam ſic ad terram abiectam aues deſpiciunt, mortuam arbitrantes, gregatim delabuntur, in eáque ſeſſitantes, tanquam illudunt: at vulpes, eas ad roſtrum appropinquantes ore hiante, atque imminente deuorat.* Hactenus Gillius: vbi & ranam piſcatricem, ſimili aſtutia piſciculos captare ait. Eadem ſunt apud Iſidorum Hiſpalenſem lib. 12. cap. 2. Albertum item, & recentiores alios: Niſi quòd Albertus exertam habere linguam, vulpem dicit. Michaël Herus his addidit, in argilla rubra eam priùs volutari, inquinaríque, vt vulnerata, ac ſanguine cruenta appareat, quod & icon exemplaris Sirleti præferebat. Glycæ cum Epiphanio mirè conuenit Annal. parte 1. *Vulpeculam nutrimenti laborantem inopia, ſupinam iacere tradunt, quaſi ſi foret mortua, ſimúlque anhelitum retinere: quamobrem diſtentam conſpicatæ volucres, in eam ſe demittunt, & veluti mortuam attingunt: tum illa ſubitò exiliens, quæ mortua credebatur, aues comprehendit, atque deuorat.* Hac ipſa ad captandas ſimias calliditate pardum vti, auctor eſt pluribus verbis Ælianus lib. 5. cap. 54. Quod & Græco adagio conſtat θάνατον παρδάλεως ὑποκρίνεσθαι *pardi mortem ſimulare*

Simulans.] Simulatio, peculiare eſt vulpis tributum, &, vt ſic dicamus, οἰκεῖον πάθος; vt contrà, aperta vis leoni accidit. Cicero: *Cùm duobus modis, id eſt, aut vi, aut fraude, fiat iniuria; fraus quaſi vulpeculæ, vis leonis videtur.* Lucretius vulpi dolos à natura datos cecinit. atque alibi: *Cur acris violentia triſte leonum Seminium ſequitur, dolus vulpibus, & fuga ceruis?* Hinc Lyſandri notum apophthegma, quod & in adagium abiit: *Vbi Leonis pellis peruenire non poſſet, vulpinam aſſuendam eſſe*: Quo ſignificabat, aut vi, aut dolo obtinendum. Nazianzenus duo hæc in Iuliano Imperarore deprehendi aiebat: *Illud autem*, inquit, *admodum prauum, ac malignum:*

gnum, quòd (cùm nec apertè nos allicere poſſet, nec tyrannicè cogere præ pudore ſuſtineret) leoninæ pelli vulpinam, aut, ſi mauis, Minois laruam ſummæ iniuſtitiæ prætexens, leniter vim afferebat. Billio interprete. Chryſoſtomus homil. 4. in cap. 1. Matthæi: Cùm à beſtiis mutuata vitia, in hominibus inſectetur, libidinem equis tribuit; vrſis voracitatem; odium camelis; rapinam lupis; ſerpentibus furorem; vulpibus ſubdolas inſidias.

Nec aliter.] Non Æſculapius ſanabit hanc paralyſim. Nec enim vlla ex parte aſſui poſſunt hæc præcedenti vulpinæ proprietati: niſi dicas, in eo dari ſimilitudinem; quòd ſicut vulpes non primùm aperto marte, ſed dolosè ac verſutè auibus inſidiatur: ſic generis noſtri hoſtis, grauiora ſcelera principio non ſuggerit; ſed vafrè priùs bona opera omittere ſuadet, atque ea quidem quæ ad vitæ eximiam quandam perfectionem magis ſpectant, qualis eſt oratio, quàm quæ neceſſario adimplenda ſunt; poſtea verò efferus, & immanis, irruit totus. Chryſoſtomus in lib. De orando Deo, vitæ baſim ac fundamentum, orationem eſſe ait: ac proinde proficientium in virtute quaſi quoddam tyrocinium ac primum rudimentum.

Diabolus.] Omni turpi elogio ſignificari poteſt Diabolus κατ' ἐξοχὴν. Vulpes hic eo germaniùs appellatur, quòd, auctore Origene, feræ huius, vt & lupi nomen, nunquam in diuinis literis ad bonum aliquod vſurpetur. Sic Gregorius theologus in oratione ſecunda De Theologia, quæ eſt triceſimaquarta inter nuper excuſas, omnem animam verſutam fideque dubia præditam per vulpem adumbrari ſcripſit. Noſtras autem Gregorius magis (dicam dialecticorum phraſi) in ſpecie Diabolum vulpis nomine ſignificat, homil. 4. in cap. 1. Matthæi. Hæreticos vulpium nomine deſignari in diuinis literis, commune eſt tam apud antiquos, quàm etiã neotericos ſcriptores. Videndi ſunt in Ezech. 13.

Nehem. 4. Thren. 5. Psal. 62. Cant. 2. Matthæi 8. Luc. 9. & 13. Et verò nostri temporis insidiosissimæ vulpeculæ in hoc etiam mirificè patrem suum vulpem Diabolum referunt; quòd iam diu in sanctas (vt & ille) preces, vnanimes conspirauerint. At sanctissimus & antiquissimus pater Epiphanius diabolicam hanc esse versutiam satis planè testatur.

Irretitur.] Nam orationis aggere demolito, in manu est immanissimo huic hosti triumphus, cùm ad illius sustinendos insultus oratio potissimùm sit instituta: adscribam eiusdem quem proximè citabam, Chrysostomi cum Epiphanio nostro symphoniam: Nimirum ait; *Contemptibilem, captúque facilem te ipsum prabebis sceleratißimis spiritibus qui continenter obambulant obseruantes nos; vt si quem deprehenderint nudatum deprecationis præsidio, protinus abripiant. Si nos conspexerint deprecatione communitos, ilico resiliunt, non aliter quàm prædones, ac facinorosi, vbi conspiciunt militis gladium in caput suum vibrari. Quòd si contingat aliquem esse nudum precationis præsidio, hic auulsus deportatur à dæmonibus, & in calamitates variáque mala impellitur. Oportet igitur vt hæc omnia metuentes precibus & hymnis nos ipsos circumuallemus, vt Deus omnium misertus dignos efficiat regno cælorum.* Hactenus Chrysostomus. Bernardus eamdem improbam dæmonum industriam in exturbandis nobis ab hoc orationis præsidio eleganter explicuit sermone 4. de Quadragesima.

ΠΕΡΙ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΥΚΤΙ-κόρακος. Κεφάλαιον Κ'.

De Noctua. Cap. XX.

ΦΗσὶν ὁ ψαλμῳδὸς· Ἐγενόμην ὡσεὶ νυκτικόραξ. ὁ γοῦν φυσιολόγος λέγει τουτὶ τὸ πετεινὸν ὑπεραγαπᾷν τὴν νύκτα, ἢ τὴν ἡμέραν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

ΟΥτως καὶ ὁ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους, τε-

AIT Psaltes, Factus sum sicut nycticorax. Physiologus igitur auem esse dicit amantem magis tenebras, quàm lucem.

INTERPRETATIO.

SIC Dominus noster Iesus Christus dilexit nos sedentes in tenebris, & in vmbra mortis, hoc

hoc eſt, Gentium populum amauit magis, quàm Iudæos, qui olim adoptionem, repromiſsionémque in patre habuerunt. Quamobrem Saluator dixit, Noli timere puſillus grex, quia complacuit patri veſtro, dare vobis regnum. Dices, impura auis eſt noctua: atqui Saluator per Apoſtolum dixit, Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit: humiliauit ſeipſum, vt exaltaret nos: factus eſt omnia, vt omnes ſaluos faceret.

τουτέστι, τὸν λαὸν τῶν ἐθνῶν, ὑπὲρ τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, τῶν ποτε τὴν υἱοθεσίαν καὶ ἐπαγγελίαν τῷ πατρὶ ἐσχηκότων. ἐκ τούτου καὶ ὁ σωτὴρ ἔλεγεν, Μὴ φοβοῦ τὸ μικρὸν ποίμνιον, ὅτι εὐδόκησεν ὁ πατὴρ ὑμῶν, δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν. ἐρεῖς μοι, ὅτι ὁ νυκτικόραξ ἀκάθαρτόν ἐστι· καὶ πῶς ὁ σωτὴρ ἔλεγε διὰ τὸν ἀπόστολον, ὅτι τὸν μὴ γνῶντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν· ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, ἵνα ὑψώσῃ τοὺς πάντας· τὰ πάντα γέγονεν, ἵνα πάντας σώσῃ.

NOTÆ.

De noctua.] Multi tradunt diſtingui nycticoracem à noctua: at cùm de ea proprietate agatur, quæ vtrique æquè conuenit, magis Latinam vocem vſurpare placuit.

Tenebras.] Et ab hac ipſa naturæ proprietate noctua à Latinis appellatur, vt auctores ſunt Feſtus & Varro: imò & per antonomaſiam, noctis auis dicitur. Ouidius de Bacchis in Orpheum concitis:

Et coëunt vt aues ſi quando luce vagantem
Noctis auem cernunt.———

Cui non eſt diſſimilis periphraſis illa in Martiano Capella:

An mage noctiuagæ tibi traditur alitis vſus?

Græcæ autem vocis (*νυκτικόραξ*) eodem ſpectat onomatopœia, quaſi Nocturnus coruus. Ambroſius proprietatis rationem talem docuit: *Noctua & nycticorax magnus & glaucis oculorum pupillis nocturnarum tenebrarum non ſentit horrorem: & quo fuerit obſcurior nox, eo crebriores volatus exercet inoffenſos: die autem videre non poteſt, quia exorto ſplendore viſus eius hebetatur.*

tatur, Sed parum phyſicè. Euſtathius autem ita fermè: *Noctuæ viſum in tenebris valere aiunt, interdiu obcæcari, propter nimis ſiccum & tenuem oculi humorem non ferentem vim luminis.* atque alibi: *Noctuam aiunt ſolùm inter aues quæ vncos habent vngues, & carnibus aluntur, fœtus non edere cæcos, propter igneam vim quam in oculis habet, qua tenebras etiam penetrat; quare & (ἐν ταῖς σκοτομήναις) Luna laborante cernit.*

Sic Dominus noſter.] Auguſtinus in enarratione Pſalmi 101. Chriſtum nycticoraci etiam comparat: *Ecce* (inquit) *nycticorax in parietinis amat & noctem: nam niſi amaret, vnde diceret, Pater ignoſce illis?*

Sedentes in tenebris.] Pſalmo 106. Sic Chryſoſtomus & Theodoretus priorem verſus partem, *Quoniam ſatiauit animam inanem, & animam eſurientem ſatiauit bonis*; de Iudæis accipiunt: poſteriorem, vt hîc Epiphanius, de Gentibus interpretantur. Et meritò: Iudæi enim ante natum Chriſtum, in luce verſabantur: habebant enim legem in qua cum fide promiſſionis, ſalutem conſequebantur. eſuriebant igitur ſolùm, quia nondum vero ac ſolido cibo ſed adumbrato veſcebantur; cetera erant in luce. Gentes contrà alta & caliginoſa nocte premebantur; ignorabant enim verum Deum, quod propriiſſimè appellabis in tenebris degere. quemadmodum enim ſola abſentia lucis noctem inducit iuxta philoſophorum ſententiam, & vulgatum illud Heracliti εἰ μὴ ἥλιος ἦν, εὐφρόνη ἂν ἦν, *ſi non eſſet ſol, nox eſſet*: ita ſola ignoratio Chriſti Ieſu, qui verum eſt mundi iubar, ſufficit ad ſuffundendas tenebras. Hæ itaque occupabant Gentium mentes. Et verò ſic occupabant vt ligna & lapides pro diis colerent: quin & eo multi veſaniæ deuenerant, vt ſerpentes, ſimias, boues, canes, cæpe quidam pro numine venerarentur. Verùm clementia & bonitate Dei populus hic qui in denſiſſimis hiſce ac pluſquam Cimmerijs tenebris verſabatur, *vidit* (vt inquit Iſaias) *lucem ma-*

gnam, & habitantibus in regione & vmbra mortis lux orta est.

Habuerunt;] Adoptionem, quia ille erat & vocabatur Dei populus: Promissionem, quia ex Abrahami semine venturum Saluatorem pollicitus fuerat Deus. Et hoc est quod Iudæi ipsi aduersus nos vsurpant, veteres populi sui prærogatiuas adhuc iactantes. sed eorum vanitatem satis confutant verba illa Domini apud Oseam: *Vocabo non plebem meam, plebem meam, & non dilectam meam, dilectam meam:* Et per Paulum ad Ephesios 2. *Eratis sine Deo in hoc mundo: nunc autem in Christo Iesu vos qui aliquando eratis longè, facti estis prope in sanguine Christi.* Respondet etiam disertè eidem obiectioni Tertullianus in libro aduersus eos, & Cyprianus lib. 1. testimoniorum, cuius idem est scopus. videndus etiam Chrysostomus homil. 6. in cap. 4. Matthæi.

Nolite timere.] Lucæ. 12. Extant autem vocationis Gentium, & Iudæorum reprobationis tertio quoque verbo in scripturis sanctis prædictiones. Tota quidem Isaię prophetia illis abundat; atque in ea præcipuè integrum caput 35. vbi de Gentium quæ in Christum crediture erant, futura consolatione, lætitia, securitate, & felicitate fusè agitur. item 49. vbi Christus Gentium dux constituitur, daturque in fœdus populi ex omni Orbis parte vocandi. item 54. & 55. vbi Ecclesia ad lætitiam inuitatur, quòd ex Gentibus numerosior futura sit, quàm erat synagoga. Denique videndi sunt in hoc ipso argumento (præter eos quos citauimus locos) Patrum cōmentarij in cap. Genes. 49. Num. 24. Deut. 32. 2. Reg. 22. 3. Reg. 8. Psalm. 2. vers. 8. & 21. versu 28. & 67. versu 32. & 85. versu 9. & 86. versu 4. Ierem. 16. Ioel. 2. Mich. 4. Soph. 3. Zachar. 2. & 9. Matth. 2. & 4. & 8. & 21. & 22. Luc. 2. Ioan. 1. & 8. & 10. & 19. & Apocalyp. 21. Act. 8. & 10. Ad Rom. 14. 1. Cor. 10. Ad Ephes. 2.

Impura auis est noctua.] Tum quia erat in lege prohibita tanquam

tanquam immunda, Leuit. 11. Deut. 14. tum etiam quia nocturnæ istæ aues improborum hominum vt plurimum adumbrationes esse solent: noctem enim τῶν πολλῶν κακῶν ἀρχηγὸν rectè appellauit Menander. Procopius: *Damnantur* (inquit) *in lege Mosis noctis ac tenebrarum amicæ aues, noctua, vespertilio* &c. *quia tales mala faciunt; ait enim Christus omnem qui mala facit odisse lucem*: & Nouatianus, siue auctor epistolæ De cibis Iudaicis: *Quando noctuam* (inquit) *prohibet, odit lucifugas veritatis*. At hîc Christus non comparatur noctuæ, quòd vt illa tenebras amet; sed quòd inter tenebras versetur, quærens scilicet eos qui in tenebris degunt, vt præstantissimam cognitionis & amoris sui lucem illis præferat. Similis huic Pharisaica illa fuit obiectio, Matthæi 9. *Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester?* cui ipse Dominus respondet; *Non est opus valentibus medico, sed malè habentibus*: &, *Non veni vocare iustos sed peccatores.*

Peccatum fecit.] 2. ad Corinth. 5. Cuius loci explicatio haud rectiùs aliunde peti potest quàm ex eodem Paulo ad Roman. 8. *Deus* (inquit) *filium suum mittens in similitudinem carnis peccati: & de peccato damnauit peccatum in carne.* item ex Isaiæ illo: *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrûm.* &, *Cum iniquis reputatus est.* cap. 53. Haud dissimili tropo appellatur Christus à Magno Basilio in sermone De Christi passione, nondum quod sciam vulgato, ἀνάθεμα ὑμῶν: & à Paulo, Maledictum, ad Galat. 3 *Factus*, inquit, *est pro nobis maledictum*; & prophetico sermone à Mose Deut. 21. illis verbis: *Maledictus à Deo est qui pendet in ligno.* quæ aduersus Iudæos, vt & Epiphanius hîc disputans citat & illustrat Iustinus in libro contra Tryphonem, & Tertull. aduersus Iudæos. Nec verò obstare (vt & hoc obiter) quod à Deo maledictum dicat Moses, eleganter docet noster Epiphanius aduersus Marcionem, hæresi 42. confutatione 2. & veros tum Pauli tum Mosis sensus explicat. Verùm (quan-

do is me locus admonet) dicam considerandum esse, an vel minùs fidum, vel certè diligentem interpretem egerit ibi Cornarius (Græca nobis ad manum non sunt:) Epiphanium enim arguẽtem Marcionem de malè intellecto Mosis loco, ita vertit: *Ignorat autem miser ille quòd nec Christus maledictio facta, absit: sed maledictionem propter peccatum nostrum abstulit, vbi* (addit) *seipsum crucifixit, & factus est mors morti, propter peccata nostra* &c. atqui Christum seipsum crucifixisse Theologi renuunt, cum S. Thom. 3. p. q. 47. art. 1. ad 1. Deinde vna linea interposita concedit quidem Christum redemisse homines, at negat emisse: verba sunt; *Sic etiam redemit* (Christus) *non dixit* (Paulus) *emit: nec enim ad alium venit vt raperet aut emeret: si enim emisset, non habens emisset, & velut mendicus, quæ non habebat acquisiuisset, & adeptus nos vendidisset, à quodam videlicet fœneratore impulsus.* &c. hoc autem repugnare videtur Paulo dicenti, *Empti enim estis pretio magno* 1. ad Corinth. 6. in quo articulo videndi sunt doctores qui de Christi satisfactione agunt, & Thomistæ in 3. p. tum q. 1. art. 2. tum q. 48. artic. 4. vbi S. Thomas dum respondet ad primam obiectionem, hanc ipsam quam in Cornarij versione legimus, diluit. Quinimo & idem Epiphanius lib. 2. cap. 66. in fine, dum confutat Manichæum, apertis verbis contra ipsum (qui præfata affirmabat) docet vtrumque verum esse; & Christum humanum genus redemisse & emisse. Itaque cautè legendus Cornarius. Esto hæc iustioris in Epiphanio nostro industriæ rudis quædam adumbratio.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΕΛΙΣ-σης. Κεφάλαιον ΚΑ΄.

De Ape. Cap. XXI.

Εἴρηται διὰ τοῦ σοφοῦ· Μικρὰ ἐν πετεινοῖς μέλισσα, καὶ ἀρχὴ γλυκασμάτων ὁ καρπὸς αὐτῆς.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Ὡσαύτως τὰ θεῖα ἔργα ἀνεξιχνίαστα ἐν ἀνθρώποις, καὶ θαυμαστὰ ἐν ὑψηλοῖς, καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι, καὶ κηρίον, καὶ ὑπὲρ πάντα τὰ κτίσματα.

AIT sapiens: Parua inter aues est apis, & principium dulcedinum fructus illius.

INTERPRETATIO.

HAVD aliter diuina opera incomprehensibilia sunt in hominibus, & mirabilia in excelsis, & super mel & fauum ac super creata omnia dulciora.

NOTÆ.

Sapiens.] Plinius auctor eſt, noctuas & apes feralibus odiis diſſidere. Itaque iungemus capiubus hiſce agnos tigribus. Locus eſt Eccleſiaſtici (vt vocamus) cap. 21. vbi & eadem habentur verba, & ferè ſimili tranſlatione declarantur.

Apis.] Nullum ferè eſt naturæ opus ſic admirandum vt apis. Nam verò vt periti pictores vel ſculptores, vt ingenij vires atque in arte præſtantiam oſtentent, minutiſſimam eligunt materiem, in qua rei eiuſce quam fingunt ita partes diſcriminant, vt vnaquæque perfectiſſimè cernatur, exprimatur, viuat: ſic naturæ huius architectus Deus in breuiſſimo inſecti corpuſculo ſapientiæ ſuæ diuitias mirum in modum profudit. Quod enim beſtiolæ iudicium? quæ in opere induſtria? quæ ſedulitas? quæ politia? quis ordo? deinde quàm abſcondita, atque adeò humano captu maior illius natura! opus peragit omnium longè mortalibus vtiliſſimum, ac communiſſimum; & tamen ita peragit, vt nullus adhuc, quantumuis curioſus, extiterit, qui aut miras cellularum fabricas viderit, aut laboris & induſtriæ rationem comprehenderit. Quin &, quod in aliis animantibus cognitioni obuium eſſe ſolet, generatio, ea in apibus æquè abſtruſa. Nam ferunt quidam ex apibus gigni apes: alij ex putrefacto melle oriri: nonnulli ex puriſſimo, eiecto ibi ſemine: multi intus emiſſo & conſeruato, iuxta ac piſces: nec deſunt qui ex bubula putrefactione; in quibus eſt & Homerus, & Dionyſius Vticenſis lib. 15. cap. 2. & Bianorus, à quo in epigrammate titulo εἰς θάνατον καὶ θανόντας, βουγενέες appellantur: & ex noſtratibus Virgilius. Ariſtoteles ipſe poſt longam diſcuſſionem vix certi quid ſtatuit. Dictum hoc ſit vt intelligatur, diuina opera, quorum altitudo percellebat Paulum, meritò ex apum operibus ac natura adumbrari. Qui autem exactius huius animalculi hiſtoriam velit diſcere, adeat Philoſophum lib. 3. cap. x. Plinium

nium lib.xj. à cap. 5. Virgil. lib. 4. Georgicon, vt citem magis obuia: nec enim inter ſacros aut prophanos ſcriptores reperietur quiſquam, apud quem non ſit frequentiſſima apum mentio.

Fructus.] Mel, à quo & ipſa apis Græcam denominationem accepit μέλιττα, aut ſi Mnaſeæ credendum eſt, & mel & apis ab Oreade nympha Meliſſa nomine, quę fauos melle plenos reperiẽs prima in Peloponneſo & cibo & apibus nomen dedit. Hyginus paulo aliter fabulam narrat. Vocat autem mel fructum apis, quod ab ea potiſſimum hoc munus habeamus: etſi alibi, quàm in ſimblis mel inueniri notum ſit: nec multum conſtat an ros ipſe matutinus mel ſit ab apibus ſorptus, ac poſtea in cellulis vorſus, an ab ipſis intus conficiatur.

Principium dulcedinum.] Nam mel dulciſſimum eſſe dulcium omnium tradunt & medici & phyſici. Homerus melli dulcedinem, vino ſuauitatem vt proprium attribuit: ſic tropo pro quauis re dulci accipitur, & mellitam linguam, eloquentiæ dulcedine pollentem vocamus. Hinc apes Homero, & Heſiodo, & Ambroſio noſtro Mediolanenſi recèns editis in ore mellificantes facundiam præmonſtrarunt. Et Leuitici 2. vetabat Dominus ne quidquam aut fermenti aut mellis adoleretur in ſacrificiis. vbi mellis nomine Clemens Alexandrinus, Origenes, & Hieronymus mundanæ eloquentiæ lenocinia ſignificari auctores ſunt.

Sic diuina opera.] Multarum rerum ſymbolum eſt apis, tam apud ſacros quàm apud prophanos ſcriptores. Deo hic comparatur. tum quòd illius opera (vti diximus) abſcondita ſint, tum quòd & mirabilia & dulciſſima. Vulgare eſt Phocylidis illud (cuius in honorem apis mentionem facimus) apud Stobæum ſerm. 65. vbi quatuor referuntur animalia ex quibus feminæ natæ exiſtimantur, ex cane, quæ omnino moleſtæ ſunt; ex ſue, quæ nec bonæ nec malæ; ex

equo,

equo, quæ aliquantulum commodæ; ex apicula, quæ optimæ. Simonidis etiam apud eundem auctorem ſermone 71. extant in idem elegantiſſimi verſus.

Incomprehenſibilia.] ἀνεξιχνίαστα. qua etiam voce apud Iobum virtus ac ſapientia Dei extollitur c. 21. *Qui facit magna* (καὶ ἀνεξιχνίαστα) *& incomprehenſibilia, & mirabilia quorum non eſt numerus*. Paulus item loco citato vias Domini ἀνεξιχνιάστοις appellat; vbi Latinus interp. *ininueſtigabiles* reddidit. Tertullianus in libro aduerſus Herrhog. eundem Apoſtoli locum tractans, iudicia Dei ininuentibilia dixit. nempe more ſuo, qui præpoſitione abnuente, vt vocat Feſtus, ſiue στερητικῇ, vt Cicero, liberrimè vti ſolet. Porro ad hanc diuinorum operum (vt ſic dicamus) incomprehenſibilitatem ſpectat patheticum illud atque impium forſan Plinij: *Furor eſt profectò, furor, egredi ex eo, & tanquam interna eius cuncta iam ſint nota, ita ſcrutari extera: quaſi verò menſuram vllius rei poſſit agere, qui ſui neſciat; aut mens hominis videre, quæ mundus ipſe non capiat.*

Mirabilia.] Dauid ſæpiſſimè Deum vocat τὸν ποιοῦντα τὰ θαυμάσια. Damaſcenus & illo antiquior Syneſius Chriſtum θαυματουργόν appellant.

ΠΕΡΙ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΞΗΡΟ-βατράχου. Κεφάλαιον. ΚΒʹ.

De terrestri Rana. Cap. XXII.

Οὗτος ὁ ξηροβάτραχος δέχεται τὸ θερμὸν τοῦ ἡλίου, τούς τε πάγοις, ὄμβρους, ἀνέμοις, καὶ χειμῶνας, καὶ πάντα ὑπομένει, οὐδαμῶς τε ἀπειρηκώς ἐστιν. ὁ δέ ὑγροβάτραχος ἀδυνατεῖ ὑπενεγκεῖν τι τῶν τοιούτων, ἀλλὰ καταλαβόντος τοῦ χειμῶνος, βάλλει ἑαυτὸν εἰς τὸν βυθὸν·

TERRESTRIS *hæc rana calorem solis excipit, & gelu, imbres, ventos, & hybernas tempestates sustinet. Aquatica verò nihil horum tolerare potest: verùm ingruente hyeme se ipsam in profundum demittit; Sole verò emicante emer-*

emergens placidè incaleſcit: cùm autem ſolis calor increuerit, ferre illum non poteſt, ac denuo in profundum ſeſe deiicit.

INTERPRETATIO.

S I C *& qui otioſè degunt monachi minimè poterunt famem, ſitim, nuditatem, continentiam, & humi cubationem tolerare: qui verò otio non indulgent, libenter ieiunant, atque omnia ſuſtinent.*

βυθὸν· ἐπιλάμψαντος δὲ τοῦ ἡλίου, ἐξερχόμενος ἡδέως θερμαίνεται, ἐπεὶ δὲ ἡ τοῦ ἡλίου θέρμη παχυνθῇ, αὐτὴν φέρειν οὐ δύναται, καὶ πάλιν ῥίπτει ἑαυτὸν βυθόνδε.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

ΟΥτω καὶ οἱ μοναχοὶ, οἱ μὴ ἀσκούμενοι οὐχ οἷοί τε ἔσονται ὑπομένειν πεῖναν, δίψαν, γύμνωσιν, ἐγκράτειαν, καὶ χαμαικοιτείαν. οἱ δὲ ἀναχολούμενοι ἥδιστα νηστεύουσι, καὶ πάντα φέρουσι.

N O T Æ.

Rana.] Et nunc malè cum apibus agetur, cùm ranas earum generi infeſtiſſimas tam propè coniunxerimus. Ariſtoteles enim, *Ranæ* (inquit) *quæ in luto degunt* (τελματιαῖοι) *apes ad aquam accedentes rapiunt: quam ob rem eas apiarij per ſtagna & paludes venari ſolent.* & Plinius: *Apibus aquantibus ranæ inſidiantur, nec hæ tantum quæ ſtagna riuóſque obſident, verùm & Rubetæ veniunt vltro, adrepentéſque ſufflant.* Cum Ariſtotele & Plinio ſenſit Ælianus.

Terreſtris.] Duo hæc ranarum genera, terreſtre & aquaticum rectè conſtitui experimento diſcimus: dignoſcere autem quæ earum ad illorum vnumquodque pertineant, non ita obuium. In eam ſententiam frequentiores eunt phyſici, vt terreſtres eſſe dicant Calamitas; quæ quòd inter arundineta degunt, ſic vocantur: rubetæ, quæ & in rubis & vepribus: quædam aliæ cornutæ: gibboſæ aliæ: aliæ ſtercorariæ dictæ, quòd vt plurimum ſub ſtercore latitent. quibus ſi bufones annumeres, non id ſine auctore fiet.

Nihil horum.] Plinius auctor eſt aquaticas ranas ſemeſtri tantùm vita in limum reſolui, ea ratione quod hybernis menſibus

mensibus nullæ conspiciantur: sed reprehenditur à recentioribus, & meritò: nam veteres ranas verno tempore iterum apparere constat; latent igitur interim ob frigoris impatientiam. Albertus, *Hyeme* (inquit) *latet rana extra aquam in rimis calidis & aliquando in aquis sub terra, quæ hyeme sunt calidæ: vere procedit ad aquas.* Et Matthiolus: *In paludibus illis quæ per hyemem non conglaciantur, omni tempore, præcipuè tamen vere, ranæ reperiuntur.* Aristophanes diebus apricis in paludibus suis salire eas per cyperum & phleon (fruteti genus est) ait. vbi Interpres, sole & calore gaudere scribit. Spectat huc etiam quod ex Arato, Plinio, Plutarcho, & Æliano vulgò traditur: scilicet cùm illæ altius vel clarius solito coaxant (sic vocant earum obstreperos sonos) pluuiam portendi: quoniam (vt ex Theone citat Rhodiginus) frigidiorem reddi aquam conqueruntur.

Sic monachi.] Rana aquatica magis est deses, quàm terrestris, quæ & per proceras arbores repere, & in altioribus ramusculis coaxare solet: aquatica contrà semper in aquis torpet.

Qui otiose degunt.] Malorum omnium lernam esse otium quamplurimis veterum auctorum testimoniis constat: cùm autem omnibus perniciosum sit, maximè tamen iis qui monasticen profitentur, exitiale est: qui scilicet si otiantes stationem deserant, hostes quidem vltro accersunt; id est, prauas animi affectiones, quę aduersus spiritum semper militant, prouocant, & validiores efficiunt: tandem experimento discunt scriptoris Græci verum esse illud, πράγματα ἐξ ἀπραξίας. Sanctus Hieronymus scribens ad Rusticum monachum de viuendi forma, vnum illud admonet, né otiosus vnquam sit; sed vel fiscellam texat iunco; vel canistrum lentis plectat viminibus; humum sarriat; areolam æquo limite diuidat; plantas per ordinem ponat; aquas irriguas ducat; texat lina capiendis piscibus. quæ ipsius verba sunt,

ba sunt. hunc enim fuisse monachis Ægyptiis morem, vt neminem inter ipsos otiosum esse sustinerent, ibidem testatur. Extat autem fragmentum hoc apud nostrum Gratianum tomo 5. titulo De consecratione. Chrysostomus in homilia De vita monachorum, nullam illos horam exercitatione vacuam habuisse scribit. Et Basilius, in instituto hoc coryphæus, monasteriorum fermentum otiosos vocat. Eadem doctrina ex Climaco, Cassiano atque aliis id argumenti scriptoribus facilè colligitur. Quòd cùm ita sit, æquè tamen commendatur in monacho vitæ quies. Nec enim (etsi prima fronte contraria videantur) repugnat, monachum non esse otiosum, & tamen in quiete viuere. In Vaticana bibliotheca (cuius certè inexhaustos thesauros quotidie experimur) extant inter Græca, Hesychij opera, plut. 4. n.329. in quibus alius latet auctor nomine Antiochus, qui (quod sciam) nondum vulgatus est: Codicis epigraphe est, τοῦ ἁγίου ἀντιόχου πρὸς εὐστάθιον κεφάλαια διάφορα; *Sancti Antiochi ad Eusthatium diuersa capita*: Nec statuerim an is sit Antiochus qui Ptolemaidis episcopus fuit, natione Syrus, eloquentia clarus, quam & Constantinopoli professus est; an ille alter Eusebij Samosatensis ex sorore nepos, qui imponi sibi manus ab Ariano episcopo passus non est: ille iunior fuit, & sub Arcadio vixit: iste verò antiquior, & sub Valente. Eustathios item duos legimus, vnum episcopum Antiochenum, & qui in concilio Nicæno de Constantini laudibus orationem habuit, sanctitate clarissimus, qui & sub Constantio confessor occubuit, Catholicæ fidei propugnator acerrimus: alterum qui primus inter Armenos monastices auctor censetur: cui Basilij Ascetica à plerisque adscribuntur Sebastenus ex monacho episcopus, quique in errores aliquot postmodum lapsus creditur, à quibus ipse se in concilio purgauit: vixit autem temporibus Valentis, cui cum synchronos

fuerit

fuerit prior Antiochus, vero similius est illum esse ad quem inscribitur liber. Vtcunque sit, Antiochi extat opus quod dico, aureum quidem illud & quod totum ad monasticæ vitæ perfectionem pertinet: in eo primum caput est, περὶ ἡσυχίας, *De quiete.* initium autem tale ferme: *Iuuat monachum quies: nam si & scelere vacauerit, & quatuor in oratione virtutes adiutrices acceperit, videlicet longanimitatem, vigilantiam, humilitatem & temperantiam; nullum ea ad perturbationum vacuitatem certius compendium dari potest.* Deinde φιλησυχὸν μοναχὸν graphicè describit, & quàm sit necessaria virtus hæc huiusce instituti sectatoribus, doctè explicat.

De Charadrio. Cap. XXIII.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΧΑΡΑδρίου. Κεφάλαιον. ΚΓ΄.

EST *auis charadrius dicta, quam Physiologus ait albã esse totam absque vlla prorsus nigredinis nota. Porrò si quis morbo laboret, sitq́ hominis ægritudo lethalis, prospectũ suũ charadrius ab illo auertit: sin verò morbus vitæ securitatẽ promittat, tunc charadrius in ægrum intendit visum, & vicissim æger in charadrium.*

INTER.

Ἔστι γὰρ πετεινὸν λεγόμενον χαράδριος. ὁ φυσιολόγος ἤλεγξε περὶ τούτου ὅτι ὅλον λευκόν ἐστι, μὴ ὅλως μελανίαν ἔχον. καὶ ἐάν τις νοσῇ, ἡ νόσος τοῦ ἀνθρώπου εἰ ἔστιν εἰς θάνατον, ἀποστρέφει ἀπὸ τοῦ νοσοῦντος τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὁ χαράδριος· ἐὰν δὲ ἡ νόσος πρὸς ζωήν ἐστιν, ἀτενίζει τὸν νοσοῦντα ὁ χαράδριος, καὶ ὁ νοσῶν τὸν αὐτόν.

EP-

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὕτως ὁ κύριος ἡμῶν χριστὸς ὁλόλευκός ἐστι, μηδεμίαν μελανίαν τοῦ κόσμου ἔχων. ὃς μὲν ἀπὸ τῶν ἀπολουμένων πρόσοψιν ἑαυτοῦ ἀποβέπει, ὃς δὲ τῶν ἁγίων εἰς τὸ πρόσωπον βλέπει. ἄγε, ἐρεῖς μοι, ὅτι χαράδριος ἀκάθαρτός ἐστι, καὶ πῶς φέρεται εἰς πρόσωπον τοῦ χριστοῦ; ἀκάθαρτος δὲ ἐστὶ καὶ ὁ ὄφις, καὶ ἐμαρτύρησεν αὐτῷ ὁ χριστὸς λέγων· Καθὼς ὕψωσε μωσῆς τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

INTERPRETATIO.

Sic Christus Dominus noster candidus est totus, absque vlla mundana nigredine, qui à reprobis vultum suum auertit: in sanctorũ autem faciem respicit. Age, quomodo (inquies) cùm charadrius impura sit auis, personam Christi sustinet? impurus quidem est & serpens, quem tamen in testimonium adduxit Christus, dicens: Quemadmodum exaltauit Moses serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis.

NOTÆ.

Charadrius.] Auem hanc inter nocturnas numerat Aristoteles lib. 9. cap. 11. à quo nec Græca ipsa etymologia abhorret, vt idem Philosophus auctor est: τὰς δὲ οἰκήσεις (ait, de domiciliis volucrum agens) οἱ μὲν περὶ τὰς χαράδρας, οἱ δὲ χηραμοὺς ποιοῦνται καὶ πέτρας, οἷον ὁ καλούμενος χαράδριος. Et Aristophanis scholiastes: *vocatur* (inquit) *charadrius* ἀπὸ τοῦ τὰς χαράδρας διατρίβειν, *quòd incolat hiatus seu terræ voragines.* Gaza in Aristotele nunc hiatulam aut hiaticolam reddit, nunc rupicem; eodem spectante vocis significatione.

Albam esse totam.] Non explicat Aristoteles quo colore sit charadrius: verùm docet esse & colore & voce praua. verba illius sunt: ἔστι δὲ ὁ χαράδριος καὶ τὴν χρόαν καὶ τὴν φωνὴν φαῦλος: *praua est hæc auis & colore & voce.* vertente Gaza. Albertus cum Physiologo sentit, & albam esse totam testatur.

Morbo laboret.] Auctor anonymus Psalmorum commentator in commentario Psal. 84. vers. *Deus tu conuersus viuificabis nos*; idem omnino de charadrio scribit. Albertus etiam

& recentiores alii. Illud verò & magis notum, & melioris notæ auctoribus commune, charadrij prospectum regio morbo laborantibus prodesse. Ælianus: *Charadrius auis eximio naturæ beneficio affecta est: nam siquis ictericus in eam acerrimè intueatur, illa contrà sine nictatione ex animo respiciat, sic affectum hominem suo obtutu ad sanitatem reducit.* Suidas idem de charadrio narrat, verbo ἰκτερός; atque alibi ex Didymo prouerbium citat, χαράδριον μιμούμενος, *charadrium imitans*: vbi eiusdem proprietatis meminit. Apud Aristophanem item, & illius interpretem eadem ferè de hac aue leguntur: nec diuersa in Heliodoro Æthiopicæ historiæ lib. 3. Plinius autem huius proprietatis auem non charadrium, sed icterum vocat lib. 30. cap. 11.

Reprobis.] Significat diuinum illud à mortalium intellectione longè semotum, de hominis vel reprobatione, vel salute, præiudicium: est autem comparatio qualis esse potest in re omnium abstrusissima, non certè in omnibus apta. Auis enim hæc (vt de ea quam hic Physiologus narrat proprietate dicamus,) non morbi aut salutis homini causa est: verùm id solum naturę beneficio assequitur, vt moriturum vel victurum cognoscat; Dei contra voluntas ipsa efficiens est, & finalis (vt logici loquuntur) causa, hominis vel salutis vel reprobationis: ita vt nostra salus ex præparata à Deo in præsenti agone amoris sui gratia, & post hunc æterna felicitate præordinata definiatur; contrà reproborum derelictio in denegata diuina beneuolentia, & æterni cruciatus supplicio decreto. Quod cùm ita sit, & superna hæc constitutio, non ab vllo impediri possit, non immutari, erunt nihilosecius reatuum suorum (quibus æterni ignes meritò destinabuntur) ipsimet miseri sola & potissima causa: quibus videlicet liberum adhuc fuerat, talia non committere. Ad hæc Deus ipse, qui quod huic vltro concedit, illi vltro denegat, bonitatis, iustitiæ, misericordiæ vnica & absolutissima

tiſſima idea. Itaque conſultius eſt (vt ait Ieremias) in ſilentio & ſpe ſalutare Dei præſtolari. Me quidem theologicæ diſciplinæ rudem hominem mirificè confirmat quod lego in Auguſtino, ſalutem nempe meam multo magis cordi eſſe Deo, quàm mihi ipſi, reprobationem contrà dolori ac mæſtitiæ (vt humano captui voces accõmodentur.) Deinde (vt eſt apud Origenem) in altiſſima iſta abyſſo nullam eſſe ſecuriorem anchoram, quàm ambulare in Dei timore, & humiliter de ſe ſentire.

Auertit.] Auertere faciem ſuam dicitur Deus ab his quos reprobat & odio habet: contrà, eos reſpicere quos approbat & diligit. Atque hi frequentes ſunt in ſcriptura ſacra loquẽdi modi. Certè ab vno Dauid non pauca peti poſſunt vtriuſque phraſeos teſtimonia, qui id vnum malorum omnium maximum arbitrabatur, ſi à ſe faciem ſuam auerteret Dominus: Pſal. 12. verſ. 1. & 26. verſ. 9. & 29. verſ. 8. & 43. verſ. 24. & 68. verſ. 18. & 87. verſ. 15. & 101. verſ. 2. & 131. verſ. 10. & 142. verſ. 7. Contra, rex idem aſpici à Deo feruentiſſimè orat Pſal. 12. verſ. 4. & 24. verſ. 16. & 65. verſ. 7. & 85. verſ. 16. & 89. verſ. 16. atque alibi. Geneſeos locus ille qui huius argumenti ſcriptoribus in ore eſt, vtrumque coniunxit: *Reſpexit Dominus* (inquit Moſes) *ad Abel, & ad munera illius: ad Cain autem & ad munera illius non reſpexit.* Hilarius in expoſitione Pſal. 65. vtriuſque tropi in ſcriptura ſacra frequentiam multis exemplis docet.

Immunda.] Quia & charadrius inter aues quibus vetus lex veſci prohibebat, continetur Leuit. 11. & Deut. 14. Radulphus Flauiacenſis, non vltimæ ætatis auctor, in commentario illius loci: *Sed & charadrion* (inquit) *auis garrula, nimiam quorumdam redarguit loquacitatem.*

Sicut exaltauit.] Ioan. 3. Habetur autem hiſtoria Num. 21.

De Pico. Cap. XXIIII.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΕΝδροκόλοπος. Κεφάλαιον. ΚΔ'.

PICVS auis est varij coloris, quemadmodum & Diabolus versipellis est: nemoris fruteta ingreditur, roströque petit, aurem iis admouens: quòd si siderata inanisue arbor fuerit, illam excîdit, atque excisam occupat: verùm si solidam deprehenderit,

Ὁ Δενδροκόλαψ ὄρνεόν ἐστι ποικίλον, καθάπερ καὶ ὁ διάβολος ποικίλος ἐστι. περιέρχεται δὲ ὁ δενδροκόλαψ διὰ τῶν τοῦ δρυμοῦ ὑλῶν, καὶ τῇ προβοσκίδι παίει, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκροᾶται· καὶ εἰ μέν ἐστι κωφὸν καὶ ἀκάρδιον τὸ δένδρον, ἐκκόπτει, καὶ ἐς αὐτὸ εἰσέρχεται· εἰ δὲ ὁλο-

ὁλοκάρδιόν ἐστιν, ἐκφεύγει, ἐκεῖθεν ἀπερχόμενος εἰς ἕτερον δένδρον.

benderit, intactam relinquens, auolat, atque aliam inuadit.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὕτως ὅτε διάβολος διὰ δρυμοῦ πορεύεται, τουτέστι, διὰ τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως, καὶ ἐπὶ τοῖς δένδροις καθέζεται, ἤγουν τοῖς ἀνθρώποις, μεταβάλλων τὰς καρδίας αὐτῶν εἰς τὴν ἀκαθαρσίαν, παίει καὶ τῷ ὠτὶ ἀκούει. καὶ ἂν μὲν ὁ ἄνθρωπος κωφός τε καὶ ἀκάρδιός ἐστιν, ἐν αὐτῷ εἰσερχόμενος νεοσσεύει· ἂν δὲ ὁλοκάρδιος, ταχέως ἐκφεύγει, καὶ εἰς ἑτέρους ἐπαναλάμπει.

INTERPRETATIO.

N o n *aliter Diabolus ſiluam, naturæ videlicet humanæ, intrat, atque in arboribus conſidet, hominis inquã cor ad inhoneſta traducens, ferit, atque attentè obſeruat. ſi itaque hominem eſſe inualidũ atque excordẽ animaduertat, ipſum inuadit, & in eo nidũ ſuum cõſtruit. quòd ſi firmo integróque eſſe corde ſentiat, fugit ſtatim, & ad alios accedit.*

N O T Æ.

Picus.] Nulla ferè ſimplex vox eſt, qua ſignificetur hæc auis: à Græcis δρυοκολάπτης, δρυκόπος, δρυμοκόλαψ, καλοτύπος, πελεκᾶς, appellatur; ſed vbique compoſitè, ſcilicet à perforandis arboribus. Latini arboricidam, roboriſecam, lignipetam vocant, eadem etymi ratione. Picum etiam dicimus, ſed retento priſco Pomonæ amatoris nomine,

—*Quem capta cupidine coniux,*
Aurea percuſſum virga, verſúmque venenis,
Fecit auem Circe.—Æmilius Macer Theogonia Picumnum vocauit: *Et nunc agreſtes inter picumnus habetur.* Refertur à Nonio.

Varij coloris.] Picorum genera quædam leguntur in Ariſtotele: quorum quod minimum eſt, & piponum ſeu piprarum aliqui appellant, rubeis quibuſdam diſtingui pennis, ait, & Albertus paruum & varium vocat. Virgilius in citato carmine:

—*Sparſitque coloribus alas.* Ouidius in 14.
Purpureum chlamydis pennæ traxere colorem,

Fibula quod fuerat, vestémque momorderat aurum
Pluma fit, & fuluo ceruix præcingitur auro.

Sunt & pici virides, sunt & cinerei: de quibus in Aristotele.

Versipellis.] Sic reddidi illud ποικίλος: est autem paronomasia: Picus enim ποικίλος est, id est, variegatus, versicolor, pictus: malus item dæmon ποικίλος, id est, vafer, astutus, callidus, &, vt Glossæ vertunt, dædaleus. in Latina voce, varius, eadem datur allusio, Columella: *Si arietis palatum atque lingua nigra aut maculosa sit, pulla vel etiam varia nascitur proles.* Plinius: *Muræna varia & infirma: Myrus vnicolor & robustus.* Poëta: *Quid lynces Bacchi varias?* Deinde, in Cicerone, *Adulatoris animus varius & multiplex.* Idem Orator Sextilium laudat quòd in causa non fuerit varius. Vlpianus lib. xj. ad edictum agens de dolo malo: *Hoc edicto prætor aduersus varios & dolosos qui aliis obfuerunt calliditate quadam, subuenit, ne vel illis malitia sua sit lucrosa, vel istis simplicitas damnosa.* l. 1. ff. eodem tit.

Rostróque petit.] Aristotel. lib. 9. cap. 9. auctor est picum arbores rostro tundere, pulicum, & vermium, qui ibi latent, causa, quò exeant, egressos enim lingua excipit, atque illis victitat. Deinde tantam inesse vim huius auiculæ rostro refert, vt tertio ictu amygdalum aliquando perforarit. quod & in commentario περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων repetit. Auicenna quidem magis tragicè rem narrat, si Alberto credimus à quo allegatur, nam vno tantùm ictu exsecari ramos à pico scribit. Apud Ælianum lib. 1. cap. 48. & Plinium lib. 10. cap. 18. & lib. 25. cap. 4. & lib. 28. cap. 10. Multa de hac aue legimus: inter quæ mirum illud quod citato Trebio scribit, clauum cuneúmve adactum quanta libeat vi arbori in qua picus nidum habeat, statim exilire cum crepitu arboris, cùm insederit clauo aut cuneo. Quod autem scribitur de herba illa, qua admota, quidquid impedimenti est in nidi foramine, resilit, Plinius idem nullo pro-

bato

bato teſtimonio fulciri ait. Ego cùm hæc ſcribo, in horto ædium Mag. Alphonſi Ciaconis Dominicani, viri optimi & doctiſſ. quas ille in Pincio habet, Mediceis hortis contiguas, ferè cotidie picum video, in proceriſſima pinu nidum excauantem: ita nimirum induſtriè & affabrè, vt vel admoto circino rotundius reddi foramen à perfectiſſimo geometra vix poſſit. Quod verò ad Ciaconis potiſſimum domum auicula confugerit, id etiam inter ἀκούσματα θαυμάσια recēſendum à phyſiologis: quippe non aliud eſt hiſce naturæ miraculis auguſtius in vrbe delubrum, non certius aſylum. Nos olim pueri picorum naturam muliebri loquacitati, vt ætas illa ferebat, ſic comparauimus:

Antiquam ſiluis frondoſo ac robore quercum
Roſtro picus auis paruula dilacerat:
Femina ſic, iuſtæ deſunt cui corpore vires,
Mortiferum ſæuo virus ab ore iacit.

Aurem iis admouens.] Plinius: *Percuſſi corticis ſono pabulum ſubeſſe intelligunt.* libro x. c. xviij.

Nidum ſuum.] Ezechielus Aſſyriorum regis interitum narrans, & ſimile quid euenturum Pharaoni Ægyptio prædicēs, comparauit illum frondoſo ac procero Libani cedro, in cuius ramis nidos fecerunt omnia volatilia cæli, & ſub cuius frondibus genuerunt omnes beſtiæ ſaltuum. cap. 31. Vbi Hieronymus, vt & alij ſacri expoſitores, ſimili qua Epiphanius allegoria dæmones intelligit in reproborum cordibus quieſcentes. Eadem ferè phraſi referunt Euangeliſtæ, proditoris Iudæ facinus: I*ntrauit* (inquiunt) *Satanas in Iudā.* Luc. 22. Ioan. 13. Sed Auguſtinus in expoſit. pſal. 136. cum Epiphanio ſentit, & ideo in Iudæ cor diabolum intraſſe docet, quia vacuum & inane cor habebat.

De Ciconia. Cap. XXV.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΕΛΑΡγοῦ. Κεφάλαιον. ΚΕ΄.

CICONIA auis est castissima: mas enim nec feminam illecebris ad coitum prouocat, nec ipsi vim infert. Deinde eadem auis mirabili pietate vtrumque parentem in senectute alit.

INTERPRETATIO.

SIC & nos duo illa diuina præcepta

Ἔστι δὲ ὁ πελαργὸς ἁγνότατον ὄρνεον. οὔτε γὰρ ὁ ἄῤῥεν τὴν θήλειαν θελγήτροις πρὸς τὴν ὀχείαν ἐκκαλεῖ. ἡ δὲ βίᾳ συνάπτεται. τὸ γὰρ ὄρνεον τοῦτο τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ εὐσεβείᾳ θαυμασίᾳ γηροβοσκεῖ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὕτω καὶ ἡμᾶς δύο θείας ἐντολὰς ἐπι-

ἐπιπληρεῖν δεῖ, τουτέστι ἐκκλίνειν ἀπὸ τοῦ κακοῦ, καὶ τὸ ἀγαθὸν ποιεῖν, ὥσπερ γέγραφε ὁ βασιλικὸς προφήτης. καὶ ὁμοίως δὲ ἐν δεκαλόγῳ προστάττει ὁ κύριος οὕτω λέγων, Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου. καὶ αὖθις· Μὴ μοιχεύσεις.

cepta adimplere oportet, hoc est, à malo diuertere, & bonum facere, quemadmodum regius propheta scripsit. Sed & Dominus similiter in Decalogo iubet, sic dicẽs: Honora patrẽ tuũ & matrem tuam: & rursus, Ne mœchaberis.

NOTÆ.

Castißima.] Refert Ælianus lib. 8. cap. 19. in Cranone (ciuitas Thessaliæ est in Pharsalicis Plinio & Stephano, Ephyra ab Homero; hodie, auctore Bellonio, Ceres appellatur) eximia forma mulierem quandam fuisse, cui nomen erat Alcinoë, quæ cùm à coniuge peregre profecto domi relicta esset, stupri consuetudinem cum seruo habebat: hoc igitur cùm ciconia, quæ domi alebatur, videret, seruiles iniurias in dominum non tulit; sed in adulterum conuolans oculos illi eruit. Hoc Ælianus riualem inuidiam (interprete Gillio) vocat: sed plausibilius est, castitatem appellare.

Illecebris.] Lex Areopagi magis puniendum esse decreuit illum qui muneribus & persuasionibus alienam vxorẽ corrupit, quàm eum qui vim intulit: quia ille animum etiam corrupit, hic corpus tantùm. Vide Lysiam in oratione de cæde Eratosthenis. Gorgias autem in oratione pro Helena vtrumque vim vocat, & hoc nomine scelus omne in Alexandrum reiicit, ipsam iniustè reprehendi probans. Non est dissimilis argumenti quod in Demetrio & Timotheo vertitur in dubium: quorum cùm vnus vi tyrannidem exercuerit, alter muneribus & obsequio; quæritur vter eorum haberi debeat immanior. Ius nostrum, in adulteros qui vim intulerunt, seuerius animaduertit.

Mira pietate.] Commendantur in ciconia eximiæ virtutes, prudentia, iustitia, temperantia, sed præ omnibus pietas tam

tas tam in prolem, quàm in parentes : cuius rei frequentissima mentio est apud omnes naturalium rerum scriptores. Hinc fit, vt πελάργειν, pro, mutui beneficij vicem rependere, dicamus, ab huius nempe auis nomine sumpta translatione. Apud scholiasten Aristophanis notauit Budæus leges quasdam ἀντιπελαργοὺς, dictas, quibus scilicet cauebatur de alendis in senectute parentibus. Eodem etiam spectat epitheton illud Pietaticultrix, ciconiæ à Petronio Arbitro tributum. Denique apud sanctos Patres communis est pietatis ciconiæ mentio & allegoria. Ex Græcis videndus Basilius in hexemer. homil. 8. & in peculiari libello cuius titulus est, *De honore quo afficiendi sunt parentes in senectute, & iuuentute.* Ex Latinis Ambrosius eod. opere cap. 5.

Declina à malo.] Psal. 33. vers. 15. Quibus verbis perfectio Christianę vitæ continetur. idem est quod Paulus Romanos docuit cap. 12. *Dilectio* (inquit) *sine æmulatione. odientes malum, adhærentes bono.* Non enim sufficit malis operibus abstinere, nisi bona feceris. Maximus monachus in capitibus monasticæ exercitationis, locum psalmi illustrat: citatur autem ab Anastasio in quæstione 5. cui titulus; *Si sit senex aut imbecillus, & cùm pusilli sit animi, non possit esse monachus, aut facere quæ sunt monachi; quomodo poterit pœnitentiam agere, & saluus esse?* Extat etiam Dorothei Archimandritæ in hoc argumento celebris homilia, quæ inscribitur: *De timore & pœnis inferni; & quòd eum qui saluari cupit, non deceat sine cura suæ salutis viuere.*

Laus Homini Deo, & Virgini Matri.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ,
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ,
ΕΙΣ ΤΑ ΒΑΙΑ
ΛΟΓΟΣ.

BEATI
EPIPHANII,
EPISCOPI CYPRI,
IN DIE FESTO
PALMARVM
SERMO.

Cum ſcholiis.

LECTORI.

ON abs re litteraria fore duxi, (candide lector) si Epiphanij Physiologo eiusdem sancti nondum vulgatus (quod sciam) in Palmarum festiuitatem hymnus, sub eodem SIXTI V. Pontificis Maximi nomine, iret comes. Hymnum quidem meritò appello, quem totum piis inuocationibus, encomiis, votis, iubilis plenum legis. Hunc instructissimæ Antonij Caraphæ Cardinalis optimi & amplissimi bibliothecæ debes: ex cuius videlicet antiquo quodam Græco codice Gerardus Vossius Belga vir doctus & pius eum exscripsit, & nobis pro veteri mutuæ amicitiæ nostræ iure communicauit. Itaque Latinum ex Græco duabus aut tribus adiunctis notulis exhibemus. Et verò exhibèmus, in eam spem adducti, vt tantis duobus patronis commendatus Epiphanius, Sirleto nempe & Carapha, beneuola luce perfruatur. Carapha, quem certè studiosi protectorem, boni parentem, doctrina refugium, virtus asylum agnoscunt. Datur hoc diuino numine sacrosanctis hisce studiis, vt numquam sine Mecœnatibus iaceant: itaque vno

——auulso, non deficit alter
Aureus. Vale.

SAN-

SANCTISSIMO D. N. SIXTO V. PONT. OPT. MAX.

ASCE *etiam melioris temporis exuuias, Pater Beatissime, nomini tuo sacras esse decet: nam si auctorem, id est, sanctissimum Episcopum, si argumentum, id est, populi institutionem consideres; vni tibi Episcoporum Episcopo, Catholicæ Ecclesiæ magistro meritò debentur. Iam si & industriæ nostræ rationem habeas, id certè omne antiquo ciuitatis huius tuæ iure, quod dominis in seruorum bonis datur, vindicabis. Vale Felix.*

S. T.

Humilis seruus

D. Consalus Ponce de Leon.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΕΙΣ ΤΑ ΒΑΙΑ.

Κύριε εὐλόγησον.

ΧΑΙΡΕ σφόδρα θυγάτηρ Σιὼν, τέρπου καὶ ἀγάλλου πᾶσα ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ· ἰδοὺ γὰρ πάλιν ὁ βασιλεὺς πρὸς σὲ παραγίνεται, ἰδοὺ ὁ σὸς νυμφίος ἐπὶ πώλου καθήμενος ἔρχεται. ἐξέλθωμεν εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ, ἀποδῶμεν ἰδέαν τὴν δόξαν αὐτοῦ, προφθάσωμεν φαιδρῶς εἰς τιμὴν τῆς εἰσόδου αὐτοῦ. πάλιν ὁ βασιλεὺς Σιὼν, τῶν ἐθνῶν ἡ προσδοκία ἐπὶ τὴν Σιὼν ἔρχεται, πάλιν τῷ κόσμῳ σωτηρίαν χαρίζεται, πάλιν τὸ φῶς ἐφίσταται, πάλιν ἡ πλάνη πέπαυται, πάλιν ἀνθεῖ ἡ ἀλήθεια, πάλιν ἡ ἐκκλησία χορεύει, πάλιν ἡ συναγωγὴ χηρεύει, πάλιν αἰσχύνονται δαίμονες, πάλιν κατάρα λύεται, πάλιν ἑβραῖοι ταράττονται, πάλιν ὁ δράκων συντρίβεται, πάλιν τὰ ἔθνη εὐφραίνονται, πάλιν Σιὼν καλλωπίζεται, χειρὸς ἐπὶ πώλου ὡς ἐπὶ θρόνου καθήμενος ἔρχεται, οἱ οὐρανοὶ ἀγάλλεσθε, ἄγγελοι ὑμνήσατε, τὰ ὄρη εὐφραίνεσθε, οἱ βουνοὶ σκιρτήσατε, ποταμοὶ κροτήσατε, οἱ ἐν Σιὼν χορεύσατε, αἱ ἐκκλησίαι χαίρετε, ἱερεῖς ὑμνήσατε, προφῆται προφθάσατε, μαθηταὶ κηρύξατε, λαοὶ ἀπαντήσατε, πρεσβῦται συνδράμετε, αἱ μητέρες χορεύσατε, οἱ θηλάζοντες ᾄσατε, νεανίσκοι βοήσατε, τὰ ἔθνη συνάχθητε. πᾶσα κτίσις, πᾶσα φύσις, πᾶσα τάξις, πᾶσα πνοὴ, πᾶσα ἡ γῆ, πᾶσα ἀξία, πᾶσα ἡλικία, πᾶσα ἐθναρχία, πᾶσα βασιλεία, βασιλικῶς τῷ βασιλεῖ τῶν βασιλέων ἀπαντήσωμεν, τῷ θεῷ τῶν θεῶν θεϊκῶς ἀναμέλψωμεν, τῷ νυμφίῳ τῆς ἀφθαρσίας θεονύμφως χορεύσωμεν, τὰς λαμπάδας φαιδροὶ φαιδρῶς ἐφαψώμεθα, τοὺς χιτῶνας τῶν ψυχῶν θεοπρεπῶς ἐξαλλάξωμεν, τὰς τοῦ βίου ὁδοὺς καλῶς ἑτοιμάσωμεν, τὰς εἰσόδους τῶν ψυχῶν τῷ βασιλεῖ διανοίξωμεν, τὰ βαΐα τῆς νίκης ὡς νικητῇ τοῦ θανάτου βαστάσωμεν, τοὺς κλάδους τῶν ἐλαιῶν τῷ ἐκ Μαρίας κλάδῳ θεοπρεπῶς ἐπισείοντες, τὰ ἀγγέλων τῷ θεῷ τῶν ἀγγέλων ὑμνήσωμεν, μετὰ τῶν

παίδων

BEATI EPIPHANII EPISCOPI CYPRI IN DIE FESTO PALMARVM.

Benedic Domine.

AVDE plurimum filia Sion; lætare & exulta vniuersa Dei Ecclesia: Ecce enim iterum accedit ad te Rex, ecce sponsus tuus pullo insidens venit; procedamus illi obuiam, festinemus vt eius videamus gloriam, ingressus illius honorem alacriter præoccupemus. Iterum Rex Sion expectatio Gentium in Sion venit, iterum mundo salutem largitur; iterum lux mittitur, iterum error expellitur, iterum collucet veritas, iterum Ecclesia ducit choros, iterum Synagoga viduatur, iterum Dæmones pudore afficiuntur, iterum soluitur maledictio, iterum confunduntur Iudæi, iterum Draco conteritur, iterum Gentes exhilarantur, iterum illustratur Sion. Christus in pullo tanquam in throno sedens procedit: exultate cæli, hymnos dicite Angeli, lætamini montes, exilite colles, plaudite flumina, qui habitatis Sion ducite choreas, ecclesiæ gaudete, sacerdotes hymnos dicite, prophetæ præuenite, discipuli prædicate, exite obuiam populi, concurrite senes, matres choreas agite, lactẽtes canite, iuuenes clamate, cõgregamini Gentes. omnis creatura, natura omnis, omnis ordo, omnis spiritus, omnis terra, omnis dignitas, omnis ætas, omnis natio, omne regnũ, Regi regum regali cultu obuiam eamus, Deo deorum diuinitus canamus, sponso incorruptionis quales diuinũ decent sponsum chorosducamus, hilares hilari vultu lampades accendamus, animorũ vestes vt Deo conuenit immutemus, vias vitæ rectè paremus, animorum nostrorum aditus Regi patefaciamus, victoriæ palmas vt victori mortis portemus, admouentes prout diuinã decet maiestatẽ oliuarum surculos surculo ex Maria nato; angelicas laudes angelorum Deo concinamus vnà cum

παίδων θεοπρεπῶς ἀνακράξωμεν, μετὰ τοῦ ὄχλου τὰ τοῦ ὄχλου· καὶ οἱ ὄχλοι βοήσωμεν, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, θεὸς κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν, ἐπέφανε τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις ἡμῖν. ἐπέφανεν ἡ τῶν πεπτωκότων ἀνάστασις, ἐπέφανεν ἡ τῶν αἰχμαλώτων ἀνάῤῥυσις, ἐπέφανεν τῶν τυφλῶν ἡ ἀνάβλεψις, ἐπέφανεν ἡ τῶν πενθούντων παράκλησις, ἐπέφανεν ἡ τῶν κοπιώντων ἀνάπαυσις, ἐπέφανεν ἡ τῶν διψώντων ἀνάψυξις, ἐπέφανεν ἡ τῶν καταπονουμένων ἐκδίκησις, ἐπέφανεν ἡ τῶν ἀπεγνωσμένων λύτρωσις, ἐπέφανεν ἡ τῶν ἀπεγνωσμένων παράκλησις, ἐπέφανεν ἡ τῶν χωριζομένων ἕνωσις, ἐπεφάνη ἡ τῶν καταπονουμένων ἀνάῤῥυσις, ἐπεφάνη ἡ τῶν νοσούντων ἴασις, ἐπεφάνη ἡ τῶν χειμαζομένων γαλήνη. διὸ καὶ ἡμεῖς, οἱ δῆμοι μετὰ τοῦ ὄχλου βοήσωμεν, λέγοντες σήμερον χριστῷ, Ωσαννὰ, τουτέστι, σῶσον δὴ ὁ ἐν ὑψίστοις θεός. Ω καινῶν παραδόξων πραγμάτων καὶ θαυμάτων· χθὲς χριστὸς ἐκ νεκρῶν ἤγειρε λάζαρον, καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς ἐπὶ τὸν θάνατον ἔρχεται· χθὲς λαζάρου τὰ σπάργανα ἔλυσε, καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς ἐν σπαργάνοις δεσμευθῆναι ἑκὼν παραγίνεται· χθὲς ἐκ σκότους ἐξήγαγεν ἄνθρωπον, καὶ σήμερον ἐν σκοτεινοῖς τεθῆναι καὶ σκιᾷ θανάτου ἔρχεται διὰ τὸν ἄνθρωπον· χθὲς πρὸ ἐξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα διὰ τῶν πέντε αἰσθήσεων τὸν τεταρταῖον ὁ δίκαιος ταῖς δυσὶ τὸν ἕνα χαρίζεται ἀδελφὸν, καὶ σήμερον ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἔρχεται. ἀλλὰ τῇ Μαρίᾳ μὲν τεταρταῖον νεκρὸν, τῇ δὲ ἐκκλησίᾳ τριήμερον ἑαυτὸν χαρίζεται ὁ χριστός. ἐκεῖ βηθανία μόνη θαυμάζει, ἐνταῦθα δὲ πᾶσα ἐκκλησία ἑορτάζει· ἑορτάζει ἑορτὴν ἑορτὰς, τὸν βασιλέα τῶν ἀσωμάτων ἐν αὐτῇ ἐν μέσῳ ὡς νυμφίον ἔχουσα ὁμοῦ τε καὶ βασιλέα· ἑορτάζει ἑορτὰς, ὡς ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ ἀφυλλοῤῥόως πυκάζουσα, ὡς κρίνον ἐαρινὸν παραδείσου ὑπάρχουσα· ἐν ᾗ χριστὸς, τὸ ὄντως εὐθαλὲς κρίνον, τὸ μὴ κρίνον, ἀλλὰ σώζον τὸν κόσμον: ἐν ᾗ χριστὸς τὸ ἴον τὸ ὄντως ἰώμενον τὰ πάθη τῶν νοσούντων· ἐν ᾗ ἡ ἀμπελὼν, ὁ λέγων, Εγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή· ἐν ᾗ ὁ ἐλαιὼν, ὁ ὄντως ἐλεῶν τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτὸν· ἐν ᾗ ὁ τῆς ῥίζης Ιεσσαὶ ἐβλάστησε κλάδος ὁ προαιώνιος, ἀγεωργήτως καὶ ἀνορύκτως τῆς ἀνθρωπίνης σπορᾶς· ἐν ᾗ ἡ πηγὴ ἡ ἀέννναος· ἐν ᾗ οὐ Φισὼν, Γεὼν, Τίγρις, Εὐφράτης, ἀλλὰ Ματθαῖος, Μάρκος, Λουκᾶς, καὶ Ιωάννης, οἱ τοῦ χριστοῦ τῆς ἐκκλησίας ποτίζοντες παρά-

pueris pro dignitate diuina vocẽ extollamus, cum populo pariter populi quæ populum decent conclamemus, Osanna in excelsis, benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus & illuxit nobis sedentibus in tenebris & in vmbra mortis. Apparuit resurrectio lapsorum, apparuit seruatio captiuorum, apparuit visus receptio cæcorum, apparuit lugentium consolatio, apparuit laborantiũ requies, apparuit sitibundorum refrigerium, apparuit afflictorum vindicatio, apparuit perditorum redemptio, apparuit desperatorũ consolatio, apparuit diuisorum vnio, apparuit vexatorum defensio, apparuit ægrotantium medicina, apparuit fluctuantium tranquillitas. Quapropter & nos populi cũ populo conclamemus hodie Christo dicendo, Osanna salua nos in altißimis Deus. O res nouas & supra omnium opinionem admirandas. heri Christus à mortuis Lazarum excitauit, hodie verò ipse properat ad mortem; heri Lazarum institis exoluit, hodie seipse sponte sua offert vinculis astringendum; heri è tenebris eripuit hominem, hodie propter hominem pergit vt & tenebrosa loca subeat, & vmbrã mortis; heri ante sex dies Paschæ per quinque sensuum restitutionem triduanus quatriduanum fratrem vnum duabus sororibus condonat, & hodie crucem adit. Enimuero Mariæ quidem mortuum quatriduanum, Ecclesiæ autem Christus seipsum post triduum præbet. Ibi sola Bethania demiratur, hîc verò vniuersa Ecclesia diem festum agit: ferias feriarum celebrat, Regem incorporeorũ spirituum veluti sponsum simul & Regem in medio sui habens, ferias ducit, & sicut oliua fructifera in domo Dei frondibus nequaquam defluẽtibus obumbrat, & tamquã vernans paradisi lilium existit: in ea enim est Christus, verè floridum lilium, qui non iudicat mundũ, sed ipsum seruat: in qua Christus vera viola ægrotantiũ affectiones sanãs: in qua & vinea ipse est, dicẽs, Ego sum vitis vera: In qua & oliuetũ, qui adeò sperantes in se per suam misericordiam seruat incolumes: In qua radicis Iesse antiquus ante secula ramus citra cultũ & fosionem humani seminis germinauit: In qua perẽnis fons: In qua non fluuij Physon, Gehon, Tygris, & Euphrates reperiuntur; verùm Matthæus, Marcus, Lucas, & Ioannes, qui Christi Ecclesiæ irrigant

παράδεισον· ἔνθα πᾶσα σήμερον νεολαία, ὡς ἐλαία κατάκαρπος τὰς ἐλαίας κατέχοντες, τὸν ἐλεήμονα αἰτοῦμεν χριστὸν· πεφυτευμένοι ἐν οἴκῳ κυρίου, ἐν ταῖς αὐλαῖς αὐτοῦ ἐαρινῶς ἐξανθοῦντες, ἑορτάζομεν ἑορτὴν, τὸν χειμῶνα τὸν νομικὸν ὑποχωρήσαντα βλέποντες. ἑορτάζει χριστοῦ ἐκκλησία, οὐ τυπικῶς, οὐ σωματικῶς, ἀλλὰ πνευματικῶς ἐγχορεύουσα· ἑορτάζει ἑορτὰς, τὴν τῶν εἰδώλων κατάπτωσιν βλέπουσα, καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τὴν ἀνάστασιν ἔχουσα. μετὰ γὰρ Παύλου βοῶ σοι τῆς ἱερᾶς καὶ μεγάλης φωνῆς, Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά· ἀλλὰ μὴν καὶ παράδοξα. διὸ χαίρετε ἐν κυρίῳ, χριστοῦ νεολαία, χαίρετε χαίροις χριστοῦ ἐκκλησία, τέρπου καὶ εὐφραίνου θύγατερ θεοῦ. σοῦ γὰρ πᾶσα ἡ δόξα ὡς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως χριστοῦ ἔσωθεν ὁμοῦ τε καὶ ἔξωθεν· οὐκέτι χήρανδρος, ἀλλὰ θέανδρος ἐξανθοῦσα· οὐκέτι ἐξ εὐωνύμων θεοῦ διὰ τὴν εἰδωλολατρείαν, ἀλλ' ἐκ δεξιῶν παρισταμένη καὶ κεκοσμημένη διὰ τὴν θεογνωσίαν· οὐκέτι αἵματι δουλικῷ φυραμένη, ἀλλὰ αἵματι θεϊκῷ σφραγιζομένη· οὐκέτι τὸν ὠβὴλ, ἀλλὰ τὸν Ἐμμανουὴλ σέβουσα· οὐκέτι τὴν ῥοάδα, ἀλλὰ τὴν Τριάδα δοξάζουσα· οὐκέτι τιμῶσα τὸν Πλάτωνα, ἀλλὰ τὸν παντοκράτορα θεὸν ἡμῶν· οὐκέτι Ἡρακλῆ τὶν ἀλεξίκακον, ἀλλὰ τὸν παράκλητον καὶ πάντων ποιητήν. οὐκέτι προσκυνεῖς Ἀριστοτέλην σοφίσαντα, ἀλλὰ θεὸν τὸν εἰς τέλη τῶν αἰώνων σεσώσαντα. πέπτωκε Κρόνος, ὅτι σεσάρκωται θεὸς λόγος, οὐ μὴν ἀνδρὸς ἐκ παθείας, ἀλλὰ θεανδρικῶς ἐκ Μαρίας ἐπιφανείς. ὁρᾶτε τῆς ἡμέρας τὴν χάριν, ὁρᾶτε τῆς ἑορτῆς τὴν λαμπρότητα. χαίρου τοίνυν καὶ εὐφραίνου θύγατερ Σιὼν, τέρπου καὶ ἀγάλλου πᾶσα ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ, ἆρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδε συνηγμένα τὰ ποτὲ διεσκορπισμένα τῶν ἐθνῶν τέκνα σου, ἴδε τῆς ἑορτῆς τὴν εὐφημίαν, ἴδε τοῦ λαοῦ τὴν συμφωνίαν, ἴδε πᾶσαν γλῶσσαν εἰς μίαν δόξαν, ἴδε ἅπαν στόμα ὡς ἓν στόμα, ἴδε τὰ πρὶν θήρεθνα ἐν σοὶ τυγχάνοντα πρόβατα, ἴδε ἐθνῶν ἑορταζόντων ἐπιφήμισμα, ἀγγελικῶν ἀσωμάτων ὑπάρχον τὸ μίμημα, ἴδε συμφωνίαν, ἀσωμάτων χοροστασίαν, ἴδε στάσεις ὡς ἀγγέλων τάξεις. ὁρῶ τοὺς ὕμνους ὡς ἀγγέλων ὕμνοις, ὁρῶ τοὺς παῖδας ὡς νεοφύτοις ἄρνας, Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος, λέγοντες. μεθ' ὧν κροτήσασα μέγα τῇ χειρὶ βόησον λαμπρᾷ καὶ λεοντιαίᾳ τῇ φωνῇ, ἐφεόρτιά τε ὁμοῦ καὶ εὐχαριστήρια λέγουσα. ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παι-

δία

hortū. Hic quotidie frequēs cœtus, tamquā oliua fœcunda (nos) oliuas poßidentes, Christo misericordi ac miseratori supplicamus: plātati in domo Domini, in aulis ipsius verno tempore efflorescentes, festū ducimus diē, legalē hyemem abeuntē cernentes. Feriare Christi Ecclesia, non in figura, nō iuxta corporis sensum choreas ducens; verū spiritu & mente festos celebra dies, idolorū aspiciens euersionē, ecclesiarū verò erectionē habens. sacra enim & magna voce tibi cū Paulo edico, Vetera trāsierunt, ecce facta sunt omnia noua: immo verò & admirabilia. Proinde, Gaudete in Dño Christi grex, gaudete: gaude Christi Ecclesia; delectare & exulta filia Dei. tua enim omnis gloria tanquā filiæ regis Christi intus perinde ac foris: quæ nō iā amplius vidua, verū Dei sponsa efflorescis: nō amplius à sinistris Dei propter idolorū cultū, sed à dextris adstans splēdideq; ornata, propter Dei cognitionē: quæ nō es amplius seruili sanguine fermētata, sed diuino insignita: quæ nō amplius Abelē, sed Emanuelē colis: non iā Troadē, verū Trinitatē venerаris: quæ non Platonē amplius, sed Deū nostrū omnipotentē honore prosequeris: nō iam Herculē malorū depulsorē, sed consolatorem spiritū ac rerum omniū opificē. Non coles amplius Aristotelē subtiliter disputātē, sed Deū qui in fines sæculorū te saluā esse voluit. Cecidit Saturnus, quia incarnatus est Deus Verbū, nō tamen ex viri cōsortio, sed humano simul & diuino modo ex Maria cōspicuus. Videte diei gratiā; videte festi diei splēdorē. Quamobrē gaude ac lætare filia Siō, gaude & exulta vniuersa Ecclesia Dei, leua in circuitu oculos tuos, & vide cōgregatos modò tuos qui quondā gētiū filij dispersi erāt; vide festi diei celebritatē, vide populi cōcētū, vide omnē linguā in vnā sentētiā cedētem, vide os omne tāquā vnū os, vide quæ prius efferæ gētes nunc tuo ductu oues fieri, vide gentiū diē festū celebrantium strepitū, angelicorū scilicet spirituū æmulū, vide symphoniā, & spiritaliū animorū tripudiū, vide stationes quasi ordines angelicos. Præconia video veluti angelorū hymnos, pueros cerno agnis recèns editis similes, dicētes, Osanna in excelsis, benedictus qui venis: cum quibus pariter plaudēs alacriter, clara & leonina voce exclama, festiuitatis solēnia simul & gratā beneficiorum memoriā referēs. Ecce ego & li-

δία ἅ μοι ἔδωκεν ὁ θεὸς, τῇ ποτὲ ἀτέκνῳ καὶ ἀγόνῳ στείρᾳ· εὐλογημένος ὁ ἐλθὼν, ἀλλὰ μὴν ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. θεὸς κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν· ὁ ἐρχόμενος, ὁ μηδαμοῦ χωρούμενος· ἐρχόμενος, ὁ μηδαμοῦ κρατούμενος· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος καὶ τῶν οὐρανῶν μὴ χωριζόμενος· εὐλογημένος αὐτοπρεπῶς, καὶ πάλιν ἐρχόμενος θεοπρεπῶς· εὐλογημένος ὁ ἐπ' ἐμὲ ἐπὶ πώλου τυπικῶς παραγενόμενος ὡς ἐπὶ πώλου χερουβικοῦ. τί γάρ φησιν ὁ ἱεροκήρυξ εὐαγγελιστὴς τῆς ἑορτῆς ἀκούσατε· Εγένετο ὅτε ἤγγιζεν ὁ κύριος εἰς βηθφαγὴ, καὶ εἰς βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ἐλαιῶν, ἀπέστειλε δύο ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, λέγων, Υπάγετε εἰς τὴν ἀπέναντι κώμην, καὶ ἐν τῷ εἰσελθεῖν ὑμᾶς εὑρήσετε ὄνον καὶ πῶλον δεδεμένην, λύσαντες ἀγάγετέ μοι. καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταὶ καθὼς ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς. καὶ ὑπέστρωσαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐπὶ τὴν πῶλον, καὶ ἐκάθισεν ὁ ἰησοῦς. καὶ ἐγένετο ὡς ἤγγισεν εἰς τὴν κατάβασιν τοῦ ὄρους, ὁ ὄχλος ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτὴν, ἔλαβον βαΐα τῶν φοινίκων, καὶ ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἰησοῦ· καὶ οἱ προάγοντες, καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον Ωσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. Αὕτη τῆς παρούσης ἑορτῆς ἡ δεσποτικὴ παρουσία, αὕτη τοῦ βασιλέως τῶν βασιλευόντων ἡ ἐν Σιὼν πάλαι καὶ νῦν ἐπιδημία, αὕτη τῆς παρούσης ἡμέρας ἡ λαμπρὰ καὶ πάνδημος τοῦ ποιητοῦ τῶν ἁπάντων ἔλευσις. διὸ νῦν ἀδελφοὶ, ὁ ὄχλος ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτὴν, ἐξέλθωμεν εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ, ὅτε ὁρατὸς κόσμος καὶ ὁ ἀόρατος καὶ οἱ προάγοντες χρόνῳ προφῆται, καὶ διδάσκαλοι, καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ πώλῳ οἱ θεῷ πίστει συμφωνοῦντες. σήμερον τὰ οὐράνια σὺν τοῖς ἐπιγείοις ὁμοῦ τε καὶ καταχθονίοις ἀνυμνείτω· πᾶν στόμα καὶ πνεῦμα πρὸς αἶνον θεοῦ ἀνοιγόμενον· τὰ χερουβὶμ βοήσατε, Αγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος ὁ τρισάγιος σαβαὼθ: πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ· Σεραφὶμ ὑμνήσατε, προφῆται κηρύξατε. καὶ ὁ μὲν λεγέτω, Ευφρανέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ· ὁ δὲ, Χαῖρε σφόδρα θυγάτηρ Σιὼν, κήρυττε θύγατερ ἱερουσαλήμ· καὶ ἄλλος τῷ βασιλεῖ χριστῷ ἀτενίζων βοάτω, Ιδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· καὶ ἕτερος περὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου κηρυξάτω, Οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. καὶ ἄλλος, Ιδοὺ ἄνθρωπος ὁμοῦ καὶ θεὸς, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ· καὶ δαβὶδ πρὸς τὸν ἐξ αὐτοῦ κατὰ σάρκα χριστὸν ἀτενίζων λέγῃ, Θεὸς κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν· καὶ πάλιν ἄλλος τὸ γόνυ κλίνων βοάτω χριστῷ, Πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτω

σάτω

beri quos mihi Deus dedit quæ olim sine filiis & sterilis fueram. benedictus qui venit: qui venit, veruntamẽ in nomine Dñi Deus Dñs, & apparuit nobis: Qui venit quique nullo capitur loco: qui venit & nusquã tenetur: benedictus qui venit nec à cœlis sese subducit: benedictus proprio splendore & gratia, & rursus veniens diuina maiestate atque decore: benedictus qui typicè insidẽs pullo ad me venit tamquam pullo Cherubinico. Attende. n. quid dicat sacrosanctus præco, solẽnitatis huius euangelista. Factũ est cùm appropinquaret Dñs ad Bethphage & Bethaniã, ad montẽ qui vocatur oliueti, misit duos discipulos suos, dicens; Ite in castellũ quod contra vos est; in quod introeuntes, inuenietis asinam & pullum alligatũ, quos dissoluentes ad me adducite. Et fecerunt discipuli sicut Iesus præceperat eis. & strauerũt vestimẽta sua super pullũ, & Iesus insedit. Contigit autẽ vt vbi ad imam partẽ montis accederet, turba quæ veniebat ad festũ diem, acciperet ramos palmarũ, & exiret obuiã Iesu; & qui præibãt, & qui sequebantur, clamarent, Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Dñi. Hic est præsentis celebritatis dominicus aduẽtus: hæc regis regũ ad Sionẽ olim, & nunc quoque profectio; hæc est præsentis diei splẽdida & popularis omniũ cõditoris accessio. Quapropter, cùm turba nũc ad festũ diẽ cõuenerit, exeamus ô fratres ei obuiã, & mundus visibilis & inuisibilis, & qui tẽpore præcedũt prophetæ, ac discipuli, & qui pullũ sequũtur, qui cũ Deo fide cõcordant. Hodie cælestia cũ terrenis ac simul terræ incolis hymnos cõcinant: omne os, omnisq́; spiritus ad laudẽ Dei aperiatur: Cherubim clamate, Sanctus, Sanctus, Sãctus Dñs tersanctus exercituũ, pleni sunt cæli & terra gloria eius: Seraphim hymnos canite: prophetæ prædicate. Et alius dicat, Lætentur cæli & exultet terra: alius, Gaude plurimum filia Sion, proclama filia Hierusalẽ: alius autem in regem Christum intuens clamet, Ecce agnus Dei qui tollit peccata mũdi: Et alter de ipso Dño prædicet, Hic est Deus noster & non æstimabitur alius aduersus eũ: Et alius, Ecce homo simul & Deus, oriẽs nomẽ est ei: Et Dauid respiciens ad ipsum Christũ ex se secundũ carnẽ oriundũ dicat, Deus Dominus & apparuit nobis: Et iterũ alius genu flexo clamet Christo, Omnis terra sup-

σάτω σοι· καὶ ἕτερος τοῖς λαοῖς ἐπιτρέπει, λέγων, Συστήσασθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου. οὕτω γὰρ ἐπετελεῖτο καὶ πάλαι ἡ ἐν Σιὼν τοῦ δεσπότου μετὰ τοῦ πώλου ἐπιδημία· πάνδημος συμφωνία, οἱ χοροὶ τῶν πατέρων, οἱ δῆμοι τῶν δικαίων, τὰ πνεύματα τῶν προφητῶν, οἱ παῖδες τῶν ἑβραίων, τὰ νήπια τῶν μητέρων, τὰ πλήθη τῶν ἀγγέλων. οἱ μὲν πτέρυγας ἐφήπλουν, οἱ δὲ βαΐα κατεῖχον, οἱ δὲ ὄπισθεν ἤρχοντο, ἄλλοι τοὺς κλάδους ἔκοπτον, ἄλλοι δὲ τοὺς θαλλοὺς ἔπλεκον, οἱ μὲν τὸν πῶλον ἔλυον, οἱ δὲ χιτῶνας ἐστρώννυον, οἱ μὲν τὰς πύλας ἤνοιγον, οἱ δὲ ὁδοὺς ἐκάθαιρον, ἄλλοι πῶλον εὐτρέπιζον, ἄλλοι νίκην ἐκήρυττον, ἄλλοι τοὺς κλάδους ἔσειον· ἄλλοι νηπίοις ἔλεγον, Αἰνεῖτε παῖδες κύριον· οἱ παῖδες ἀπεκρίναντο, Ὡσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. ὢ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων καὶ θαυμάτων τῆς ἑορτῆς! παῖδες χριστὸν ὡς θεὸν θεολογοῦσι, καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτὸν βλασφημοῦσι· θηλάζοντες προσκυνοῦσι, καὶ οἱ διδάσκοντες ἀσεβοῦσιν· οἱ παῖδες Ὡσαννὰ λέγουσι, καὶ οἱ ἑβραῖοι Σταυρωθήτω κράζουσιν· οἱ μὲν μετὰ βαΐων πρὸς χριστὸν ἔρχονται, οἱ δὲ μετὰ μαχαιρῶν πρὸς αὐτὸν ἔρχονται· οὗτοι κλάδους κόπτουσιν, ἐκεῖνοι ξύλον σταυροῦ εὐτρεπίζουσι: νήπια χριστῷ χιτῶνας ὑποστρωννύουσι, καὶ οἱ ἱερεῖς χιτῶνας χριστοῦ διαμερίζουσι· νήπια ἐπὶ πώλου χριστὸν ὑψοῦσι, καὶ γέροντες ἐπὶ σταυροῦ χριστὸν κρεμνοῦσιν· οἱ παῖδες τοὺς πόδας χριστοῦ προσεκύνησαν, ἐκεῖνοι δὲ τοὺς πόδας χριστοῦ τοῖς ἥλοις προσήλωσαν· παῖδες αἶνον προσάγουσιν, οὗτοι ὄξος προσφέρουσι. παῖδες χριστῷ τὴν τιμήν, οὗτοι δὲ τὴν χολήν· παῖδες βαΐα σείουσιν, οὗτοι δὲ ῥομφαίᾳ νύττουσι· παῖδες ἐπὶ πῶλον χριστὸν ὑμνοῦσιν, οὗτοι τὸν ἐπὶ πώλου πωλοῦσιν. ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον αὐτὸν ἐπὶ φάτνης γεννηθέντα, καὶ ὁ νέος λαὸς τῶν ἐθνῶν ὑπετάγη αὐτῷ κυρίῳ αὐτῶν, μόνον δὲ ἰσραὴλ οὐκ ἔγνω χριστὸν τὸν θεὸν αὐτοῦ. τὰ ποτὲ φῦλα θεόφιλα γέγονε, καὶ οἱ ἄνομοι ἔννομοι, καὶ οἱ ἔννομοι παράνομοι. ἔσω, τοὺς προφήτας οὐκ ᾐδέσθης, ἱερεῖς ἀπέκτεινας, τὰς γραφὰς διέστρεψας, τὸν νόμον κατέλυσας, δικαίους κατέπρισας, Μωσῆν ἠθέτησας, τοὺς υἱοὺς κατέσφαξας, τὸν ναὸν ἐμίανας, τοῦ θεοῦ παρήκουσας, χριστῷ οὐκ ἐπίστευσας, τὰς θεοσημίας ἐνύβρισας, περὶ λαζάρου ἠπίστησας, τοῖς τυφλοῖς οὐκ ἐπίστευσας ἀναβλέψασιν: εἶτα τί περὶ τῶν παίδων τούτων λέγεις; τί περὶ ὕμνου τῶν θηλαζόντων νομοθετεῖς; τίς, εἰπέ μοι, τούτους ἐφώτισε; τίς ἐδίδαξεν, ἢ τίς ἐξήγειρεν; τίς ἐφόβησε; τίς ἐξαίφνης ἀπειρολόγοις δέδωκε λόγον,

εἰ μὴ

plex te adoret: Et alter populos admoneat dicẽs, Cõstituite diẽ solẽnẽ in cõdensis vsq; ad cornu altaris. Sic enim cõpleta est etiã olim Domini cũ pullo peregrinatio vniuersi populi magno consensu: videlicet patrũ chori, populi è numero iustorũ, spiritus prophetarũ, pueri Hebræorũ, infantes matrũ, multitudines angelorũ. Alij alas explicabãt, alij verò palmas gestabant, alij subsequebãtur, alij ramos cædebãt, alij oliuæ surculos contexebãt, alij pullũ exoluebãt, alij vestimenta sternebant, alij portas reserabãt, alij vias emũdabant, alij recta via pullum cõponebant, alij victoriã proclamabãt, alij vibrabãt ramos, alij infantibus dicebãt, laudate pueri Dominũ: Pueri respondebant, Osanna benedictus qui venit in nomine Domini. O res & diei festi nouitate admirabiles, & hominũ opinione incredibiles! Pueri Christũ tanquã Deũ prædicant, & sacerdotes illi maledicũt: lactentes adorãt, & doctores impiè aspernãdo calumniãtur: pueri Osanna dicũt, & Hebræi Crucifige vociferantur; illi palmas gestãtes ad Christũ conueniũt, hi cum gladiis ipsum inuadũt: illi ramos cædũt, hi crucis lignũ præparãt; infantes Christo tunicas substernũt, & sacerdotes Christi vestimẽta dispertiũt. Infantes Christũ supra pullũ extollũt, & senes Christum in cruce suspendũt. pueri Christi pedes adorauerunt, illi verò Christi pedes clauis affixerũt: pueri laudẽ deferũt, isti acetũ offerunt: pueri Christo honorẽ, illi verò fel præbẽt: pueri palmarũ ramos quatiũt, isti verò cuspide Christi latus pungunt: pueri Christũ supra pullũ diuinis laudibus celebrãt, isti eũ qui pullo vehitur vendunt. Cognouit bos possessorẽ suũ in præsepi natũ, & nouus Gentiũ populus suo se Dño submisit: solus verò Israel nõ agnouit Christũ Deũ suũ. Quæ olim tribus erant Gentiũ cũ Deo amicitiã inierũt, & qui à lege abhorrebãt, legi parẽt; at qui leges habebãt, easdẽ violare non dubitãt. Esto; prophetas nõ es veritus, sacerdotes interfecisti, scripturas peruertisti, legẽ violasti, iustos dissecuisti, Mosẽ aspernatus es, filios mactasti, tẽplũ polluisti, Deo nõ paruisti, Christo nõ credidisti, in diuinos honores cõtumeliosus fuisti, de Lazaro incredulus fuisti, cæcis qui visum receperũt fidẽ nõ habuisti: verũ, quid tandẽ de hisce pueris dicis? quid cẽses de hymno lactẽtiũ? Quis quæso, lucẽ his prætulit? Quis eos docuit, aut excitauit? Quis timorẽ intulit? Quis repẽte verborũ ignaris verbi vsum cõcessit,

 nisi

εἰ μὴ χριστὸς ὁ προαιώνιος λόγος; νῦν οἱ νέοι, παῖδες ὁμοῦ τε καὶ νήπια χειρὶ μιᾷ μαζὸν κατέχοντα, καὶ φωνῇ ὕμνον ἀγγελικὸν ἀναμέλποντα· χειρὶ μιᾷ μαζὸν κατέχοντα, καὶ ἄλλῃ χειρὶ χριστῷ βαΐα ἐπισείοντα· ἡ ἀπειρολόγος, θεολόγους γεγυμνημένη φύσις· εὐθὺς τὸν προφητικὸν λόγον θεῷ τῶν ἀσωμάτων ὕμνον ὡς δῶρα προσάγοντα, ὁμοῦ τε καὶ κράζοντα, Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, θεὸς κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. πρὸς ἃ ἐγὼ περιχάρεισα ὁμοῦ τε καὶ ἐσεόρτια ἀντεπερωτῶ τοὺς ἱεροὺς τούτους παῖδας θαρσήσας, Τί φατέ, ὦ παῖδες θεοῦ, παῖδες ἀνυμνήτορες; πόθεν ὑμῖν ὁ ἰσόῤῥοπος τοῦ χερουβικὸν ὕμνον ἀνακράζοντες; πῶς δὲ ἐπὶ πώλου χριστὸν ὁρῶντες ἀνθρωποπρεπῶς, Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις βοᾶτε θεοπρεπῶς; Ναί, φασὶ πρὸς ἡμᾶς οἱ θεορήτορες παῖδες, καὶ ἐπὶ πώλου αἰσθητοῦ χριστὸς καθέζεται, ἀλλὰ τοῦ κόλπου τοῦ πατρικοῦ οὐδαμοῦ χωρίζεται· καὶ ἐπὶ πώλου ὄνου καθέζεται, ἀλλὰ τοῦ θρόνου τοῦ χερουβικοῦ οὐκ ἀπολιμπάνεται· ἀλλ' αὐτὸς ὁ κάτω μετὰ σαρκὸς βροτοῖς ἀνελλιπῶς, αὐτὸς οὕτως καὶ ἄνω μετὰ πατρὸς θεὸς ἀψευδὴς, καὶ ἀληθινὸς, αὐτὸς ὁ παντοκράτωρ, καὶ κοσμοκράτωρ, καὶ ἐθνοκράτωρ, καὶ ἀληθὴς θεὸς, καὶ χορηγὸς, καὶ φυτουργὸς, καὶ ὁδηγὸς, καὶ σωτὴρ πάντων· αὐτὸς εἰς τὴν κάτω ἱερουσαλὴμ εἰσέρχεται, καὶ τῆς ἄνω οὐ χωρίζεται· οὗτος ὁ ποιητὴς τῶν αἰώνων καὶ ἐξ αἰώνων, καὶ εἰς αἰῶνας· αὐτός ἐστιν ὁ τανύσας τὸν οὐρανὸν μόνος· οὗτός ἐστιν ὁ περιπατῶν ἐπὶ θαλάσσης ὡς ἐπὶ ἐδάφους· οὗτος ὁμίχλῃ τὴν θάλασσαν ἐσπαργάνωσεν· οὗτος τὰ κλῆθρα τοῖς ἀνθρώποις περιέθηκεν· οὗτος ὅροις ταῖς θαλάσσαις ἐμέρισεν· οὗτος ἁπλώσας γαῖαν, ἐπ' οὐδενὶ ἐκρέμασεν· οὗτος στοιχείων τὰς κράσεις πανσόφως ἐκέρασεν· οὗτος τὰ κάλλη τῶν φυτῶν κατεκόσμησεν· οὗτος οὐρανὸν ὡς ἱμάτιον ἐξέτεινεν· οὗτος αὐτὸν φωστῆρσι λαμπροῖς κατεκόσμησε. τοῦτον φρίττουσι χερουβὶμ καὶ τρέμουσι σεραφὶμ, τοῦτον ὑμνεῖ ἥλιος, τοῦτον δοξολογεῖ σελήνη, τοῦτον αἰνοῦσι τὰ ἄστρα, τούτῳ δουλεύουσιν αἱ πηγαὶ, τοῦτον φρίττουσιν ἄβυσσοι, τοῦτον δεδοίκασι τάρταροι, τούτῳ ὑπείκει τὰ κήτη, τοῦτον τρέμουσι δράκοντες, τούτῳ δουλεύουσιν ὄμβροι, τοῦτον εὐλαβοῦνται πνεύματα, οὗτος ὑπέστησε φύσεις, οὗτος κατέστησε κτίσεις, οὗτος κατέταξε τάξεις, οὗτος ὁ τῶν ἄνω καὶ τῶν κάτω κτίσεων ποιητὴς θεὸς κύριος ἡμῶν καὶ αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

nisi Christus ante sæcula Verbũ? Nũc iuuenes, pueri pariter & infantes, vna manu mammã præbẽdũt & voce hymnũ canũt angelicũ, & altera ante Christũ palmarũ ramos vibrãt: orationis ignara natura repẽte de Deo verba facere didicit, repẽte orationẽ propheticã incorporeorũ spirituũ Deo hymnũ tanquã munera quædã offerẽtes, simul atque vociferãtes, Osanna in excelsis, benedictus qui venit in nomine Dñi, Deus Dñs, & illuxit nobis. Ad quas ego voces vicißim vt grati animi & celebritatis officiũ aliquod persoluã, sacros hosce pueros audacter interrogo: Quid dicitis ô Dei pueri? pueri hymnos in cælũ cõcinẽtes? vnde vobis par istud studiũ atque institutũ, dũ sanctorũ Cherubim hymnũ claris ad cælũ vocibus effertis? Et quomodo Christum humano more pullo insidentẽ cũ videatis, laudibus cũ quæ Deũ decẽt ornatis, dũ Osanna in excelsis cõclamatis? Sanè (aiũt nobis oratores diuini pueri) etiã, Christus insidet quidẽ pullo visibili, verũtamẽ à sinu paterno nũquã separatur; asini pullo vehitur, & à sanctorũ Cherubim throno minimè deseritur: verùm sicut ipse infra, carnis inuolucro & habitu mortaliũ consortio aßiduè præsens est, sic & apud superos vnà cũ patre Deus qui mẽtiri nõ potest, & verax adest idẽ omnipotẽs ac mũdi moderator & Gẽtiũ rector, & verus Deus, & coryphæus, & frugũ auctor, & itineris dux, & cũctorũ saluator. Ipse inferiorẽ Hierosolymã ingreditur, nec à superiori separatur; ipse sæculorum auctor & à sæculo, & in sæcula; is est qui solus cælũ strauit; hic est qui obambulat super mare tanquã in soli pauimẽto; hic nebula mare inuoluit; hic septa hominibus circũscripsit; hic maris regionibus montes diuisit; hic terrã cùm explicasset, nulla re fulciuit; hic elemẽtorum mistiones sapientißimè temperauit; hic plãtarum formas exornauit; hic cælum quasi vestimentum extendit; hic ipsum claris cõdecorauit luminibus. Hunc horrent Cherubim, & tremunt Seraphim, hunc celebrat sol, hunc luna gloriosè prædicat, hunc laudãt sidera, huic seruiũt fontes, hunc timent abyßi, hunc verentur tartara, huic cedunt cete, hunc dracones tremunt, huic imbres ministrant, hunc venti obseruant, hic constituit rerũ naturas, hic condidit creaturas, hic ordines dispofuit, hic superarum & inferarum creaturarum effector Deus Dominus noster: atque ipsi gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

SCHO-

SCHOLIA.

Pag. 115. verſ. 17. *Heri ante ſex dies Paſcha.*] Obſeruat numerorum combinationes. Nam (inquit) ante ſex dies Paſchæ, quinque ſenſuum vſum reſtituit Lazaro quatriduùm lateati in ſepulchro, Ieſus qui triduùm in ſepulchro manſurus erat, duabúſque ſororibus vnum tribuit; ex iſtis autem numeris ſimul iunctis (vt rem more Pythagorico tractemus) reſultant ſeptenarij tres: quorum myſteria ſatis à multis explicata ſunt. Fuit autem hæc numerorum obſeruatio non infrequens apud illius æui ſacros auctores, vt ex eorum ſcriptis faciiè conſtat. certè vt ex Græcis Origenem, Clementem, Chryſoſtomum omittamus; in vno Auguſtino noſtro religioſiſſimæ extant numerorum obſeruationes.

Pag. 115. verſ. 26. *Lilium, qui non iudicat mundum.*] Abundat hæc homilia paronomaſiis. Has autem eo annotabimus, quòd earum vim aſſequi non poſſit Latina verſio. Sunt itaque ibi τὸ κρίνον, lilium; τὸ μὴ κρίνον, non iudicans: ἴον viola & venenum: ἐλαιῶν oliuetum, ἐλεῶν qui miſeretur. Licet autem paronomaſiæ vſus frequentior ſit in argumentis & leuibus & breuibus, qualia in epigrammatibus, ſatyris, comœdiis, epiſtolis tractantur: tamen encomiaſtica (qualis eſt hæc homilia) non omnino illas reſpuunt. In Chryſoſtomo & Nazianzeno ex Græcis non raro inueniuntur. Inter noſtros Ambroſio, Gregorio Magno, & omnium maximè Bernardo familiares ſunt.

Pag. 117. verſ. 4. *Legalem hyemem.*] Sic vocant Auguſtinus, Ambroſius, Cyrillus & alij tempus Synagogæ ante Chriſti aduentum, & legem gratiæ.

Pag. 117. verſ. 32. *Leonina voce*] Alludit ad eam leonis naturam, atque illius allegoriam, quam refert in Phyſiologo cap. 2. Vt enim leo in mortuum catulum inſpirans, ad vitam illum reuocat: ſic Gentes quæ mortuæ erant, aduentu Chriſti viuificatæ ſunt. Dicuntur autem mortua Chriſti membra ij omnes qui in peccato ſunt, etſi fideles ſint; qui autem infideles & extra Eccleſiam, non ſolùm mortua membra, ſed & à corpore ſeparata ac diuiſa, adhuc tamen apta vt iterum capiti Chriſto iungantur, ac proinde nec omnino ab Eccleſiaſtica poteſtate immunia.

INDEX RERVM ET VERBORVM.

Christus,

FINIS.

AVCTORES, QVORVM *teſtimonia præcipuè citantur in Notis.*

A

Ælianus.
Æneas Gazzæus.
Æmilius Macer.
Albertus.
Alcimus Auitus.
Ambroſius.
Anaſtaſius Nyſſenus.
Antiochus.
Apuleius.
Aratus.
Ariſtides.
Ariſtophanes.
Ariſtophanis ſcholiaſtes.
Artemidorus.
Arnobius.
Athanaſius.
Athenæus.
Ariſtoteles.
Auguſtinus.
Auguſtinus Steucus.
Auicenna.
Aurelius Victor.

B

Baſilius.
Bellonius.
Benedictus Pererius.
Bernardus.
Bianorus.
Biblia ſacra.
Billius.
Budæus.

C

Cardanus.
Caſſianus.
C. Cæſar.
Cælius Rhodiginus.
Celſus.
Cicero.
Clemens Alexandrinus.
Clemens Romanus.
Climacus.
Columella.
Chryſoſtomus.
Curtius.
Cyrillus.

D

Didymus.
Dion Chryſoſtomus.
Dionyſius Areopagita.
Dionyſius Vticenſis.
Diogenes Laërtius.
Dioſcorides.
Dorotheus.

E

Epiphanius.
Eucherius.
Euſebius.

Euſtathius.
Euthymius.

F

Fulbertus Carnotenſis.
Feſtus Pompeius.
Franciſcus Turrianus.

G

Galenus.
Gaudentius.
Gellius.
Gloſſæ veteres.
Gorgias.
Godefridus Billius.
Gregorius Magnus.
Gregorius Nyſſenus.
Gregorius Nazianzenus.

H

Hippolytus.
Hieronymus.
Hermolaus Barbarus.
Herodotus.
Horatius.
Hermogenes.
Homerus.
Heſiodus.
Heſychius.
Hilarius.
Hyginus.

I.

Iacobus Pamelius.
Ioannes Damaſcenus.
Ioannes Tzetzes.
Iſidorus Hiſpalenſis.
Iſidorus Peluſiotes.
Irenæus.
Iulius Scaliger.
Iulius Pomerius.
Iuſtinus Martyr.
Iuſtinus.
Iuris pandectæ.
Incognitus Pſalmorum commentator.

L

Lactantius.
Lucianus.
Lyſias.
Lucanus.
Lucretius.
Ludouicus Legionenſis.

M.

Marc. Anton. Flaminius.
Matthiolus.
Macrobius.
Martialis.
Moſes Bar-Cepha.
Martianus Capella.
Maximus monachus.
Menander.
Michael Glyca.
Michael Herus.

N

Nicetas.
Nicander.
Nouatianus.
Nonnius.
Nicolaus Lyranus.

OP-

O

Oppianus.
Ouidius.
Origenes.
Olympiodorus.
Optatus.
Ortelius.
Orus.

P

Petrus Velleius Gueuarra.
Petrus Garzia Galarza.
Philastrius.
Plutarchus.
Plinius.
Philostratus.
Pierius Valerianus.
Plato.
Procopius.
Phocylides.
Petronius Arbiter.

R

Rodolphus Flauiacensis.
Rupertus.
Rufinus.
Rabbi Dauid.

S

Stobæus.
Silius Italicus.
Sophocles.
Strabo.
Solinus.
Seruius.
Suidas.
Stephanus.
Seneca.

T

Thomas Aquinas.
Tacitus.
Turnebus.
Theophrastus.
Tertullianus.
Theodoretus.
Theophanes Nycenus.
Theodorus Heracliensis.

V

Varro.
Vitalis.
Vincentius.
Virgilius.

X

Xenophon.

F I N I S.

APPROBATIO.

In hac Epist. Præfatione, D. Epiphanij vita, eiusdem Physiologo & Sermone in Palmarum festo, qui lib. doctiss. Latini facti sunt, quod vel sanctæ Catholicæ Ecclesiæ Rom. religioni, bonis moribus, vel Regiæ Maiest. contrarium est continetur nihil: propter insignem autem antiquitatem & naturalis animalium historiæ cognitionem cum viuis his figuris vt imprimantur & legantur vtilissimi sunt. Datum Antuerpiæ Anno 1588. 5. Nonas Iulij.

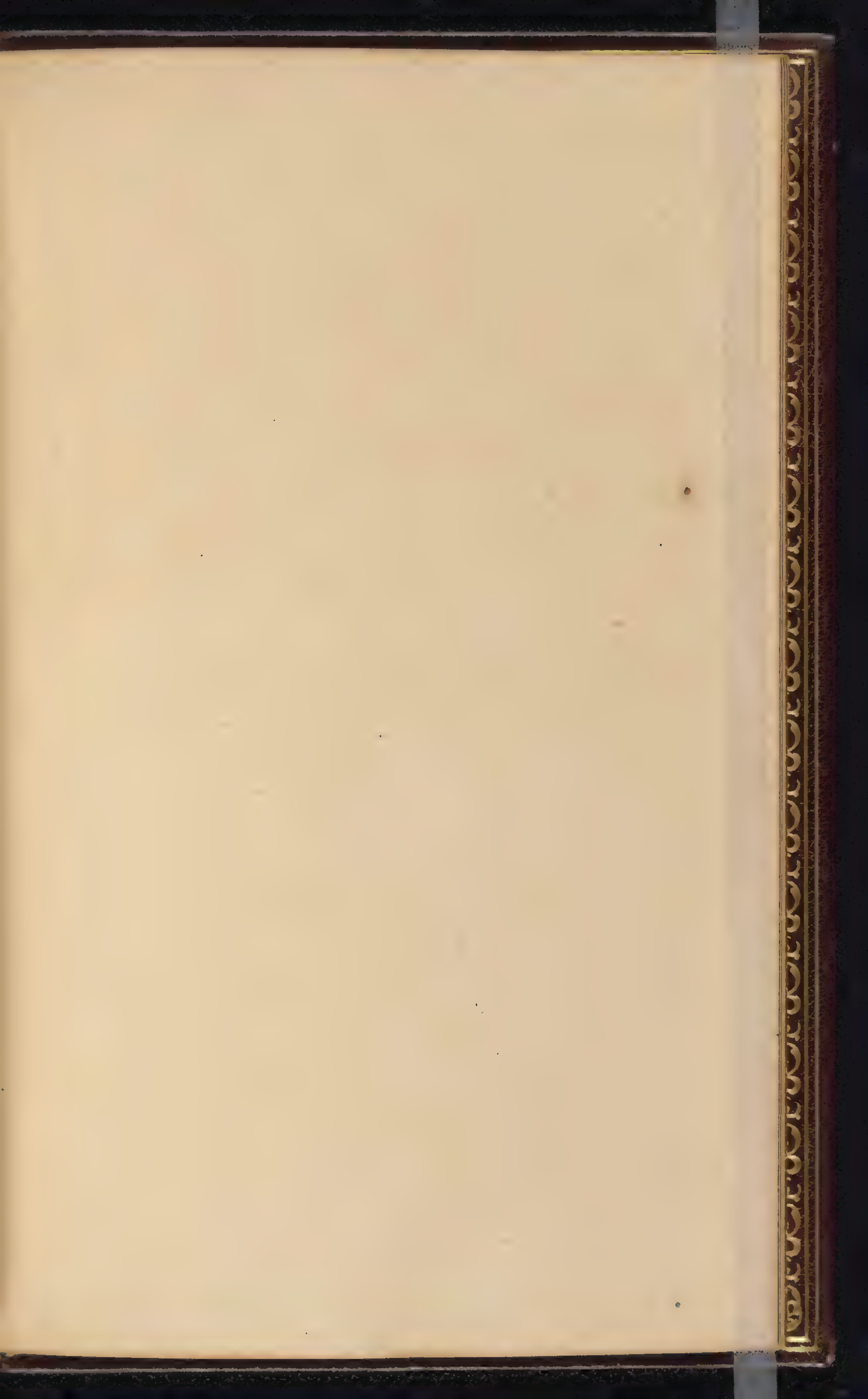
D. Henricus Zebertus S. Theol. doct. Canon. Cathed. Ecclesiæ B. Mariæ Virg. Antuerp. librorumque Censor.

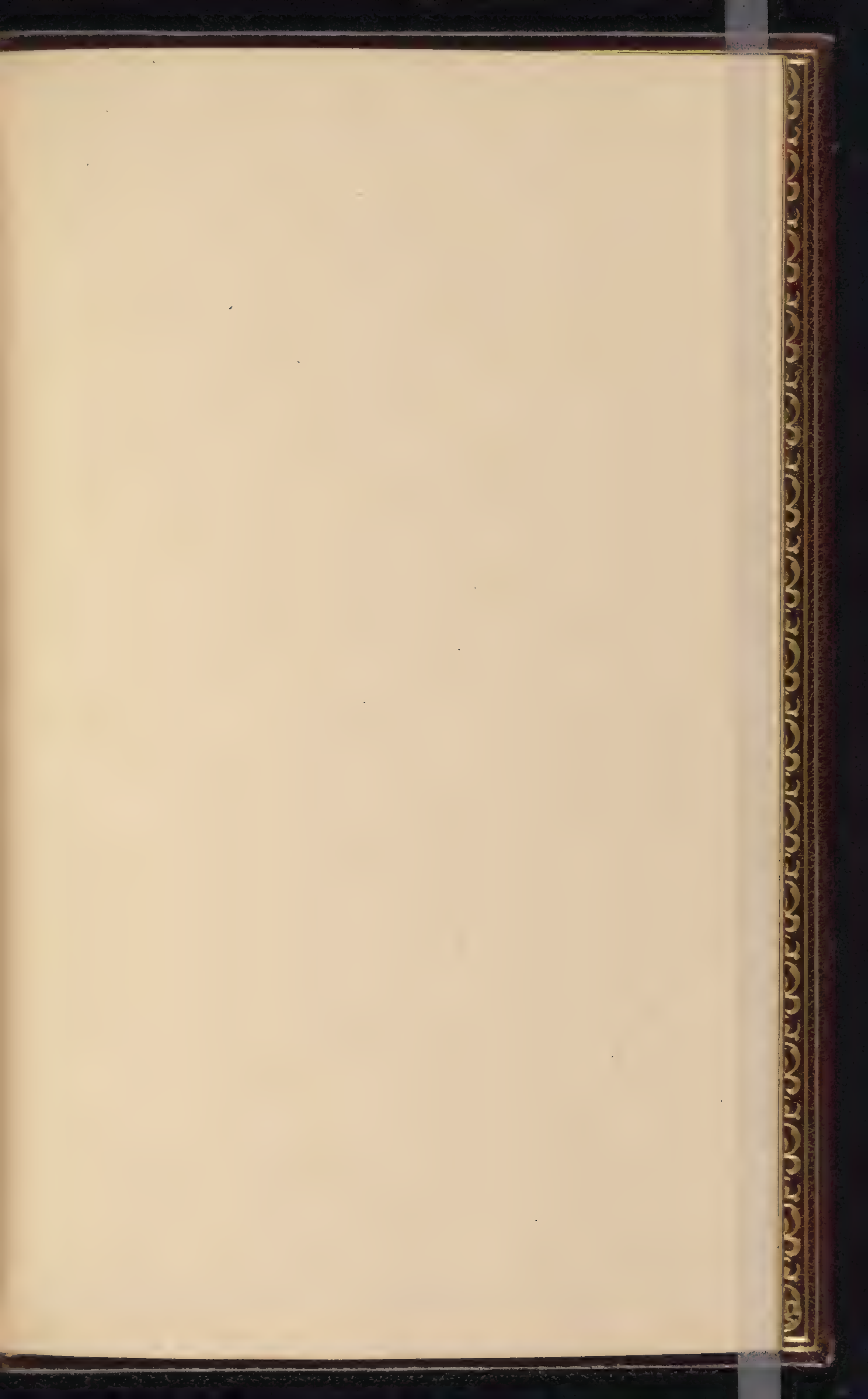
PRIVILEGII REGII SENTENTIA.

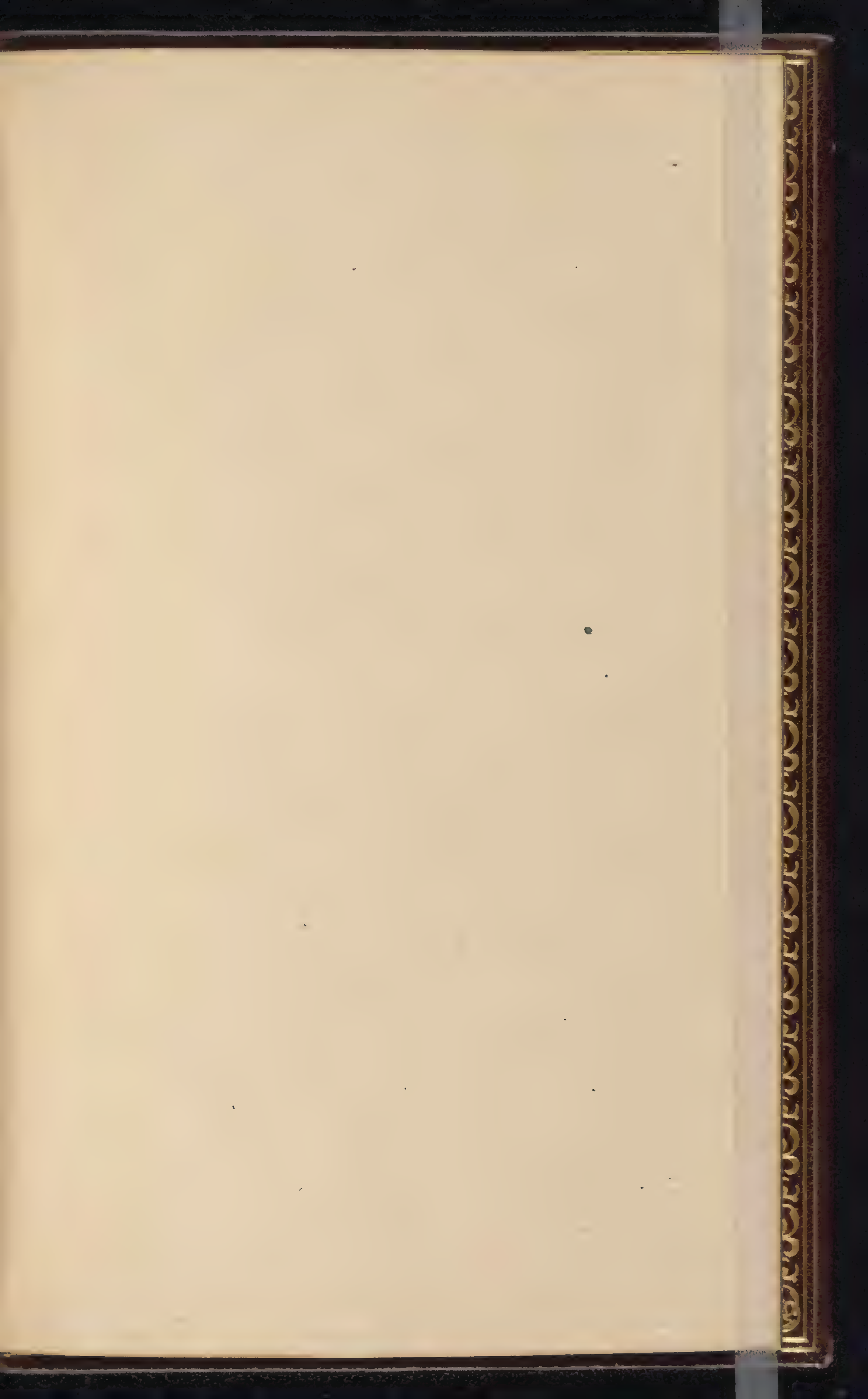
Auctoritate Regia cautum eſt, ne quis citra conſenſum Christophori Plantini, *S. Epiphanij ad Phyſiologum librum, & eiuſdem in Festo Palmarum ſermonem, cum Latina interpretatione & ſcholiis D. Conſali Ponce de Leon Hiſpalenſis S. D. N. Sixti V. Cubicularij ſecreti*, imprimat, aut alibi excuſos in ſuis ditionibus venales exponat. Vti latiùs patet in literis datis Bruxellæ 2. Auguſti. *1588*.

Subſignat.

I. de Witte.

[illegible]

